

Új sorozat. V. évfolyam. 1932. 1—2. szám.

360/4

(Pinxit: Dr. Julius de Madarász.)

K Ó C S A G

Laptulajdonos főszerkesztő: Dr. szalóki Navratil Dezső
Társszerkesztő: Dr. Greschik Jenő

A »KÓCSAG« főszerkesztője és kiadóhivatala: Budapest I, Budakeszi-út 63.

A »KÓCSAG« szerkesztősége: Budapest VIII, Baross-utca 13.

Laptulajdonos főszerkesztő: *dr. Szalóki Navratil Dezső* egy. magántanár. Társ-szerkesztő: *dr. Greschik Jenő*, Budapest VIII. ker., Baross-utca 13. szám. Magyar Nemzeti Múzeum Állattára. Előfizetési ára: Magyarországon évi 5 pengő, külföldön évi 10 pengő. Csekk számla a magyar kir. postatakarékpénztárnál 42.026.

Owner and chief-editor: *Dr. Desiderius Navratil de Szalók*, lecturer at the University. Budapest I, Budakeszi-út 63. Editor: *Dr. Eugene Greschik* Budapest VIII, Baross-utca 13. Hungarian National Museum. Subscription 10.— P yearly. Subscriptions accepted at the office: Budapest I, Budakeszi-út 63.

Inhaber und Hauptredakteur: Privatdozent *Dr. Desider Navratil von Szalók*, Budapest I, Budakeszi-út 63. Schriftleiter *Dr. Eugen Greschik*, Budapest VIII, Baross-utca 13. Ungarisches National Museum. Bezugspreis P 10.— jährlich Zu beziehen durch den Verlag: Budapest I, Budakeszi-út 63.

Possessore del giornale e redattore principale: libero docente d'Università *Dottoressa Desiderio Navratil di Szalók*, Budapest I, Budakeszi-út 63. Redattore: *Dottoressa Eugenio Greschik*, Budapest VIII, Baross-utca 13. Museo Nazionale Ungherese. Abbonamento annuale P 10.—. Ordinamento all'amministrazione: Budapest I, Budakeszi-út 63.

Propriétaire et rédacteur en chef: le docteur *Didier Navratil de Szalók*, professeur agrégé, Budapest I, Budakeszi-út 63. Rédacteur: le docteur *Eugène Greschik*, Budapest VIII, Baross-utca 13. Musée National Hongrois. Abonnement P. 10.—. pour un an. Souscription par l'administration: Budapest I, Budakeszi-út 63.

Manuscripts intended for publication, books and papers for review and exchanges, should be sent to the Editor: Baross-utca 13, Budapest VIII. 25 copies of leading articles are furnished to authors free of charge.

Manuskripte, Bücher und Sonderdrucke zur Besprechung, Tauschexemplare wolle man an den Schriftleiter senden: Budapest VIII, Baross-utca 13. Mitarbeiter erhalten von ihren grösseren Arbeiten 25 Sonderdrucke unentgeltlich.

Manoscritti e pubblicazioni inviate in cambio o per la recensione, dovranno essere inviate alla Redazione: Baross-utca 13, Budapest VIII. Saranno dati gratuitamente agli Autori degli articoli di fondo 25 estratti.

Toutes manuscrits, ouvrages, publications envoyées pour comptes rendus ou en échange, seront adressés à la Rédaction: Baross-utca 13, Budapest VIII. 25 tirés à part seront remis à titre gracieux aux auteurs d'articles.

KÓCSAG

MADÁRTANI
ÉS MADÁRVÉDELMI ÉVNEGYEDES KÉPES FOLYÓIRAT
A MAGYAR ORNITHOLOGUSOK SZÖVETSÉGÉNEK
HIVATALOS KÖZLÖNYE

Quarterly Periodical for the Study and Protection of
Birds. Official Organ of the Association of the
Hungarian Ornithologists.

Rivista trimestrale per lo studio e la protezione degli
uccelli. Organo Ufficiale della Associazione degli
Ornitologi Ungheresi.

Vierteljährliche Zeitschrift
für Vogelkunde und Vogelschutz. Organ des Bundes
der Ungarischen Ornithologen.

Bulletin trimestriel pour l'étude et la Protection des
Oiseaux. Périodique officielle de la Ligue des Ornith.
Hongrois.

LAPTULAJDONOS FŐSZERKESZTŐ:

DR. SZALÓKY-NAVRATIL DEZSŐ

TÁRSSZERKESZTŐ:

DR. GRESCHIK JENŐ

V. ÉVFOLYAM, 1932

2 táblával és 9 szöveggéppel

AZ V. ÉVFOLYAM (1932 I–IV. SZ.) TARTALOMJEGYZÉKE.
 CONSPECTUS MATERIARUM TOM. V. (1932 NR. I–IV.)

	Pag.
Bombycilla garrulus	121, 125
Bombycilla garrulus (L.) adatok 1931/32. teléről	57
Vorkommen von Bombycilla garrulus (L.) im Winter 1931/32	64
BREUER GY.: Görögországban kézrekerült házi rozsdafarkú	57
Ungarischer Hausrotschwanz auf Korfu erbeutet	64
CONGREVE, W. M.: Some Notes on Breeding Greenshanks (Tringa nebularia), in Scotland	1
Jegyzetek a szürke cankó (Tringa nebularia) skótországi fészkeléséről	6
CSAPÓ F.: Madártani megfigyelések Állampusztáról, Pest m.	61
Vogelbeobachtungen bei Állampusztá, Kom. Pest	68
DOBAY L.: A Bombycilla garrulus a szabadban és a fogságban	38
Vom Seidenschwanz in der Freiheit und Gefangenschaft	45
— — Erdély nappali ragadozó madarai	85
Die Tagraubvögel Siebenbürgens.	100
DORNING H., DR.: Újabb megfigyeléseim a búbosbankáról, 2 fényképpel	102
Beobachtungen über den Wiedehopf in den Jahren 1931 und 1932	108
DUDICH E., DR.: Adatok Bars megye madárvilágához	7
Beiträge zur Vogelfauna des Komitates Bars	26
ÉHÍK GY., DR.: Hósármány (Plectrophenax nivalis L.) Apajról, Pest megyéből	124
Plectrophenax nivalis L. bei Apaj, Komitat Pest	127
GRAEFL A.: Circus cyaneus (L.) és Falco peregrinus Tunst. közös vadá- szata	55
Gemeinschaftliches Jagen von Circus cyaneus (L.) und Falco peregrinus Tunst.	62
— — Pastor roseus	121, 125
— — Vadlibák számaránya a Hortobágyon 1931 őszén	55
Zahlenverhältnis der Wildgänse auf der Hortobágyer Pusztá im Herbst 1931	62
GRESCHIK J., DR.: A füstös réce, Oidemia fusca fusca (L.)	109
Oidemia fusca fusca (L.)	111
— — Aquila chrysaetos (L.) Kisszálláson	58
Aquila chrysaetos (L.) bei Kisszállás	65
— — Aquila clanga Pall. Fehér megyében	121
— — Aquila clanga Pall. im Komitate Fehér	125
— — Branta ruficollis (Pall.) Dunaföldváron	59
— — Branta ruficollis (Pall.) bei Dunaföldvár	66
— — Fehér búbos pacsirta	60
— — Weisse Haubenlerche	67
— — Gyps fulvus (Habl.) és Aegyptius monachus (L.) előfordulása 1932-ben	121
Vorkommen von Gyps fulvus (Habl.) und Aegyptius monachus im Jahre 1932	125
— — Homokot szedegető keresztesőrűek	60
— — Sand aufnehmende Kreuzschnäbel	67

	Pag.
GRESCHIK J., Dr.: Nagyobbszámú <i>Buteo rufinus</i> (Cretzschm.) Pest megyében 1932 őszén	122
— — Zahlreiche Adlerbussarde im Pester Komitate im Herbst 1932 ..	126
— — Steganura paradisea aucupum Neum. verebek társaságában Nagykátán	123
— — Steganura paradisea aucupum Neum. in Gesellschaft von Sperlingen bei Nagykáta	126
HEGYMEGHY D.: Fenyőrigók nyáron Győr megyében.....	123
— — Wachholderdrosseln im Sommer im Kom. Győr	127
KIRÁLY I.: Téli megfigyelések a Hanságból	55
— — Winterbeobachtungen aus der Hanság	62
KÓKAI D.: Madártani jegyzetek Szolnok és Békés megyéből	61
— — Ornithologische Notizen aus den Komitaten Szolnok und Békés ..	68
Madarász, Julius v., dr. †	54
NAVRATIL D., DR.: A hazai természetvédelem érdekében	117
— — Gyűrűs madarak	56
— — Ringvögel	63
ÖRY S.: <i>Cygnus cygnus</i> (L.) Baranyasellyén	58
— — <i>Cygnus cygnus</i> (L.) bei Baranyasellye	65
RADETZKY D.: Ritkábban megfigyelhető madárfajok hazánkban ...	56
— — Vögel, die in Ungarn seltener beobachtet werden	62
RAINER I.: <i>Gypaëtus barbatus aureus</i> (Hablizl) Nagybár mellett ...	58
— — <i>Gypaëtus barbatus aureus</i> (Hablizl) bei Nagybár	65
— — <i>Tyto alba guttata</i> (Brehm) Csömörön	58
— — <i>Tyto alba guttata</i> (Brehm) in Csömör	65
RÉZ E.: A gyurgyalagok fészektelepei Diósjenő környékén	112
— — Meropskolonien in der Umgegend von Diósjenő	115
SCHLOTT, M., DR.: Zur Ernährungsbiologie der Vögel. Mit 2 Originalaufnahmen	46
— — Adatok a madarak táplálkozási biológiájához	51
SCHMITT Z.: Előfordulási adatok	124
SCHUHMANN, A.: Vernichtung einer grossen Anzahl Störche und Wildtauben durch ein ausserordentlich schweres Hagelwetter. Mit 1 Photographie	116
— — Számos gólya és vadgalamb pusztulása nagy jégeső következtében ..	117
STACHANOW, WL. S.: <i>Cractes infaustus buturlini</i> nom. nov.	52, 53
STUDINKA L.: A békési bakesó-telepről	123
— — <i>Nycticorax</i> -Kolonie bei Békés	127
— — A fenyvesrigó, <i>Turdus pilaris</i> L. költéséről Moson megyében....	123
— — Über Brüten vom <i>Turdus pilaris</i> im Komitate Moson	126
SZABÓ—PATAY J., DR.: Adat a <i>Rissa tridactyla</i> (L.) előfordulásához Gömörben	58
— — Zum Vorkommen von <i>Rissa tridactyla</i> (L.) im Komitate Gömör ..	65
WOROBIEW, K. A.: Das staatliche Naturschutzgebiet im Wolgadelta bei Astrachan. Mit 4 Photographien	27
— — Az asztracháni állami természetvédelmi terület a Volga deltájában ..	37

Irodalom :

BALDWIN: Bird Banding by Systematic Trapping	74
BALDWIN—KENDEIGH: Physiology of the Temperature of Birds	130
BALDWIN—OBERHOLSER—WORLEY: Measurements of Birds	130
CERVA: Brütende Kronenkräniche im Budapester Zoo	78
GILBERT—BROOK: Watchings and Wanderings among Birds	128
GROEBBELS: Bausteine zu einer Physiologie und Histophysiologie des Zugvogels. I.	77
HEINRICH: Der Vogel Schnarch	128
HORTLING: Ornitologisk Handbok	68

	Pag.
KUMMERLÖWE: Vergl. Untersuchungen über das Gonadensystem weiblicher Vögel. I—III.	75
KUMMERLÖWE—FROBÖSE: Ein linksseitiges Oviduktrudiment bei einem erwachsenen Starmännchen.....	76
MANNINGER—KOTLÁN: A szárnyas baromfi fertőző és parasitász betegségei	129
MENEGAUX: Les Oiseaux de France	128
MORBACH: Vögel der Heimat. I—II.	77
Naturschutzkalender 1933	129
NICHOLSON: The Art of Bird-Watching	70
OORDT: Studien über die Gonaden übersommernder Vögel. III.	76
OORDT—BOL: Zum Orientierungsproblem der Vögel	76
OORDT—JUNGE: Die hormonale Wirkung des Hodens auf Federkleid und Farbe des Schnabels und der Füße bei der Lachmöwe	76
OORDT—MAAS: Kastrationsversuche am Truthahn	76
PETERS: Check-List of Birds of the World	69
Proceedings of the VIIth Internat. Ornith. Congress	73
ROWAN: The Riddle of Migration	71
SCHAAANNING: Den internasjonale ringmerkning av trekkfugler og de foreliggende resultater for Norge	77
SCHÜZ: Wann wird der Storch fortpflanzungsfähig?	77
SIEWERT: Störche	127
SKOVGAARD: La France et le passage des migrateurs danois	77
STUDINKA: A hamvas rétihéjáról	130
SZABÓ: Élettartam és öregedés	74
VIRCHOW: Wirbelsäule und Bein der Pinguine	74
<i>Hírek</i>	78, 131

Táblák:

- I. KINSZKI I.: *Alauda arvensis* L.
 II. BROOK A.: *Falco columbarius aesalon* Tunst.

K Ó C S A G

MADÁRTANI ÉS MADÁRVÉDELMI ÉVNEGYEDES KÉPES FOLYÓIRAT
A MAGYAR ORNITHOLOGUSOK SZÖVETSÉGÉNEK HIVATALOS KÖZLÖNYE

*Quarterly Periodical for the Study and Protection
of Birds. Official Organ of the Association of the
Hungarian Ornithologists.*

*Vierteljährliche Zeitschrift für Vogelkunde und
Vogelschutz. Organ des Bundes der Ungarischen
Ornithologen.*

*Rivista trimestrale per lo studio e la protezione
degli uccelli. Organo Uffic. della Associazione
degli Ornit. Ungheresi.*

*Bulletin trimestriel pour l'Étude et la Protection
des Oiseaux. Périodique officielle de la Ligue des
Ornith. Hongrois.*

SOME NOTES ON BREEDING GREENSHANKS (TRINGA NEBULARIA), IN SCOTLAND.

By Major W. MAITLAND CONGREVE M. C.; M. B. O. U.; A. A. O. U.

Probably, to the majority of field ornithologists, there is something singularly fascinating about the search for nests of the Limicolae. The birds, themselves, are always charming in appearance, their notes delightful, they are generally associated with wide open space and desolation and finally their protectively tinted eggs and young are often so hard to find, that one's senses of hearing and sight, combined with attributes of extreme patience and perseverance, are put to the very severest possible test, if one is to be successful.

It is, of course, a truism to say that the nests of *some* of the Limicolae present no sort of difficulty. I can call to mind a day in the Marismas of southern Spain where nests of Stilts (*H. himantopus*), so covered parts of the ground that one had to be careful not to walk upon them, while on occasional small patches of sun-baked mud the eggs of Kentish Plover (*Charadrius alexandrinus*), Pratincole (*Glareola p. pratincola*), an odd Redshank (*Tringa t. totanus*) and Lapwing (*V. vanellus*) or two, were blatantly obvious for all to see. No! — I do not mean these rather exceptional species of the Limicoline family, which are more or less gregarious in the breeding season, but have in mind the rarer waders which breed in scattered pairs in arctic and sub-arctic wastes of tundra, marsh or coniferous forest growth. To the latter category belongs the subject of this article. It is not a bird that is known to Hungary, except as a passing migrant and its breeding home is in the northern regions of Europe and Asia, from the mountains of Scandania to Kamtschatka. In addition to this breeding range it nests, not uncommonly, in the northern counties of Great Britain. Somewhat of a curiosity this,

when one considers that various other Scandanavian sub-arctic breeders do *not* breed in Britain, in spite of their commonness as winter visitors.

It is of N. Britain (Scotland) breeding Greenshanks that I have gained some small experience in two springs and I propose to write down my experiences. It was in 1923 that I first tried to find a nest of this species in a northern Scottish county, where they are not uncommon. Suffice it is to say that I spent 3 weeks in a completely fruitless search and it was a most depressing experience — one saw the birds — an occasional pair or a single, most certainly, but that is as far as I ever went and it should be added that the weather was usually foul beyond description, with all its cold and snow showers. Birds seen were invariably feeding on the edge of some small lake or stream — of which there were great numbers — one would lie down and watch them and when one got too cold to continue doing so, one would flush them — off they would go with loud cries of “tchew, tchew, tchew”, a note not unlike that of the Redshank (*T. totanus*), but the bird itself, larger and with a most conspicuous white rump, and they would soon be lost to sight over the crest of one of the endless undulating heather covered hills. I was told that they made their modest nest scrapes on or beside grey stones but there were countless *millions* of stones dotted about the hill sides and I should be sorry to try to estimate how many stones I examined!

The second time I visited Scotland, in search of this elusive bird, I was better armed, both theoretically and practically. I had learned a good deal of theory from various friends who had been successful in finding one or more nests of this remarkable bird and the practical part came from a friend, who marked on a map the locations of nests he had found in a previous year and he and another friend also furnished me with introductions to various “locals” who had some practical experience of the subject. It was on April 29th, that in company with two friends, and a “local” who was thoroughly experienced as regards the nests of certain birds we were interested in, I was wandering slowly through a conifer afforested region of Scotland where a few Greenshanks are known to breed in some of the great forest clearings. This particular species was not in our minds, for the date was early for nests and we had already made our plans for hunting for them in open country, many kilos away to the north. Suddenly, as we strolled along with senses alert, we heard, apparently from many kilos away, the unmistakable distance — carrying notes of Greenshank — not just a short alarm call or casual note — but a long-continued repetition of its notes which were obviously “the love song” of the mating season. Our “local” now became extremely excited and insisted that these noisy birds were most certainly actually on or immediately over their breeding ground and also that the female had either just laid an egg or was about to do so. As it turned out this information was absolutely correct, but I felt sceptical and none of us made any suggestion that we should endeavour to locate the actual birds

which were probably several kilos away — anyway it was surely to early in the spring for a nest and eggs. By chance, or was it by design? our guide gradually led us in the direction from which we heard the birds. Now and again a note was heard and sometimes “the song” would be continuous for a minute or two, until emerging through some more and more scattered pine trees, we came in sight of a great open space with the glint of a lakes’ water showing at a far side. Suddenly “the song” started again. “There they are”, said our now really excited guide. There sure enough, clearly to be seen at a distance of two or three hundred metres, two Greenshanks flying round in circles making no end of a noise. Down we hurriedly dropped among some old tree trunks, where we where well concealed and could comfortably observe the birds. In a short time both settled on the ground, here gently undulating, sparsely heather covered, dotted all over with bleached conifer trunks, roots and branches and with here and there small hollows filled with stagnant water or boggy moss. The birds had settled some distance apart and having roughly marked the places we suddenly emerged from our hide, flushed them and saw them fly away out of sight to the far end of the open space but *not* to the lake I expected them to. We now commenced to search the ground. Don’t jump to the conclusion, my readers, that we found the nest scrape — no such luck and it’s not so easy as that. After a time we gave it up and again, knowing nothing about Greenshanks, I felt completely sceptical about the chances of a nest in the neighbourhood of where we saw the birds. There would probably be one in a week or so somewhere on the great open space but that is as far as I allowed myself to surmise. The next day, April 30th we again spent a great day in the forest and walked many many kilos, observing various birds and finding a few nests and finally arrived, somewhat tired, well on in the afternoon, on the opposite side of the open space on which we have seen the Greenshanks yesterday. A convenient hillock made a pleasant vantage point from which we could survey the plain with its occasional Grouse (*Lagopus scoticus*) and other moorland birds, but not a sound or a sight of a Greenshank, which is only what I expected. However, our homeward route would take us right over the actual corner of the plain where we had seen the birds yesterday, so that the species was in mind as we crossed the open ground in scattered formation and finally arrived on the small area where our guide insisted the birds were nesting. Suddenly! to my unspeakable amazement, up jumped a Greenshank, with a piercing cry of alarm, from the nearly bare peaty ground, within 20 metres of us! “We’ve got her, we’ve got her” cried our excited guide and so we had for *there* was the nest scrape, containing as yet only one egg, for all to see! On one side of the shallow scrape and almost touching its edge was a weathered fir stump, the surrounding black peat ground was partly covered with short and ill grown heather and the situation, elevated and dry within 100 metres of several small boggy pools in

deep hollows, a big lake just in sight about $1\frac{1}{2}$ kilos away. What amazing luck! Presumably the bird was brooding its egg as a protection against egg hunting Hooded Crows (*Corvus cornix*) of which there was an occasional pair in the district or it might even have just laid its first egg or be about to lay its second, but surely not so late in the afternoon? On May 1st we left the district for the time being, but on May 4th ran back by motor car, a distance of at least 120 kilos, to re-visit our nest. We thought it would now contain its full complement of 4 eggs, so on nearing the spot I carried my camera all ready to snapshot the bird on its eggs. Unfortunately, for the hoped for photo, she sprang off her nest before I had time to snap her and to our disappointment the scrape contained but 3 eggs, the time being midday. Our guide now insisted that the clutch was not yet complete, but we had to give up any hope of returning to the nest again and had perforce to leave it to our guide for a later visit. It was found to contain the full complement of 4 eggs next day, May 5th, and the bird was sitting closely. The example I have given shows that *provided* one has the luck to come on a thoroughly excited pair of Greenshanks, circling and calling over a limited area of suitable dry ground, the nest can be found by a close search even *before* the clutch is complete.

We now moved away north to open moorland country where I had failed so completely in 1923. We had 5 locations marked down on a rough map but at once began to realise that it would be less useful than we had anticipated. It is true that certain hillsides and some special physical features were clearly indicated, but there were thousands of grey stones on each feature and we had been told to find certain grey stones. Never a sign of a Greenshank did we see on four out of the five locations. In the fifth place we were much more hopeful. The ground was very wet and boggy but had on it several dry circular mounds some 4 metres high and 20 metres in diameter and we had been told that on one of them a nest might be found. On May 9th a pair of Greenshanks were seen on this bog and the mounds were visited without success. On May 12 a native turned up at our camp and produced from his pocket, a small box containing a damaged Greenshank egg. He said it was one of four he had taken on May 10th and that he would show us the actual nest scrape. He had found it, by the merest chance, on May 7th, when out with his sheep dog. The dog had flushed the bird from its nest at close range, when it held but one egg which had probably been damaged by the rapid departure of the alarmed bird. We were duly conducted to the site and found it to be an insignificant little hollow lined with dry bleached grass on a tiny peat ridge, on the side of a nearly dry watercourse, bordering a great area of somewhat boggy ground which stretched away till it joined a large lake some 2 kilos away. The scrape was right against a very small grey lichen-covered stone surrounded by some very sparse weather-worn heather and quite conspicuous as

such, but the bird had only to sit closely to be practically invisible unless walked upon!

On May 14th one of my companions went to the boggy flat with the dry mounds, which we had hunted on the 9th. This time he saw one very noisy bird and also a feeding pair and the former, by its agitation, must most certainly have a nest in the immediate neighbourhood. We were now getting very hopeful of success. Next day, May 15th, we were on the marsh at 7.30 p. m. (summer time), when suddenly I spotted a bird flying at a great height towards us, making a most peculiar, constantly repeated, call, "chip, chip chip ..." For a moment I mistook the bird for a Common Snipe (*G. gallinago*), only to be put right on seeing it dive suddenly down into the marsh nearby. Almost at once it saw us and commenced to make a tremendous noise while it flew around us. My companion now went and lay on the side of one of the mounds where he endeavoured to conceal himself, while I wandered about on the marsh some distance away, in an effort to distract the birds' attention from my friend. To make a long story short, about 1½ hours later my friend saw the bird alight on a nearby mound, run, disappear and then fly away again. The two of us together, now commenced to search this mound and in a few minutes my companion spotted the nest hollow, containing four very beautiful eggs. The hollow was in a fair sized hummock of yellow grass and its edge was *touching a grey stone*. Presumably the bird we saw was intent on relieving its sitting mate on the eggs (which were incubated). The mate must have left the eggs when we were occupied watching our bird and the latter must have nearly gone on to the eggs while my friend watched, but had lacked the necessary courage, owing to our badly hidden presence. Next morning the bird was sitting on the eggs and I took two snapshots of it at a range of about 4 metres. It lay quite motionless, in a curious, unnatural, stretched out position along the edge of the gray stone, head and neck in line with body and flat against the stone. But for its beady and watchful black eyes it might have been quite lifeless. On approaching it closer it sprang from the eggs with a loud cry and disappeared into the distance and we had no time to watch it back again.

I now come to my fifth and final, very remarkable, Greenshank experience. Our aforementioned guide of the forest region, where we were hunting at the end of April, wrote to me and informed us that after many hours of watching, another nest of Greenshank had been found on May 6th, with two eggs, in an open glade where the species yearly breed. The remarkable thing about this particular glade was that in no less than *two* previous occasions *two* nests had been found within a few days of each other and in immediate proximity. Since only 3 birds were ever seen there were obviously *two* females and only *one* male. The letter went on to say that on 9th May the scrape held no less than *five* eggs! Now this was a possible, but most

unusual sized clutch, for as my readers probably know, most if not all, limicoline birds very occasionally increase their normal clutch of 4 to 5. The eggs were taken but some hours later it occurred to the finder that they *might* be the product of *two* females. Consequently a Lapwing's (*V. vanellus*) nest was now searched for, found and taken. It contained the normal four eggs, which were obviously somewhat incubated. In early dawn of May 10th the Lapwings eggs — now cold and probably addled — were placed in the empty Greenshank's nest scrape. On May 12th the scrape was re-visited and on it a Greenshank was sitting on 3 more Greenshank eggs and the four Lapwings! My readers will have observed that now no less than *eight* Greenshanks eggs had been laid in the *one* scrape — quite obviously the product of *two* females. The last 3 Greenshanks eggs were now taken and the nest occupier continued to sit quite contentedly on the Lapwing's eggs, which, in due course all hatched (Note — in spite of the fact that the embryos should have died from exposure on the night of 9—10 May!). Now, I and my companions come into the picture. On May 31 we were shown the 8 Greenshanks eggs. Two quite even clutches of different sizes and markings and obviously laid by 2 females. On June 1st we went to the nest site and there, most plainly and conspicuously before our eyes, were two extremely noisy and agitated Greenshanks in charge of 3 Young Lapwings (the fourth was probably present but not actually seen). Nearby was the old nest scrape, on a dry mound of almost bare peat, inside the sides of a triangle of bleached fir branches and in it were the remains of the Lapwings eggs! A truly unique experience.

JEGYZETEK A SZÜRKE CANKÓ (TRINGA NEBULARIA) SKÓTORSZÁGI FÉSZKELESÉRŐL.

Írta: CONGREVE W. MAITLAND.

A szürke cankó Magyarországon csak átvonul. Fészkelő helyei Európa és Ázsia északi tájai. Magam Skócia északi részében, ahol nem ritka, találtam fészkelve. Először 1923-ban kutattam ott fészke után, de 3 heti fáradozásom a kedvezőtlen időjárás következtében eredménytelenül végződött. Mert láttam ugyan cankókat táplálék után keresgélve a vizek szélén, ahonak fölriasztva a vöröslábú cankó szólásához hasonló hangos „tyiú, tyiú, tyiú“-kiáltással emelkedtek a magasba s csakhamar eltűntek a hangával borított dombok mögött, de fészkeiket, mely egyszerű kapart mélyedés, a számtalan kő között ezúttal nem sikerült megtalálnom. Másodszor jobban felkészültem az útra, barátaim útmutatásokkal láttak el, térképen meg is jelölték azokat a helyeket, ahol fészket sikerült találniok s embereket is ajánlottak, akiknek némi gyakorlatuk volt e fészkek fölkeresésében. 1929 április 29-én két barátommal s egy környékbeli emberrel fenyővel befásított területen jártunk, amidőn egyszerre a szürke cankó „nászdala“ ütötte meg fülünket. Emberünk erre azt állította, hogy a madár fészkelő területéhez értünk, mi azonban ez időpontot korainak tartottuk. A hang irányában

haladva nagy nyílt térségre érkeztünk, ahol messziről egy tó vize csillogott. 2—300 m távolságban két szürke cankó keringett nagy lármával. Elrejtőztünk öreg fák törzse mögé s mikor a madarak leszálltak, gyorsan előbujtunk s átkutattuk a területet, de fészekre nem akadtunk. Másnap hosszabb gyűjtőkirándulás után, a délutáni órákban hazamenet a tegnapi helyen ismét fölriasztottunk egy szürke cankót s meg is találtuk fészket, melyben még csak egy tojás volt. Május 4-én délben a várt 4 tojás helyett még csak 3-at találtunk benne, május 5-én vezetónk 4 tojást állapított meg, melyeken a madár erősen ült. Ez az eset mutatja, hogy olyan területen, ahol cankópár izgatott repülését figyelhetjük meg, szorgos kutatással megtalálhatjuk fészket abban az esetben is, ha a fészkealj még nem teljes. Onnan arra a területre mentünk, ahol 1923-ban hiába kerestem a madár fészket. Május 12-én egy környékbeli ember sérült tojást hozott, melyet május 10-én 4 tojás közül szedett. El is vezetett a fészkekhez, egy apró mélyedéshez, csaknem száraz vízér melletti keskeny tőzegbarázdában, száraz, megfakult fűszálakkal bélelve. Május 15-én barátom egy szürke cankó lárájára föld-sánc mögé bujt, míg magam továbbhaladva igyekeztem a madár figyelmét barátomról elvonni. A madár 1½ óra múlva egy közeli földsánra szállt s mikor ismét elrepült, oda siettünk, ahol barátom csakhamar megtalálta a fészket 4 tojással. A fészkek szép alakú sárga fűcsomóban volt s szélével egy szürke kőre támaszkodott. Ötödik s valóban egyedülálló esetem a következő: A már említett vezetónk, akivel egyszer április végén gyűjtöttünk, arról értesített, hogy azon a bizonyos nyílt tisztáson május 6-án fészket talált 2 tojással. Meg kell jegyezni, hogy ezen a térségen már két előbbi alkalommal is találtak 2 fészket néhány napi időközben s közvetlen szomszédságban, de csak 3 madarat észleltek, amiből következik, hogy 2 tojó és csak 1 hím volt jelen. A levél szerint a fészkek május 9-én 5 tojást tartalmazott, ami nem tűnt föl különösnek, tekintettel arra, hogy a limicolák legtöbbször a rendes 4 tojás helyett olykor ötöt is tojik. A tojások elszedése után azonban a gyűjtőnek az a gondolata támadt, hogy az az ötös fészkealj 2 tojótól származhat. Ezért május 10-én, kora hajnalban 4 kissé kotlott bíbic-tojást helyezett az üres cankófészkekbe. Május 12-én egy cankó ült a 4 bíbic-tojásán, amelyekhez még 3 saját tojását is tojta. Vagyis most már 8 cankótojást tartalmazott ugyanez a fészkek, amiből világosan kitűnt, hogy ezek 2 tojótól származtak. Az újabb 3 tojás elszedése után a cankó tovább ült s ki is költötte a bíbic-tojásokat, amiről június 1-én magunk is meggyőződhattunk.

ADATOK BARS MEGYE MADÁRVILÁGÁHOZ.

Írta: DR. DUDICH ENDRE, Budapest.

Kettős cél lebegett szemem előtt, amikor elhatároztam, hogy a Bars vármegye madárvilágára vonatkozó összegyűjtött adataimmal nyilvánosság elé lépek.

Az egyik ugyanaz volt, amely egy évtizede zoológiai munkásságot jelent jórészt irányítja: Bars megye állatvilágának kikutatása és megismertetése. Bars megyéről SCHENK (13. p. 40) azt mondotta, hogy az ornithológiai „terra incognitá”-k közé tartozik. Valóban, a megyéről eddig egyetlen felsorolás, vagy összefoglaló jellegű munka nem jelent meg, és mint látni fogjuk, az összegyűjtött irodalmi adatok

nagyon szét vannak szórva. Nem vagyok szak-ornithologus, de évek óta gyűjtöm az irodalomból a Bars megyére vonatkozó adatokat és igen sok madarat magam is megfigyeltem. És ha a gerinctelenek világából Bars területéről annyi érdekes és új fajt gyűjtöttem, ismerttettem vagy ismertettek mások, hogy az „incognita“ jelző bizony már nem illik a megyére, akkor nekem kellett arra törekednem, hogy Barsot kitöröljem a madártani „terra incognita“-k közül.

Nekem kellett ezt megtennem, mert az egész 2723 km² nagy megyében senkire sem akadtam, aki vállalkozott volna rá; és megteszem azért, hogy esetleg elérjem másik célokat, a munkatársak szerzését. Tudom, hogy a nyújtandó munka nem teljes és a vadászok — ha kezükbe kerül — fejszóválva fogják mondani, hogy pl. ez a faj sincs benne, amaz meg még itt és itt is előfordul. Azt akarom elérni, hogy mennél több hiányt állapítsanak meg benne és azt közöljék is velem.¹ 1928 tavaszán a lévai „Bars“ hetilapban ismételtlen közlöttem egy kérelmet a barsi vadászokhoz, amelyben különböző ritkább madarak és emlősök barsi előfordulásáról kértem híradást. Egyetlen sort sem kaptam! Szeretném, ha az alábbi közleménynek az volna a hatása, hogy megtörné a közömbösséget, megszólaltatná a vadászokat, akik így munkatársaimmá lennének a madárvilág ismeretének kibővítésében.

Ez a közlemény csak erősen megrövidített alakja egy nagyobb kéziratnak, amely sokkal részletesebben tárgyalja az eddig begyűjtött adatokat, kiterjeszkedik a madarak vonulására is és a megye egész állatvilágát tárgyaló monografiámban fog majd megjelenni. Hogy ez mennél tökéletesebb, teljesebb legyen, nemcsak rajtam áll, hanem a barsi vadászokon is, akiket ismételtlen arra kérek, hogy nekem adatokat küldeni szíveskedjenek.

*

Dolgozatom anyaga több forrásból ered. Egy része saját megfigyeléseim és madarászásaim eredménye. Nagy segítségemre voltak munkámban nagybátyáim, † DUDICH IMRE (Oroszka) és DUDICH LÁSZLÓ (Lékér), valamint az utóbbinak fiai, ifj. DUDICH LÁSZLÓ és DUDICH SÁNDOR, akik igen sok értékes adatot hoztak tudomásomra. Hosszú évek óta figyelvén Oroszán és Lekéren a garammenti ártéri erdők, füzesek, nádasok madárvilágát, csupa olyan érdekes adatot közöltek velem, amelyek nélkül felsorolásom nagyon egyhangú lett volna. Kistőréről TAUBINGER ÁGOSTON úr, földbirtokos, volt szíves néhány adatot közölni velem. E helyen is fogadják támogatásukért hálás köszönetemet.

Igen nagy hála arra vagyok kötelezve KRIEK JENŐ (Léva) ny. tanítóképzőintézeti és DR. TESCHLER GYÖRGY (Körmöcbánya) ny. főreáliskolai tanár uraknak, akik kérdezősködésemre levélben számos érdekes és fontos adattal gazdagították jegyzeteimet.

¹ Budapest 80, Baross-u. 13.

Hosszú idő óta figyelemmel kísértem a magyar madártani irodalmat és így aránylag sok adatot sikerült belőle összegyűjtenem. Az egyes, inkább megjegyzésszerű vagy általánosabb dolgozatokban (CHERNEL, F. C. E., GY. GY., HORVÁTH, GRESCHIK, 2. 3., M. O. K., NAGY, PETRICSKÓ, RÉVAY, THURÓCZY, VOLLNHOFER, WARGA) talált adatokat nem számítva, a legtöbb bars megyei előfordulást az Aquilában megjelent madárvonulási munkákban találjuk feljegyezve.

A *Magyar Ornithológiai Központ*-nak Bars megyében igen kevés magánmegfigyelője volt. Léván 1900-ban SZIGETHY M., Aranyosmaróton 1898-ban BÜTTNER B., Barstaszáron 1905-ben KORENTSY SÁNDOR, Aranyosmaróton 1910., 1911., 1913-ban VINCZE GYULA, Geletneken 1905—1911-ig VOLLNHOFER PÁL végeztek ornithophaenológiai megfigyeléseket. Különösen VOLLNHOFER erdőfőtanácsos megfigyeléseit kell itt kiemelni. Nagy nyeresége lett volna a magyar ornithológiai irodalomnak, ha ő összefoglalóan megírta volna geletneki megfigyeléseit.

A nagy füsti fecske-megfigyelést 1898-ban a Magyar Ornithológiai Központtól informált tanítói kar végezte, amelynek hálózata az egész megyére kiterjedt. Annak idején HERMAN OTTÓ kezdeményezésére kálnoki BEDŐ ALBERT (1839—1918) egykori földművelésügyi államtitkár a m. kir. állami erdészeti tisztikart is a madárvonulás megfigyelésének szolgálatába állította. Így a zsarnócai erdőgondnokság területéről 1894-től 1916-ig számos vonulási adat került a Magyar Ornithológiai Központba. 1916-on túl mindennemű vonulási adatunk hiányzik.

VOLLNHOFER megfigyeléseitől eltekintve, az erdészeti megfigyelések a közönségesebb, biztosan felismerhető fajokra terjedtek ki és eredményeik az Aquilában évről-évre megjelent vonulási feljegyzésekben (GAÁL, GRESCHIK, LAMBRECHT, KIR. M. O. K., SCHENK, VEZÉNYI) vannak letéve. Ezekből itt csak azokat vettem be, amelyek faunisztikailag is érdekesek. A többi fajonként, a fajokon belül pedig helységenként és évenként csoportosítva szintén közölni fogom a jövőben.

Átnéztem azokat a lőjegyzékeket is, amelyek a „Vadászlap” 1899—1909. évfolyamaiban jelentek meg. Ezeket az adatokat, mint a fajokra vonatkozó statisztikát, nyugodtan fel lehet használni, ha közismert, össze nem téveszthető madarokról (fogoly, fürj, fácán, siketfajd, nyírfajd, császármadár) van szó. Nem vesszük azonban semmi hasznát azoknak az adatoknak, amelyek a „vadkacsa”, „mocsári szalonka”, „rigók”, „gémfélék”, „sasok”, „baglyok” stb. összefoglaló nevek alatt több fajt rejtenek magukban. Vannak azonban a lőjegyzékekben olyan adatok is, amelyeket egyáltalában nem lehet komolyan venni. Így pl. az 1907-es lőjegyzék szerint Barsban 97 „kormoránt” és 38 „keselyút” lőttek. Aki ismeri ezeknek az állatoknak az elterjedését és életmódját, az az első pillanatban látni fogja, hogy ez lehetetlenség.

Valamit még a nomenklatúráról. Minden madártani munkánk latin elnevezései mások. Az elnevezések úgyszólván évről-évre változnak, hol a prioritás jogán, hol az új rendszertani felfogás kapcsán. Az alábbiakban magamévá teszem a „Kócsag“ által elfogadott nomenklatúrát és a neveknek e szellemben való átírásáért GRESCHIK JENŐ DR. úrnak hálás köszönetet mondok.

A felsorolást két részre osztottam. Először a fészkelő fajokat, a valódi ornist enumerálom, azután a tarkító elemet, a vándor, átvonuló, téli vendég, stb. fajokat.

Podiceps cristatus (L.). — Búbos vöcsök. — Lekér.

Podiceps ruficollis ruficollis (PALL.). — Kis vöcsök. — Lekér.

Larus ridibundus L. — Dankasirály. — Lekér.

Sterna hirundo L. — Kűszvágó csér. — Nagysáró, Lekér, Garamszentgyörgy.

Chlidonias leucoptera (TEMM.). — Fehérszárnyú szerkő. — Az 1879/80. tanévben a lévai gimnázium gyűjteményébe került barsi példány (KRIEK).

Anas platyrhynchos platyrhynchos L. — Tőkésréce. — Nagysalló, Zselíz, Lekér, Oroszka, Fakóvezekény, Barsfüss.

Anas querquedula L. — Bójtó réce. — VOLLNHOFFER észlelte Geletneken 1907 április 2-án (SCHENK, 7, p. 34).

Charadrius dubius curonicus GM. — Kis lile. — Nagysáró, Garamszentgyörgy, Lekér. Vonulás idején Geletneken is észlelte VOLLNHOFFER, így 1906 április 12. (SCHENK, 6, p. 24), 1907 április 4. (SCHENK, 7, p. 40), 1908 május 4. (SCHENK, 9, p. 31), 1909 április 2 (GRESCHIK, 1, p. 20), 1910 április 10. (LAMBRECHT, 1, p. 29).

Tringa hypoleucos L. — Billegető cankó. — VOLLNHOFFER észlelte Geletneken 1907 április 4-én (SCHENK, 7, p. 122) és 1911 április 3-án (LAMBRECHT, 2, p. 58). Lekér.

Vanellus vanellus (L.). — Bíbic. — Nagysalló, Zselíz, Lekér, Oroszka, Fakóvezekény, Málás, Aranyosmarót, Kistapolcsány. Az északi részeken nem láttam, de vonuláskor itt is előkerül.

Burhinus oedicnemus oedicnemus (L.). — Ugartyúk. — Lekéren a Garam mellékén fészkel. Kisszeccséről a lévai tanítóképző gyűjteményébe került (KRIEK).

Scelopax rusticola L. — Erdei szalonka. — Nagysalló, Zselíz, Lekér, Hölvény, Oroszka, Léva, Kistapolcsány, Újbánya, Szklenó-fürdő, Szkicó, Csárad, stb. Vannak fészkelési adataink is. Így RÉVAY (p. 250) határozottan állítja, hogy az északi erdőségekben költ. Madarasalján valóban megfigyelték a fészkelését (SCHENK, 6, p. 96). KRIEK értesítése szerint a lévai gimnázium gyűjteményébe az 1878/79. tanévben kerültek barsi szalonkatojások. Ugyanő a SCHOELLER-uradalomtól úgy értesült, hogy Mohiban is találtak fészkelőket. TESCHLER írja nekem, hogy Körmöcbánya környékén is fészkel.

Capella sp? *Lymnocyptes*? — Sárszalonka. — A vadászok és a lőjegyzekek beszélnek sárszalonkáról vagy mocsári szalonkáról, de a fajtát pontosan megállapítani nem tudtam.

Otis tarda L. — Tűzok. — Nagysalló, Garamszentgyörgy, Nagytőre, Málás, Zselíz, Lekér, Oroszka. Az egész lévai járásban otthon van ez a pompás madár. Különösen gyakori Nagysalló határában, úgy hogy még a novellairadalomban is találkozunk vele. Így SZILÁRD JÁNOS „A fehér vadkacsa és társai“ („Magyarság“ 1929 február 24-i szám) c. elbeszélésében a tűzokok igazi hazájának nevezi a nagysallói határt, ahol

nyárutó idején hatalmas falkákban csatangolnak. A Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében Zselizről van egy hatalmas kakas, amelyet KEHRNDL JÁNOS lőtt 1908-ban.

- Rallus aquaticus* L. — Guvat. — Lekér, Újbánya, Repistye (PETRICSKÓ, p. 33).
- Crex crex* (L.). — Haris. — Nagysalló, Lekér, Barsfüss (Vadászlap, XXIX. 1908. p. 279, RUDNYÁNSZKY JÓZSEF), Csárad (Vadászlap, XXIII. 1902. p. 213, GRÓF ERDŐDY IMRÉNÉ). Vonulási adatok a megye északi részéből is vannak.
- Porzana parva parva* SCOP. — Kis vizicsibe. — Geletnek (SCHENK, 13, p. 91), ahol VOLLNHOFFER észlelte 1907 március 19-én (SCHENK, 7, p. 107). — Lekér.
- Gallinula chloropus chloropus* (L.). — Vizityúk. — Zseliz. Valószínű, hogy a Garam alsó szakaszán a holt ágak nádasaiban mindenütt előfordul.
- Fulica atra* L. — Szárcsa. — Geletneken észlelték 1911 április 17-én (LAMBRECHT, 2, p. 68). Lekéren DUDICH LÁSZLÓ figyelte meg. 1931 januárjában Nagysallóban fogtak egy példányt.
- Ciconia ciconia* (L.). — Fehér gólya. — Garamszentgyörgyön láttam a fészket. SCHENK (12, p. 159) Ladomérről ismeri mint fészkelőt. Garamberzencéről PETRICSKÓ (p. 33) említi. Vonulási adatok a megye egész területéről vannak.
- Ciconia nigra* (L.). — Fekete gólya. — Lekéren a Garam mellett DUDICH LÁSZLÓ szerint valamikor előfordult.
- Nycticorax nycticorax* (L.). — Bakcsó. — Lekéren a Garam melletti erdőben fészkel is. Nagysalló mellett 1930 VIII. 19-én egy fiatal példányt lőttek (NAGY LAJOS községi bírójának tulajdonában).
- Botaurus stellaris* (L.). — Bölömbika. — Nagykoszmályról a lévai tanítóképző gyűjteményébe került (KRIEK). Kistőre (TAUBINGER).
- Ixobrychus minutus* (L.). — Kis gém. — DUDICH LÁSZLÓ birtokában Lekéren lőtt példány van. Nagykoszmályról való példány van a lévai tanítóképző gyűjteményében (KRIEK).
- Ardea purpurea* L. — Vörös gém. — Alsószecséről került a lévai tanítóképző gyűjteményébe (KRIEK). Kistőre (TAUBINGER).
- Ardea cinerea* L. — Szürke gém. — Lekér, Geletnek, Újbánya; 1920 IX. 9-én Barsberzence és Újbánya közt láttam a Garamban. Vonulás idején másutt is előkerült, így: Felsőtóti, 1907 (SCHENK, 7, p. 38), Körnöcbánya, 1911 május 8 (LAMBRECHT, 2, p. 74), Zsarnóca kohó 1908 március 20 (SCHENK, 9, p. 29), Garamrudnó, 1909 április 8, Garamrét 1909 április 8 (GRESCHIK, 1, p. 18). Kistőre (TAUBINGER).
- Phasianus colchicus* L. — Fácán. — A verebélyi és lévai járásban gyakori, a hegyvidéken ritka. A nagysallói és zselizi határban különösen sok volt valamikor.
- Perdix perdix* (L.). — Fogoly. — Előfordul az egész megye területén, de leggyakoribb a lévai és a verebélyi járásban, vagyis a legintenzívebb mezőgazdasági területen, ami összhangban van a fogoly „Kulturfolger“ természetével. RÉVAY (p. 251) szerint legjobbak a zselizi, lévai, zsitvaújfalusi, tajnai és nagysallói pagonyok. Az irodalomban feljegyzett rekord 3258 darab Zselizen 1906-ban (Vadászlap, XXVIII. 1907 p. 180). GYULAI albinotikus példányt is figyelt meg Barsban.
- Coturnix coturnix* (L.). — Fűrj. — Jóval ritkább, mint a fogoly, de azért az egész megyében előfordul. 1906-ban Zselizen 359 darabot lőttek, vagyis csak $\frac{1}{9}$ -részét a terítékre került foglyoknak.

- Tetrao urogallus* L. — Siketfajd. — RÉVAY (p. 248) szerint a legészakibb erdőségeken, így Kőrmöcbánya és Jánoshegy vidékén előfordul. Az 1905-ös statisztikai lőjegyzék 2 darabot említ Barsból. TESCHLER közlése szerint a kőrmöcbányai főreáliskola gyűjteményében van barsi példány.
- Lyrurus tetrix* (L.). — Nyírfajd. — A lőjegyzékekben nem találtam nyomát. RÉVAY (p. 248) szerint a siketfajddal együtt fordul elő. Kistapolcsányban megkísérelték a meghonosítását (THURÓCZY, p. 10). TESCHLER szerint a kőrmöcbányai főreál gyűjteményében van barsi példány.
- Tetrastes bonasia rupestris* (BREHM). — Császármadár. — A középső és északi hegyes vidék erdőségeiben elég szép számban él, de sehol sem gyakori. Székicón 1902-ben 5 darabot lőttek. Az 1876/77. tanévben a lévai főgimnázium gyűjteményébe is került barsi példány.
- Columba palumbus* L. — Örvösgalamb. — Nagysalló, Lekér, Szklenófürdő, Kistapolcsány, Garamszőlős (L. A.) stb. Vonulási adatai az egész megyére kiterjednek.
- Columba oenas* L. — Kék galamb. — Nagysalló, Lekér, Szklenófürdő, Kistapolcsány, Újbánya, Aranyosmarót, Geletnek, Zselíz. Vonulási adatai a megye egész területén szét vannak szórva.
- Streptopelia turtur turtur* (L.). — Gerle. — Nagysalló, Málas, Zselíz, Lekér, Oroszka, Endréd, Fakóvezekény, Újbánya, Aranyosmarót, Kistapolcsány, Ebedec, Geletnek, Szklenófürdő, stb. Az egész megyében gyakori.
- Circus aeruginosus* (L.). — Barna rétihéja. — Nagysalló, Lekér.
- Accipiter gentilis gallinarum* (BREHM). — Héja. — Nagysalló, Lekér, Újbánya.
- Accipiter nisus* (L.). — Karvaly. — Nagysalló, Lekér, Oroszka.
- Milvus milvus* (L.). — Vörös kánya. — Geletnek 1909 április 8. (GRESCHIK, 1, p. 76), 1910 április 10 (LAMBRECHT, 1, p. 64), 1911 március 19 (LAMBRECHT, 2, p. 86). Lekér.
- Pernis apivorus* (L.). — Darázsölyv. — Nagytőre (TAUBINGER).
- Buteo buteo buteo* (L.). — Egerész ölyv. — Nagysalló, Lekér; Zsarnóca (GRESCHIK, 3, p. 250).
- Aquila chrysaetos* (L.). — Szirti sas. — KRIEK szerint 1923-ban Töhölön lőtték. TESCHLER írja nekem, hogy a kőrmöcbányai főreáliskola gyűjteményében van barsi példány.
- Falco subbuteo* L. — Kabasölyv. — Oroszán lőtte DUDICH IMRE.
- Falco tinnunculus* L. — Vörös vércse. — Nagysalló, Lekér, Oroszka, Szklenófürdő; Geletnek, 1909 április 13. (GRESCHIK 1.)
- Bubo bubo* (L.). — Buhu. — TESCHLER levélbeli közlése szerint a kőrmöcbányai főreáliskola gyűjteményében van barsi példány.
- Asio otus* (L.). — Erdei fülesbagoly. — Nagysalló. Lekér.
- Strix aluco* L. — Macskabagoly. — Nagysalló; „Bars m.“ (GRESCHIK, 2, p. 165). Hecse (GRESCHIK, 3, p. 257). Lekér.
- Carine noctua* (SCOP.). — Kuvik. — Nagysalló, Lekér, Szklenófürdő.
- Tyto alba guttata* (BREHM). — Gyöngybagoly. — Nagysalló. A róm. kat. templom padlásán állandóan költ. Lekér.
- Cuculus canorus* L. — Kakukk. — Mindenütt előfordul: Lekér, Oroszka, Nagysalló, Léva, Újbánya, Szklenófürdő, Kistapolcsány, stb.
- Jynx torquilla* L. — Nyaktekercs. — Nagysalló, ahol fészkelését is megfigyeltem. Lekér.

- Dryocopus martius* (L.). — Fekete harkály. — Csak az északi fenyvesekben él, így láttam Szklenófürdőn.
- Dryobates medius* (L.). — Északi középső fakopáncs. — Nagysalló.
- Dryobates minor Jordansi* GÖTZ. — Kisfakopáncs. — Nagysalló, Lekér.
- Picus viridis pinetorum* BREHM. — Zöld küllő. — Nagysalló, Lekér, Újbánya, Kistapolcsány, Szklenófürdő.
- Picus canus* GM. — Szürke küllő. — Szklenófürdő.
- Alcedo ispida* (L.). — Jégmadár. — Szklenófürdő, Újbánya, Kistapolcsány, Lekér.
- Coracias garrulus* L. — Szalakóta. — Nagysalló, Fakóvezekény; Geletnek (GRESCHIK, 1, p. 43). Lekér.
- Upupa epops* L. — Búbosbanka. — Mindenütt előfordul. Megfigyeltem: Lekér, Léva, Kistapolcsány, Ebedec, Garamszentkereszt, Geletnek, Fakóvezekény, Garamszentgyörgy, Zseliz, Szklenófürdő, Újbánya.
- Caprimulgus europaeus meridionalis* HART. — Déli kecskefejő. — Szklenófürdő, Lekér, Nagysalló. A Nagysallón 1932 április 18-án puska-végre került példány DR. GRESCHIK JENŐ meghatározása szerint a déli alfajhoz tartozik.
- Micropus apus* (L.). — Sarlósfecske. — Szklenófürdőn a templomtornyon fészkel. A vonulási adatok szerint megfigyelték Geletneken és Garamréven is. Lekéren is látták.
- Hirundo rustica* (L.). — Füsti fecske. — Az egész megyében előfordul. Az 1898. évi nagy tavaszi megfigyelés adatai közt GAÁL (4.) munkájában 80 barsi község szerepel, míg az őszi elvonulást 66 községben figyelték meg (PUNGUR).
- Delichon urbica* (L.). — Molnárfecske. — Előfordul az egész megye területén, de kevésbé gyakori, mint az előbbi. Zselizen és Szklenófürdőn ez a faj él.
- Riparia riparia* (L.). — Parti fecske. — A Garam meredek partjaiban Lekér—Damásd—Garamvezekény környékén fészkel. Vonuláskor Geletneken is megfigyelték (SCHENK, 5, p. 101; 6, p. 39; 7, p. 53).
- Muscicapa striata striata* (PALL.). — Szürke légykapó. — Nagysalló, Lekér, Madarasalja, 1911 április 17, Geletnek, 1911 április 10. (LAMBRECHT, 2, p. 109.)
- Muscicapa albicollis* TEMM. — Örvös légykapó. — Geletnek 1905 április 16, 1907 április 17. (SCHENK, 5, p. 121; 7, p. 103), 1911 április 11, Garamszentbenedek 1911 március 25. (LAMBRECHT, 2, p. 110), Kistapolcsány 1912 április 3, Garamrét 1912 április 16. (LAMBRECHT, 3, p. 90), Mocsár 1913 május 10. (Kir. M. O. K., 2, p. 173). Lekér.
- Muscicapa parva* BECHST. — Kis légykapó. — Nagysalló, Lekér.
- Lanius excubitor* L. — Nagyörgébiás. — Nagysalló, Lekér.
- Lanius minor* GM. — Kis örgébiás. — Nagysalló, Fakóvezekény, Lekér.
- Lanius collurio* L. — Tövisszűrő gébiás. — Nagysalló, Szklenófürdő, Lekér.
- Corvus corax* L. — Holló. — Szklenófürdő.
- Corvus cornix* L. — Dolmányos varjú. — Gyakori.
- Corvus frugilegus* L. — Vetési varjú. — Gyakori.
- Coloeus monedula spermologus* (VICILL.). — Csóka. — Szklenófürdő, Kistapolcsány, Újbánya, Léva, Nagysalló, Lekér, Zseliz.
- Pica pica* (L.). — Szarka. — Mindenütt előfordul.
- Garrulus glandarius* (L.). — Szajkó. — Mindenütt előfordul.

- Nucifraga caryocatactes caryocatactes* (L.). — Kárpáti magtörő. — TESCHLER közlése szerint a körmöcbányai főrealiskola gyűjteményében van barsi magtörő példány. Körmöcbánya orografiai és erdőviszonyai olyanok, hogy a magtörő ottani fészkelése nem lehetetlen.
- Oriolus oriolus* (L.). — Sárgarigó. — Nagysalló, Lekér, Léva, Aranyosmarót, Kistapolcsány, Geletnek, Szklenőfürdő, Garamszentkereszt, Zseliz, stb.
- Sturnus vulgaris* L. — Seregély. — Lekér, Málas, Nagysalló. Vonulási adatai az egész megyére kiterjednek.
- Passer domesticus* (L.). — Házi veréb. — Közönséges.
- Passer montanus* (L.). — Mezei veréb. — Nagysalló, Szklenőfürdő, Lekér, Léva, Kistapolcsány.
- ? (*Petronia petronia* L.). — Kövi veréb. — NAGY JÓZSEF (4. hasáb, fent) írja a következőket: „Ezen ritka madarat 1861. év május hóban Bars megye Incevölgy* vidékén lőtte TURCSÁNYI ALAJOS úr és nekem átküldeni szíveskedett; hol nagyobb csoportban barangolt. Eddigélé sem Bars megye ezen vidékén, sem a bajmóci járásban látható nem volt.“ A kövi veréb mai tudásunk szerint Magyarországon nem él, így az adatot SCHENK (13, p. 37) is bizonyíték nélkülinek tekinti. A NAGY-féle adat valószínűleg téves meghatározáson alapszik.
- Coccothraustes coccothraustes* (L.). — Meggyvágó. — Lekér. A lévai főgimnázium gyűjteményében is van barsi példány (KRIEK).
- Fringilla coelebs* L. — Erdei pinty. — Újbánya, Szklenőfürdő, Aranyosmarót, Kistapolcsány, Nagysalló, Lekér.
- Chloris chloris* (L.). — Zöldike. — Szklenőfürdő. Geletnek (LAMBRECHT, 1, p. 100). Lekér.
- Carduelis cannabina* (L.). — Kenderike. — Lekér, Nagysalló, Szklenőfürdő.
- Carduelis carduelis* L. — Tengelic. — Léva, Lekér, Nagysalló, Újbánya, Geletnek, Szklenőfürdő, Kistapolcsány, Aranyosmarót.
- Serinus canaria serinus* (L.). — Csicsörke. — Geletneken VOLLNHOFER figyelte meg 1907 május elsején (SCHENK, 7, p. 117). TESCHLER közlése szerint a körmöcbányai főrealiskola gyűjteményében is van barsi példány. Nagysallóban 1929 tavaszán fészkelését figyeltem meg, azóta állandóan költ ott, Lekéren szintén.
- Pyrrhula pyrrhula coccinea* (G.M.). — Süvöltő. — Szklenőfürdőn a Bukovechegyen nyáron is láttam. Télen a déli részekre ereszkedik alá, így megfigyelték Léván, Lekéren és Nagysallón.
- Emberiza calandra* L. — Sordély. — Nagysalló, Lekér.
- Emberiza citrinella* L. — Citromsármány. — Nagysalló, Lekér, Léva, Aranyosmarót, Szklenőfürdő.
- Anthus campestris* (L.). — Parlagi pipis. — VOLLNHOFER észlelte Geletneken 1905 április 20-án (SCHENK, 5, p. 91).
- Anthus trivialis* (L.). — Erdei pipis. — VOLLNHOFER figyelte meg Geletneken 1905 április 13-án (SCHENK, 5, p. 91).
- Motacilla alba* L. — Barázdabillegető. — Az egész megyében otthon van. Megfigyeltem a következő helyeken: Lekér, Zseliz, Nagysalló, Oroszka, Garamyeszele, Garamszentgyörgy, Málas, Endréd, Fakóvezekény, Léva, Újbánya, Szklenőfürdő, Aranyosmarót, Kistapolcsány, Geletnek.

* Üveggyártelep Szkicó közelében, az aranyosmaróti járásban

- Motacilla cinerea* TUNST. — Hegyi billegető. — Az északi hegyes részeken van otthon. Láttam a következő helyeken: Újbánya, Szklenófürdő, Kistapolcsány, Ebedec, Geletnek, Vihnye, Szénásfalú.
- Motacilla flava* L. — Sárga billegető. — Az Endrédhez tartozó Alsó-And major határában 1929 május 4-én párban figyeltem meg. Azelőtt soha sem láttam e vidéken. Lekéren költ. A vonulási adatok: Felsőhámor, Dócifűrész, Erdősurány, Élesmart, Jallna, Geletnek, Újbánya, Garamrudnó, Alsóhámor, Dallos, Körmöcbánya. Amennyiben nem az előző fajjal tévesztették össze, az adatok valószínűleg átvonuló példányokra vonatkoznak. Geletneken 1906 szeptember 18-án óriási mennyiségben jelent meg (VOLLNHOFER, 2.).
- Alauda arvensis* L. — Mezei pacsirta. — Mindenütt előfordul, de a déli sík vidéken sokkal több van, mint az északi hegyvidéken.
- Lullula arborea* (L.). — Erdei pacsirta. — Szklenófürdő, Geletnek, Garamszőlős, Nagysalló.
- Galerida cristata* (L.). — Búbos pacsirta. — Mindenütt előfordul.
- Certhia familiaris* L. — Fakúsz. — Nyáron Újbányán és Szklenófürdőn láttam, télen a közismert kóbor madártársaságban Nagysallón és Lekéren is megfigyelték. TESCHLER közlése szerint Körmöcbányán is előfordul.
- Sitta europaea caesia* WOLF. — Csuszka. — Újbánya, Szklenófürdő, Körmöcbánya (TESCHLER), Lekér.
- Parus major* L. — Széncinege. — Lekér, Zseliz, Oroszka, Nagysalló, Léva, Újbánya, Geletnek, Szklenófürdő, Aranyosmarót, Kistapolcsány, stb.
- Parus caeruleus* L. — Kék cinege. — Nagysalló, Lekér.
- Parus ater* L. — Fenyves cinege. — Szklenófürdő.
- Parus cristatus mitratus* BREHM. — Búbos cinege. — Szklenófürdő.
- Aegithalos caudatus* (L.). — Őszapó. — Körmöcbánya (TESCHLER). Szklenófürdőn láttam nyáron is, télen Nagysallón figyeltem meg, mint a kóbor madártársaság tagját. Lekér (nyáron).
- Remiz pendulinus* (L.). — Függő cinege. — A Garam füzeseiben fészkel. KRIEK Peszéren szerzett egy fészket, DUDICH SÁNDOR pedig 1926-ban Lekér mellett talált egy gyönyörű fészket.
- Accentor modularis* (L.). — Szürkebegy. — VOLLNHOFER észlelte Geletneken 1906 március 21-én (SCHENK, 6, p. 14).
- Sylvia atricapilla* (L.). — Barátka poszáta. — TESCHLER értesítése szerint a körmöcbányai főreal gyűjteményében van barsi példány. Lekér.
- Sylvia borin* (BODD.). — Kerti poszáta. — Nagysalló.
- Sylvia curruca* (L.). — Kis poszáta. — Nagysalló. Lekér.
- Phylloscopus sibilatrix* (BECHST.). — Sisegő fűzike. — Szklenófürdő. Nagysalló.
- Phylloscopus trochilus* (L.) — Fitisz fűzike. — Nagysalló.
- Phylloscopus collybita* (VIEILL.). — Csilsal fűzike. — Vonuláskor megfigyelték Geletneken, Madarasalján, Felsőhámorban, Felsőtótin, Garamrudnón, Zsarnócán, Zsarnócahón és Körmöcbányán.
- Regulus regulus* (L.). — Sárgafejű királyka. — Nyáron láttam Szklenófürdőn, télen Nagysallóban is mutatkozik. Lekér.
- Acrocephalus arundinaceus* (L.). — Nádirigó. — Garamszentgyörgy, Lekér, Oroszka, Újbánya, Zsarnóca. A Garam mentén levő nádasokban és a vasutállomások mellett levő kubikgödörök nádasáiban tartózkodik.
- Acrocephalus scirpaceus* (HERM.). — Cserregő nádiposzáta. — Geletneken figyelték meg 1911 április 21-én (LAMBRECHT, 2, p. 131).

- Troglodytes troglodytes* (L.). — Ökörszem. — Szklenófürdő, Léva, Újbánya, Kistapolcsány, Lekér, Nagysalló.
- Turdus philomelos* (BREHM). — Énekes rigó. — Szklenófürdő, Nagysalló, Újbánya, Lekér. Vonuláskor megfigyelték még a következő helyeken : Geletnek, Garamrudnó, Garamrét, Alsóhámor, Madarasalja, Gyertyánfa, Felsőtóti.
- Turdus viscivorus* L. — Léprigó. — A lévai főgimnázium gyűjteményében (KRIEK), valamint a körmöcbányai főreál gyűjteményében van barsi példány (TESCHLER).
- Turdus merula* L. — Fekete rigó. — Újbánya, Szklenófürdő, Kistapolcsány, Geletnek, Körmöcbánya (TESCHLER), Lekér, Nagysalló, Leveled.
- Turdus torquatus alpestris* (BREHM). — Középeurópai örvösrigó. — TESCHLER közlése szerint a körmöcbányai főreál gyűjteményében van barsi példány. Körmöcbánya környékén fészkel, TESCHLER maga is felnevelt egy példányt.
- Monticola saxatilis* (L.). — Kövirigó. — TESCHLER írja, hogy a körmöcbányai főreál gyűjteményében van barsi példány.
- Saxicola rubetra* (L.). — Rozsdás csaláncsuk. — Geletneken figyelték meg 1906 április 15-én és 1907 május 2-án (SCHENK, 6, p. 90 ; 7, p. 110). Lekér.
- Saxicola torquata rubicola* (L.). — Cigány csaláncsuk. — VOLLNHOFER észlelte Geletneken 1905 március 19-én, 1906 március 13-án és 1907 április 8-án (SCHENK, 5, p. 124 ; 6, p. 91 ; 7, p. 110).
- Oenanthe oenanthe* (L.). — Hantmadár. — Nagysalló, Geletnek.
- Cinclus cinclus aquaticus* BECHST. L. — Vizirigó. — Szklenófürdő, Újbánya, Kistapolcsány. VOLLNHOFER (3, p. 8, 52, 53, 67) Geletnekről és Körmöcbányáról említi.
- Phoenicurus ochruros gibraltariensis* (GM.). — Házi rozsdafarkú. — Lekér, Újbánya, Szklenófürdő, Geletnek.
- Phoenicurus phoenicurus* (L.). — Kerti rozsdafarkú. — Nagysalló, Geletnek. Vonulási adata is van : Madarasalja.
- Erithacus rubecula* (L.). — Vörösbegy. — Szklenófürdő. Vonulási adatai : Aranyosmarót, Geletnek, Dócifürésze, Barsrudas, Garamrudnó, Madarasalja, Lekér.
- Luscinia megarhynchos* BREHM. — Fülemlé. — Léva, Nagysalló, Újbánya, Szklenófürdő, Lekér, Aranyosmarót, Kistapolcsány.

A fészkelő fajokon kívül lőttek, fogtak, vagy megfigyeltek Bars területén olyan fajokat is, amelyek nem fészkelnek Bars területén, hanem csak átvonulók, vándorok, téli vendégek vagy pedig hazai magashegységi kóborlók. Ezek a következők :

- Colymbus arcticus* L. — Sarki búvár. — KRIEK JENŐ közlése szerint 1879-ben BOBOK GYÖRGY aljárásbíró lőtte a lévai nagymalom turbinájánál. Ez a példány a lévai tanítóképző gyűjteményében van. Lekéren a Garamon is megfigyelték.
- Colymbus stellatus* PONTOP. — Északi búvár. — A lévai főgimnázium gyűjteményébe került az 1887/88. év telén (KRIEK).
- Stercorarius parasiticus* (L.). — Ékfarkú halfarkas. — Lekéren fogták. A példány a lekéri róm. kath. iskola gyűjteményében van.
- Mergus merganser* L. — Nagy bukó. — Léva, 1898 február (M. O. K., 2).

- Mergus serrator* L. — Örvös bukó. — A lévai tanítóképző gyűjteményében van (KRIEK).
- Mergus albellus* L. — Kis bukó. — Geletnek, 1907 április 11. (SCHENK, 7, p. 92).
- Bucephala clangula* (L.) — Kerce réce. — Nagytőre mellett a Garamon lőtte TAUBINGER ÁGOSTON.
- Anas crecca* L. — Csörgő réce. — A lévai főgimnázium gyűjteményébe került 1884/85. tanévben (KRIEK). Lekér.
- Anas penelope* L. — Fűtyülő réce. — Nagysallón az 1930/31 telén lőtték (NAGY LAJOS községi bíró birtokában).
- Charadrius apricarius*. L. — Aranypettyes lile. — 1928-ban Lekéren lőtték.
- Tringa nebularia* (GÜNN.). — Szürke cankó. — Lekéren lőtték.
- Tringa erythropus* (PALL.). — Füstös cankó. — Geletneken figyelték meg 1908 március 23-án (SCHENK, 9, p. 110).
- Anser fabalis* LATH. — Vetési lúd. — Nagysalló, Lekér, Oroszka, Csata, Zseliz, Tőre határában minden ősszel és télen mutatkoznak csapatok.
- Capella media* (LATH.). — Nagy sárszalonka. — A lévai főgimnázium gyűjteményébe került 1876/77. tanévben (KRIEK).
- Syrhaptes paradoxus* (PALL.). — Pusztai talpastyúk. — Az 1888-as nagy beözönlés idején Máriacsaládon (SCHENK, 13, p. 90) lőtték.
- Buteo lagopus* BRÜNN. — Gatyás ölyv. — A lévai főgimnázium gyűjteményében van barsi példány (KRIEK). Kistőre (TAUBINGER).
- Falco columbarius aesalon* TUNST. — Kis sólyom. — Oroszán lőtte DUDICH IMRE.
- Bombycilla garrulus* (L.). — Csonttollú madár. — WARGA (p. 123) szerint már GROSSINGER: „Universa Hist. Phys. etc.“ II. 1793, p. 169. említi, hogy Bars megyében 1768-ban megfigyelték. Ugyancsak WARGA (p. 128) mondja, hogy Bars megyéből 3 adat van előfordulására. TESCHLER szerint Körmöcbányán is megjelenik, KRIEK szerint Léván a múlt század 90-es éveiben került. Léván 1927 karácsonyán ROXER PÁL, 1928 január 28-án pedig ROXER JÁNOS ejtettek el egy-egy példányt. Előfordult Zselízen is, ahol 1914. év tavaszán a fészkelést is megkísérelte (CHERNEL).
- Nucifraga caryocatactes macrorhynchos* BREHM. — Szibériai magtörő. — Az 1885-ös inváziós évben került a lévai főgimnázium gyűjteményébe (KRIEK). Az 1911-es nagy bevándorlás alkalmával Garamveszelen lőtték 1911 október 21-én (Kir. M. O. K. 1, p. 462, SCHENK, 13, p. 85).
- Fringilla montifringilla* L. — Fenyőpinty. — Oroszán lőtte DUDICH IMRE. A lévai főgimnázium gyűjteményében is van az 1888/89. tanévről (KRIEK).
- Montifringilla nivalis* (L.). — Havasi pinty. — TESCHLER közlése szerint a körmöcbányai főreal gyűjteményében van barsi példány.
- Carduelis flammea* (L.). — Zsezse. — VOLLNHOFER (I.) Geletneken figyelte meg 1906 március 21-én. Nagysallóban léppel fogták.
- Carduelis spinus* (L.). — Csíz. — TESCHLER szerint Körmöcbányán került. Nagysallón léppel fogták.
- Loxia curvirostra* L. — Kis keresztcsőrű. — Télen Körmöcbányán is megjelenik (TESCHLER).
- Tichodroma muraria* (L.). — Hajnalmadár. — Késő ősszel Körmöcbánya vidékére is elvetődik (TESCHLER).
- Turdus musicus* L. — Szőlőrigó. — VOLLNHOFER Geletneken észlelte 1906 március 21-én, 1907 március 25-én, 1910 március 14-én, 1911 április

12-én (SCHENK, 6, p. 101 ; 7, p. 122 ; LAMBRECHT, 1, p. 120 ; 2, p. 134). Az 1887/88. tanévben a lévai főgimnázium gyűjteményébe került (KRIEK).

Turdus pilaris L. — Fenyőrigó. — Tudomásom szerint az északi hegyes részeken kisebb-nagyobb csapatai minden évben megjelennek. Rendszeresen fogják őket. Újbányán, Szklenófürdön rendszeren megfordulnak. A lévai főgimnázium gyűjteményében is van példány az 1876/77. évből (KRIEK). Geletneken észlelték 1905 április 10-én, 1906 április 17-én, 1907 április 2-án, 1911 március 20-án (SCHENK, 5, p. 131 ; 6, p. 103 ; 7, p. 124 ; LAMBRECHT, 2, p. 135). Lekéren is megfigyelték.

? (*Turdus torquatus* L.) — Északi örvös rigó. — Kőrmöcbányán figyelték meg 1910 április 8-án (LAMBRECHT, 1, p. 119). A lévai főgimnázium gyűjteményében is van az 1887/88. tanévről (KRIEK). Az alfaji hovatartozást kétesnek tartom.

Mint érdekességeket megemlítem még a következőket :

A M. O. K. (1.) rövid tudósításából megtudjuk, hogy 1896. év előtt valamelyik évben (?) Barsban egy ausztráliai fekete hattyú (*Chenopsis atrata* LATH.) tartózkodott, amely nyilván valamely állatseregletből vagy állatkertből szabadult ki.

Bars közvetlen szomszédságában, a Barssal határos bakabányai erdőkben találták meg hazánkban először fészkelve az urali baglyot (*Strix uralensis* PALL.) 1851 április 24-én (SCHENK, 8, p. 324.) Talán Barsban is előfordult akkoriban.

Barsmadárfaunája betelepítéssel is gazdagodott, amennyiben Zselizen GRÓF BREUNER ÁGOST uradalmában 1886-ban megkísérelték a vadpulyka meghonosítását. SCHENK (13, p. 35) szerint ez a *Meleagris gallopavo* faj volt, HORVÁTH (p. 10) szerint ellenben a *Meleagris americana*. THURÓCZY (p. 10) azt mondja, hogy ezek az állatok Ghimesről kerültek Zselizre. Ghimesen XÁNTUS JÁNOS híres utazónk tanácsára GRÓF FORGÁCH KÁROLY kísérletezett először velük a 70-es évek elején. A zselizi telepítés sikeres volt, amint erről két rövidített nevű szerző, F. C. E. és GY. GY. megemlékezik. Az első vadpulykatörzs rövid pár év alatt annyira meggyarapodott, hogy az első vadászati idényben már 70 vadpulykakakas került terítékre. Amennyire a kapott híreknek hinni lehet, a zselizi vadpulykaállomány azóta megszünt.

DUDICH SÁNDOR 1928 aug. közepén Lekéren meggyűrűzött egy fiatal szürke gémet és szabadon bocsátotta. Ez az állat 1930 június közepén Zseliz mellett a Garamon, 5 km-re Lekértől került terítékre, bizonyosságául annak, hogy a fiatal generáció szülőhelye környékére tér vissza és ott iparkodik beleilleszkedni, helyet találni a madárbiocénosisba.

Bars vármegye közigazgatási, illetőleg politikai egység volt és így, mint a kisebb-nagyobb és legnagyobb politikai egységek általában, nem egyszersmind állatföldrajzi egység is. Területe egyrészt túlságosan kicsiny ahhoz, hogy rajta állatföldrajzi elhatárolások volnának lehetségesek, másrészt határai csak kis részben természeteseek. Ehhez járul még, hogy a megye területe hegy- és vízrajzi tekintetben sem egységes. Így nem tudunk leíró vagy genetikai állatföldrajzi jellemzést adni a megye madárfaunájáról, de ez nem is sarkalatos hiba vagy hiány, mert az ilyen kisebb területi egységek

állatvilágát, a fauna elosztását sokkal jobban megértjük akkor, ha *ökológiai*, környezettani szempontból vizsgáljuk. Az alábbiakban megkísérlem egészen röviden jellemezni a vármegye ú. n. természetrajzi viszonyait, de csak vázlatosan, amennyire ez a madárvilág eloszlásának megértéséhez szükséges.

A megye főfolyója a *Garam*, amely Jallna felett lép a megye területére. A megye keleti felében, keleti határával csaknem párhuzamosan folyik és vagy 130 km futás után Csatánál hagyja el a megyét. A garamszentkereszti, aranyosmaróti és lévai járásokon halad át. Egészen világosan két szakaszra oszlik, t. i. északi hegyvidéki és déli síksági szakaszra.

A hegyvidéki szakasz Jallnától Garamkovácsig tart. Ezen a szakaszon a Garam rohamos hegyi folyó, esése km-kint 1.9—1.1 m. Kanyarja alig van, nem meanderez, partjai sziklásak, kövesek, a Lóczy-féle törvény értelmében csupán zátonyokat épít. Ártéri erdők nem kísérik, csupán gyér égeres-füzes szegélyezi. Mind a jobb, mind a bal parton számos patak ömlik bele, amelyek kivétel nélkül hegyvidéki jellegű, gyorsfolyású, görgeteges patakok.

Garamkovácsi alatt lapályra jut a Garam. Folyása meglassodik, esése km-kint 1.1—0.6 m. A Lóczy-féle törvény értelmében kanyarogni kezd, szigeteket zár közre, holtágai vannak, levágódott morotvák jelzik egykori kanyarjait. A partjai lazább hordalékokból, agyaglösz-, kavics- és hümuszrétegekből állanak. A kanyarok konvex partjai meredek falak, míg a konkáv parton terjedelmes lapos, kavicsos-homokos partokat, „porond”-okat találunk. A partokat, holtágakat terjedelmes ártéri nyárasok és füzesek kísérik, a csendes vizekben hínárvegetáció, a partok mentén itt-ott nádas alakul ki. A jobbparton mindössze 7 lassúfolyású, iszapos patak ömlik bele. Balpartján a megye határáig és azon túl a honti dombok aljáig igen bonyolult, többszörösen összeszövődő, mesterségesen is összekötött vízhálózat terül el, amelyet eredetileg a Szikince, Kompa és a Posztó patakok öntöztek. Lassan folydogáló, kanyargó vizek, nedves, tocsgós rétek, mocsarak, nedves erdők vidéke volt ez, amelynek vizét azonban az új vízszabályozások már alaposan megcsökkentették.

A *Nyitra* az oszlányi járást vágja át. Valamivel Nemeskosztolány felett lépi át a megye határát és vagy 23 km megtétele után Brogyán alatt hagyja el a megyét. Bár völgye szélesebb, mint a Garam-hegyvidéki szakaszé, folyása mégis rohamosabb. Esése km-kint mindenütt nagyobb 1.5 m-nél, sőt egyes helyeken a 2.8 m-t is eléri. Baloldalon bővízű hegyi patakok, jobboldalon a Bellanka ömlenek bele.

A Nyitránál fontosabb ennek egyik balparti mellékvize, a *Zsitva*, amely a megye területén, Pálosnagymező közelében ered. Csaknem párhuzamosan folyik a Garammal, egy darabon a nyugati megyehatárt alkotja, majd Besenyő alatt elhagyja a megye területét és távolabb a Nyitrába torkollik. Felső szakaszán sebes folyású hegyi patak. Esése Aranyosmarót és Malonya között km-kint még 4.3 m, Malonya és Verebély közt 1.9 m. Verebély alatt völgye kitágul és

esése átlagban 1 m-re száll alá. Verebély feletti szakaszának a Tribecs- és Újbányai hegységekből jövő több vízű mellékpatakja van, amelyek mind élénken folyó hegyipatakok. Verebély alatt a baloldalon néhány lassú vízű patak ömlik bele a verebélyi járás dombvidékéről.

A Kőrmöcbánya közelében eredő *Turcsek* patak vize a Túróc közvetítésével a Vágba jut.

A megye járásai közül a lévai járás lapály, a verebélyi járás dombvidék, az aranyosmaróti dombos és hegyes, a garamszentkereszti és oszlányi járás hegyvidék jelleggel bír. A vármegye hegyeinek legnagyobb része a *Nagy-Fátra* tartozéka, de északnyugaton a *Kis-Fátra*, keleten pedig az *Érc-hegység* is benyúlnak a megye területére.

A Nagy-Fátra első tartozéka a *Kőrmöcbányai hegység*, amelynek andezittömegei a Lutillapataktól nyugatra és a Garamszentkereszt—Garamberzence közti Garamszakasztól északra a megye északkeleti csücskét foglalják el. Legmagasabb emelkedései a megyehatáron levő *Suchahora* (1227 m), *Goldbrunn* (1266 m) és *Lavrin* (1026 m).

A kőrmöcbányai hegységhez délnyugaton a *Madaras (Ptacsnik)-hegység* csatlakozik, amely a Nyitra és Garam 24—30 km széles közén a Zsarnóca—Pálosnagymező—Oszlány vonalig terjed. Szélesen elterülő zord hegység, amelynek andezitgerince körülbelül 14 km hosszúságban 1000-nél magasabb és a megye legnagyobb emelkedését, az 1346 m magas *Ptacsnik*-ot viseli. Hosszú oldalágakat bocsát a Garam és a Nyitra völgye felé, amelyek közt bővízű patakok futnak a két folyó felé.

A Madaras-hegységtől délre a Zsitva és a Garam között az *Újbányai-hegység* foglalja el. A főképen eruptív kőzetekből (andezit, riolit) álló hegység legmagasabb pontja az *Inovec* (901 m). A Garamszentbenedek—Aranyosmarót vonaltól délre a hegység dombsággá alacsonyodik, amely az egész verebélyi járáson végigvonul. Keleti oldaláról a vizek a Garamba, a Nyugatiról a Zsitvába ömlenek.

Az oszlányi járás déli részét és az aranyosmaróti járást a Zsitvától nyugatra a *Tribecs-hegység* ágazza be. Gránit-hegység, melynek gerince egy darabon a megyehatárt is viseli. Legmagasabb pontja a *Nagy-Tribecs* (829 m). Északnyugati oldaláról a Nyitrába folynak a patakok.

Mindezek a hegyek a *Nagy-Fátrához* tartoznak. Az oszlányi járás területének egy része azonban átterjed a *Kis-Fátra*ra is, mert a megyehatár a Nyitra jobbpartján a *Magura*-hegységből egy sávot Bars területéhez csatolt. Ennek magaslatai elérik az 500 m-t.

A megye területének a Garamtól keletre eső részét Jallnától Garamszőlősig, sőt le egészen Léva vidékéig az *Érc-hegység* selmecbányai csoportjának nyugati nyúlványai foglalják el. Főközetük az andezit és a riolit. Vizeik a Garamba futnak.

A lévai járás területe, északkeleti csücskének kivételével, lapály, amelyen csupán lapos földhátak húzódnak ÉK—DK-i irányban. Tengerszint feletti magassága 123—160 m.

A hegy- és vízrajzi viszonyok mellett a madárfauna szempontjából legfontosabb az erdők minősége, kiterjedése és a kultúrterületek terjedelme. Az ezekre vonatkozó adatokat a statisztikai évkönyvekből az alábbiakban állítottam össze. Ezek szerint a megye 272.382 hektár területéből:

	1885	1895	1905	1915
Szántó	117.198	119.101	118.549	120.101
Kert	3.285	3.665	3.531	—
Rét	24.551	24.401	24.242	—
Legelő	17.256	17.077	16.998	—
Nádas	12	36	11	—
Szőlő	1.797	1.133	1.225	751
Erdő	95.479	96.704	96.985	97.775
Nem termő	11.269	9.789	10.841	—

Az erdőket alkotó fafajok területi változásait hektárokbán a következő táblázat mutatja:

	1895	1900	1905	1910	1915
Tölgy	39.305	39.459	39.669	39.569	38.881
Bükk és más	43.343	43.583	42.732	42.663	40.999
Fenyő	14.056	14.274	15.263	15.552	17.895

Az egyes járásokban az erdők összes területe BEDŐ ALBERT munkája¹ szerint kataszteri holdakban a következő volt:

Járás	Össz-terület	Erdő-terület	Tölgyes	Bükk- és más lombfa	Fenyő
Lévai	96.471	8.964-68	6.403-29	2.557-39	4-00
Verebélyi	78.449	9.501-36	9.433-20	68-16	—
Aranyosmaróti	107.958	45.793-92	26.968-48	18.703-00	122-44
Szentkereszti	119.754	64.900-07	14.696-99	37.553-03	12.650-05
Oszlányi	55.768	24.690-12	8.944-97	13.229-55	2.515-60
Újbánya r. t. v.	10.593	6.583-08	1.392-40	2.588-68	2.602-00
Körmöcbánya r. t. v.	17.307	7.429-15	282-00	632-20	6.514-95
Összesen	486.300	167.862-38	68.121-33	75.332-01	24.409-04

A tengerszint feletti magasság tekintetében az erdők eloszlása a következő volt:

200 m-ig	200—600 m közt	600 m-en felül
1678-62 kh	31893-86 kh	134289-90 kh
1%	19%	80%

¹ BEDŐ: A magyar állam erdőségeinek gazdasági és kereskedelmi leírása. (2. kiadás, 1896.)

² FEKETE és BLATTNY: Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a magyar állam területén. (1913.)

Az egyes fafajok elterjedéséről a következőket mondhatjuk: A sík és dombvidék erdeit *kocsányos tölgy*, cser és gyertyán alkotják. A hegyvidéken ezekhez a *kocsánytalan tölgy* és a *bükk* társul, amely utóbbi sok helyen tiszta állományban fordul elő. A Garam völgyén Garamszőlősig, a Zsitva mentén Zsitvabesenyőig hatol le. A szentkereszti és oszlányi járás erdőségeinek több, mint a fele bükkös. Az északi járásokban tért nyerő fenyvesek legnagyobb része *jegenyefenyő* (18.162 kat. hold), amely a Garam völgyén közelíti meg legjobban a síkot és itt éri el az Északi-Kárpátokban elterjedésének legdélibb pontját. A Tribecs és a Madaras közt Szkcicőig látjuk. Elterjedésének déli határát körülbelül az a vonal jelzi, amelyet Fenyőkosztolánytól a hontmegyei Bakabányához húzhatunk. Legmélyebbre Garamrév közelében nyomul le, ahol az elegyetlen állomány 215 m-ig, csaknem a Garam partjáig nyúlik le.

A *lucfenyő* (5215 kat. hold) Barsban nem őshonos, hanem telepített, kivéve a Madaras tetején levő luc-szigetet. Az *erdei és fekete-fenyő* (1200 kat. hold) hasonlóképpen telepített, a *vörösfenyő* (20 kat. hold) pedig csak szórványosan fordul elő és csak Körmöcbánya környékén őshonos.

A *meteorológiai viszonyokról* annyit említhetünk, hogy a déli lapály melegebb és szárazabb, mint az északi hideg és csapadékos hegyvidék, míg a völgyek köztes helyzetet foglalnak el. Léva évi középhőmérséklete 9.7° C, Körmöcbányáé 8.1° C. A csapadék évi mennyisége észak felé fokozatosan nő: Léva 557 mm, Aranyosmarót 646 mm, Zsarnóca 772 mm, Geletnek 734 mm, Körmöcbánya 915 mm. A hőmérséklet abszolút ingadozása a megye déli részén nagyobb (Léva 62° C), mint az északon (Körmöcbánya 54.1° C).

Ami most már a *kultúrterületeket* illeti, azt mondhatjuk, hogy intenzív és kiterjedt mezőgazdaság csak a lapályon és a dombvidéken van, tehát a Garamszőlős—Garamszentbenedek—Aranyosmarót vonaltól délre. Mezőgazdasági területek tehát: a lévai járás, a Zsitva-völgye fel Kistapolcsányig, az egész verebélyi járás, a garamszentkereszti medence és a Nyitra völgye az oszlányi járásban. A terület többi része túlnyomóan erdő. A megyei monografia adatai szerint 471.893 kataszteri holdból szántóföld: 206.964 kat. hold, kert: 6368 kat. hold, rét: 42.403 kat. hold, beültetett szőlő: 1975 kat. hold, parlagszőlő: 1285 kat. hold, legelő: 29.676 kat. hold, erdő: 166.149 kat. hold, nádas: 62 kat. hold, terméketlen: 17.011 kat. hold.

A statisztikai adatok azt mutatják, hogy a szántóföld és az erdőterület aránya a megyeterületen a világháborúig meglehetősen állandó volt, illetőleg lényeges eltolódások nem történtek. A háború után a déli járásokban az arány az erdők kárára tolódott el.

A kultúrterületek és települések viszonyát az erdőkhöz, illetőleg a relatíve érintetlen természethez a következőképpen fejezhetjük ki: a megye déli felében az erdők csupán szigetek a kultúrterületben és a települések nem határosak közvetlenül erdőségekkel, míg az

északi félben a kultúrterületek a szigetek az erdőségben és a települések a legtöbb esetben közvetlenül szomszédosak erdőségekkel.

*

A hegy- és vízrajzi viszonyok, az erdőségek területi és fafajok szerinti eloszlása, a meteorológiai viszonyok és a kultúrterületek ilyen áttekintése után nagy vonalakban kialakul előttünk a madárvilág természeti tájak szerint való csoportosulása, vagyis egy olyanféle felosztás, amilyent NAGY JENŐ¹ is megkísérelt. Faunisztikai anyagunk azonban nem olyan nagy és nem olyan kifogástalan, hogy az egyes „életszövetkezetek“ részletes tárgyalásába bocsátkozhatnánk. Ezért egyelőre csak *tájak* szerint kísérlem meg a madárvilág csoportosítását.

A lévai járás kevés síksági erdejében, a verebélyi járás dombságának és az aranyosmaróti járás dombos részeinek erdeiben a *tölgyerdő* meglehetősen jellegtelen, átlagos madárvilága él. E terület völgyeiben a patakok és rétjeik, valamint a legelők az úszómadarak, nagy és kis gázlók megtelepedésére nem alkalmasak. A fehér gólyán kívül nagyobb gázló többnyire csak vonuláskor vetődik ide, az úszók közül pedig csupán a tőkés kacska telepszik meg itt-ott. A fehér barázdabillegető, a bíbic, haris, guvat, egy-egy lile, ritkábban a jégmadár a vizek környékének lakói. A túltengő kultúrsteppe nagyon kedvez a mezei és búbos pacsirtának, fogolynak és fürjnek, sőt a lévai járás lapályán a nagy túzok is otthon van. A házakon és a kertekben élő „synanthropobiont“ és „synanthrophophil“ fajokat a verebek, a füsti és molnárfecske, gyöngybagoly, kenderike, csicsörke, nyaktekeres, gerle, sárgarigó, tengelice, kis és kerti poszáta, továbbá a szarka képviselik. Ide kell soroznunk az ember által sok esetben gyámoltott fehér gólyát is.

A lévai járásnak különleges területe a Garam melléke, holtágai és árterülete, valamint a Szikince—Perec—Kompa—Posztó patakok szövevényes vízfolyásos, mocsaras, tocsogós területe. Itt egyrészt az *ártéri erdők*, másrészt az *állóvizek*, *mocsarak*, *nádasok* és a homokos-kavicsos *jolyópartok* madárvilága alakult ki. A gázlók: szürke és vörös gém, bölömbika, bakcsó, kiscsém, gólya, ritkábban a fekete gólya; a füzesekben a függőcinege, a meredek partokban a parti fecske fészkel; a nádasokban a nádi rigó cserreg, szárcsa, vízityúk, vízicsibék, vöcskök és kacsák telepednek meg; a kavicsos-homokos porondokon kislilék szaladgálnak; a vizek felett a halászcser repked, a nedves kaszálók, rétek felett a bíbic jajong.

Egészen más a Garam *hegyvidéki szakaszának* és a *hegyvidéki erdőknek* a madárvilága. A Garam köves, sokszor sziklás partjain csak a fehér barázdabillegetőt és itt-ott a vízirigót látjuk. Ritkábban a jégmadarat és ahol némi kavicsos terület van, liléket. A sebesvízű

¹ NAGY: Európa madárfaunájának ökológiai egységek szerint való csoportosítása. (Állatt. Közlem. XXIV, 1927. p. 1—28.)

patakok mentén a hegyi billegető, fehér billegető, vízirigó és a jégmadár kerül elénk.

A magasabban fekvő *tölgyesekben* és a *bükkösökben* ott látjuk a vörösbegyét, csuszkát és a fakúszót, továbbá az őszapót, amelyeket délen nyári időszakban nem láttam. Sokkalta gyakoribb itt a pinyóke és az erdei pacsirta is. Sűrű aljnövényzetű, bokros erdőkben él a császármadár és fészkel az erdei szalonka.

Az északi részeken kifejlődött a *fenyvesek* madárvilága is. A királyka, búbos és fenyvescinege, süvöltő, örvösrigó, szürkebegy, feketeharkály tanyáznak itt, mint olyan fajok, amelyek nálunk a hegyvidéket és a fenyvest kedvelik. Siket- és nyírfajd is csak itt-ott volt.

Hogyan kell most már megítélnünk ezeket a tájegységeket és egymástól eltérő madárfaunájukat ökológiai és bioszociológiai szempontból? Mi itt az élethely (biotop) és mi az életközösség (biocönózis)? A tájegységek megkülönböztetésében az orografiai, hidrografiai, talajtani és klimatológiai viszonyokhoz símuló természetes és mesterséges *növényzövetkezetekhez* alkalmazkodhatunk: síksági és hegyvidéki tölgyes, bükkös, fenyves, ártéri erdő, nádas, rét, legelő, kultúrsteppe stb. Ezek mindegyike olyan változatos viszonyokat mutathat vízszintes kiterjedése területén és függőleges tagozódásában, hogy egyszerű, *elsőrendű biotopnak* aligha lehet őket tekinteni. Legalább is nem olyan értelemben, mint ezt megszoktuk, a meglehetősen röghöz kötött alsórendű, gerinctelen állatoknál. Vagy valamely *magasabbrendű* élettéregységet kell bennük látnunk, pl. *biohort*, vagy pedig a madárvilág számára a biotop fogalmát *különlegesen* kell definiálnunk. Lehet, hogy idővel rá fogunk jönni, hogy az állatfajok biotopjainak határát mozgékonyosságuk (vagilitas) szabja meg. A madár úgyszólván korlátlanul változtathatja biotopját, helyváltoztatási módja, repülőképessége által kivonhatja magát a biotopok fizika-kémiai környezeti hatásai alól, úgyhogy számára a biotop megállapítása meglehetősen nehéz. És amíg ezzel nem vagyunk tisztában, addig azt sem tudjuk, hogy az ilyen tájegységek, növényzövetkezetek madárvilágát milyen élővilágegységbe (életközösség, stb.) foglalhatjuk össze. Külföldön már munkába vették azt a problémát és quantitativ módszerrel igyekeznek a kérdést megoldani.¹ Ajánlatos volna, hogy a magyar ornitológusok is foglalkozzanak ezzel a tárggyal.

IRODALOM.

- CERNEL: A csonttollú madár (*Ampelis garrula* L.) fészkeléséről hazánkban. — Aquila, XXIII, 1916, p. 308—311.
 F. C. É.: A vadpulykák Zselizen. — Vadászlap, X, 1889, p. 98—100.
 GAÁL: I. A madárvonulás Magyarországon az 1895. év tavaszán. — Aquila, III, 1896, p. 7—116.

¹ PALMGREN, P.: Zur Synthese pflanzen- und tierökologischer Untersuchungen. (Acta Zool. Fennica, VI, 1928. p. 1—51.)

PALMGREN, P.: Quantitative Untersuchungen über die Vogelfauna in den Wäldern Südfinnlands. (Acta Zool. Fennica, VII, 1930. p. 1—218.)

- GAÁL: 2. A madárvonulás Magyarországon az 1896. év tavaszán. — *Aquila*, IV, 1897, p. 44—104.
- 3. A madárvonulás Magyarországon az 1897. év tavaszán. — *Aquila*, V, 1898, p. 226—279.
- 4. Adalékok a madárvonulás kutatásához a füsti fecske 1898. évi magyarországi nagy tavaszi megfigyelése alapján. — *Aquila*, VII, 1900, p. 8—379.
- GRESCHIK: 1. A madárvonulás Magyarországon az 1909. év tavaszán. — *Aquila*, XVII, 1910, p. 1—127.
- 2. Hazai ragadozó madaraink gyomor- és köpöttartalom-vizsgálata. — *Aquila*, XVIII, 1911, p. 141—177.
- 3. Gyomor- és köpöttartalomvizsgálatok. Adatok hazánk apró emlőseinek faunájához. — *Aquila*, XXX—XXXI, 1923—24, p. 243—263.
- GYULAI GY.: Az albinizmus a fogolynál. — *Magyar Erdész*, 1909, p. 280—281.
- GY. GY.: A vadpulykatelepítés kísérletei és eredményei. — *Zoologiai Lapok*, X, 1908, p. 59—60.
- HEGYFÖKY: Apró jegyzetek az 1899. évi fecskemegfigyelésről. — *Aquila*, IX, 1902, p. 227—228.
- HERMAN: A madárvonulás elemei Magyarországon 1891-ig. — Budapest, 1895, p. 238.
- HORVÁTH: Kihalt és új állatfajok Magyarországon. — *Természettudományi Közöny*, LV, 1923, p. 1—12.
- KIR. M. O. K.: 1. Pótló adatok a *Nucifraga caryocatactes macrorhyncha* 1911. évi magyarországi inváziójához. — *Aquila*, XIX, 1912, p. 462—463.
- 2. A madárvonulás Magyarországon az 1913. év tavaszán. — *Aquila*, XXI, 1914, p. 137—187.
- L. A.: Az örvös galambok megjelenése. — *Zoologiai Lapok*, XI, 1909, p. 78.
- LAMBRECHT: 1. A madárvonulás Magyarországon az 1910. év tavaszán. — *Aquila*, XVIII, 1911, p. 9—134.
- 2. A madárvonulás Magyarországon az 1911. év tavaszán. — *Aquila*, XIX, 1912, p. 43—150.
- 3. A madárvonulás Magyarországon az 1912. év tavaszán. — *Aquila*, XX, 1913, p. 16—145.
- M. O. K. I. A délamerikai *Myopsittacus monachus* BODD. Magyarországon. — *Aquila*, III, 1896, p. 238.
- 2. Telelő vendégek hazánkban. — *Aquila*, V, 1898, p. 208.
- NAGY: Táblás jegyzéke Nyitra vármegyében előforduló madaraknak. — NAGY: A madár. Melléklet. Komárom, 1861.
- ORDÓDY: Bars vármegye mező- és erdőgazdasága. — Magyarország vármegyéi és városai: Bars vármegye, 1904, p. 230—247.
- OSVÁTH: Bars vármegye természeti viszonyai. — Magyarország vármegyéi és városai: Bars vármegye, 1904, p. 1—12.
- PETRICSKÓ: Selmechánya vidéke állattani tekintetben. — Selmechánya monografiája. Természettudományi rész. II, 1892, pp. 134.
- PUNGUR: A füsti fecske őszi vonulása 1898-ban Magyarországon. — *Aquila*, XI, 1904, p. 1—249.
- RÉVAY: Vadállomány és vadászati viszonyok. — Magyarország vármegyéi és városai: Bars vármegye, 1904, p. 248—251.
- SCHENK: 1. A madárvonulás Magyarországon az 1898. év tavaszán. — *Aquila*, VI, 1899, p. 168—251.
- 2. A madárvonulás Magyarországon az 1899. év tavaszán. — *Aquila*, VIII, 1901, p. 50—122.
- 3. A madárvonulás Magyarországon az 1903. év tavaszán. — *Aquila*, XII, 1905, p. 83—202.
- 4. A madárvonulás Magyarországon az 1904. év tavaszán. — *Aquila*, XIII, 1906, p. 9—66.
- 5. A madárvonulás Magyarországon az 1905. év tavaszán. — *Aquila*, XIII, 1906, p. 83—141.

- SCHENK: 6. A madárvonulás Magyarországon az 1906. év tavaszán. — *Aquila*, XIV, 1907, p. 1—119.
 — 7. A madárvonulás Magyarországon az 1907. év tavaszán. — *Aquila*, XV, 1908, p. 1—141.
 — 8. Független „Az urali bagoly tömeges megjelenése Magyarországon 1906/07 telén” c. közleményemhez. — *Aquila*, XV, 1908, p. 323—325.
 — 9. A madárvonulás Magyarországon az 1908. év tavaszán. — *Aquila*, XVI, 1909, p. 1—128.
 — 10. A madárvonulás Magyarországon az 1914. év tavaszán. — *Aquila*, XXII, 1915, p. 5—56.
 — 11. A madárvonulás Magyarországon az 1915. és 1916. év tavaszán. — *Aquila*, XXIII, 1916, p. 13—49.
 — 12. Az 1923. évi magyar madármegjelölések. — *Aquila*, XXX—XXXI, 1923—24, p. 145—167.
 — 13. Aves. — *Fauna Regni Hungariae*, II, 1918, pp. 112.
 THURÓCZY: A muflonról. — *Zoologiai Lapok*, 1902, p. 7—10.
 VEZÉNYI: 1. A madárvonulás Magyarországon az 1900. év tavaszán. — *Aquila*, IX, 1902, p. 81—155.
 — 2. A madárvonulás Magyarországon az 1901. év tavaszán. — *Aquila*, X, 1903, p. 104—187.
 — 3. A madárvonulás Magyarországon az 1902. év tavaszán. — *Aquila*, XII, 1905, p. 1—82.
 VOLLNHOFFER: 1. *Aquila*, XIII, 1906, p. 225.
 — 2. *Aquila*, XIII, 1906, p. 228.
 — 3. A vizirigó (*Cinclus cinclus* L.) halgazdasági jelentőségéről. — Erdészeti kísérletek, VIII, 1906, p. 1—81.
 WARGA: A *Bombycilla garrula* 1923/24, 1925/26. és 1927/28. évi inváziója — s az eddigi inváziók átnézete. — *Aquila*, XXXIV—XXXV, 1929, p. 122—154.

BEITRÄGE

ZUR VOGELFAUNA DES KOMITATES BARS.

Von: DR. ENDRE DUDICH, Budapest.

Verfasser, seit Jahren an einer ausführlichen Monographie der Tierwelt seiner Heimat, des Komitates Bars, arbeitend, gibt hier eine Übersicht der Vogelfauna dieses Gebietes nach Angaben in der Literatur, ergänzt durch eigene Beobachtungen und briefliche Mitteilungen anderer. Weist auf die Lücken hin und wendet sich an die Jägerwelt und Beobachter mit der Bitte, ihn durch weitere Mitteilungen zu unterstützen, damit er die Liste vervollständigen könne. Verzeichnis der Brutvögel S. 10-16, der Durchzügler und Gäste S. 16-18. Nach kurzer topographischen und meteorologischen Übersicht des Komitates wird dann die Vogelwelt nach physiographischen Gebieten, Landschaften gruppiert, da das vorhandene Material zu spärlich war um eingehender nach Lebensgemeinschaften behandelt zu werden. In den wenigen Wäldern der Ebene um Léva und in denen des Hügellandes um Aranyosmarót ist die Durchschnittsfauna des *Eichenwaldes* vorhanden. Die Bäche, Wiesen und Weiden der Täler dieser Gegend sind zur Ansiedlung von grösseren Schwimm- und Watvögeln ungeeignet. Ausser dem Hausstorch wird dort meist nur zur Zugszeit ein grösserer Watvogel beobachtet und von den Schwimmvögeln brütet nur die Stockente. Weisse Bachstelzen, Kiebitze, Wachtelkönige, Wasserrallen, einzelne Regenpfeifer, seltener Eisvogel bewohnen die Umgebung der Gewässer. Die überwiegende Kultursteppe ist für

Feld- und Haubenlerche, Rebhuhn und Wachtel günstig, in der Ebene um Léva ist sogar die Grosstrappe zu Hause. Die an Häusern und in Gärten lebenden synanthropobionten und synanthropophilen Arten sind durch die Sperlinge, Rauch- und Hausschwalben, Schleiereulen, Hänflinge, Girlitze, Stieglitze, Wendehals, Pirol, Turteltaube, Zaun- und Gartengrasmücke, Elster vertreten. Auch den oft durch menschliche Hilfe unterstützten Storch dürfen wir zu diesen rechnen. Besondere Gebiete des Lévaer Bezirkes sind: Ufer, tote Arme, Überschwemmungsland des Garam-Flusses und die durch verschlungenen Wasserlauf charakterisierte sumpfige Gegend der Bäche Szikince, Perec, Kompa und Posztó. Hier entfaltete sich einesteils die Vogelfauna der *Überschwemmungs-Wälder*, anderenteils, die Vogelfauna der *stehenden Gewässer, Sümpfe, Röhrichte* und der sandig-kiesigen *Flussufer*. Grau-, Purpurreiher, Rohrdommel, Nacht-, Zwergreiher, Hausstorch, seltener der Schwarzstorch, in den Weiden die Beutelmeise, in den steilen Uferwänden Uferschwalben brüten hier; im Röhricht Drosselrohrsänger, Bläss-, Sumpfhuhn, Steissfüsse und Enten; auf den Kiesbänken läuft der Flussregenpfeifer umher, über dem Wasser schwebt die Flusseeeschwalbe und über den nassen Wiesen gaukelt der Kiebitz. Eine ganz andere Vogelfauna zeigen uns der *Garam-Fluss in den Bergen* und die *Gebirgswälder*. Die steinig, oft felsigen Ufer des Garams beherbergen nur die weisse Bachstelze und den Wasserstar, seltener den Eisvogel und Flussregenpfeifer. An raschfließenden Bächen kann man die Gebirgsstelze, weisse Bachstelze, Wasserstar und Eisvogel beobachten. In den höher gelegenen *Eichen- und Buchenwäldern* wohnen: Rotkelchen, Baumläufer, Kleiber und Schwanzmeise. Letztere Arten fand Verf. in südlicheren Gebieten im Sommer nicht. Weit häufiger sind dort auch Buchfink und Heidelerche. In Wäldern mit dichtem Pflanzenwuchs und Gestrüch lebt das Haselhuhn und brütet die Waldschnepe. In den nördlichen Teilen des Komitates ist auch die Vogelwelt der *Nadelwälder* anzutreffen: Goldhähnchen, Hauben-, Tannenmeise, Gimpel, Ringdrossel, Heckenbraunelle, Schwarzspecht; auch Auer- und Birkhuhn wurden nur hier beobachtet.

DAS STAATLICHE NATURSCHUTZGEBIET IM WOLGADELTA BEI ASTRACHAN.

VON: K. A. WOROBLEW.

12. Mitteilung (neue Folge) aus dem Zoologischen Museum der Moskauer Universität.

(Mit 4 Photographien.)

Das staatliche Naturschutzgebiet bei Astrachan ist im Wolgadelta an der Küste des Kaspischen Meeres gelegen. Dasselbe besteht aus drei einzelnen Partien Land von 22.788 Hektar Gesamtfläche. Ausser der Erhaltung der Fauna des Wolgadeltas verfolgt der Schutz dieses Gebietes hauptsächlich rein wissenschaftliche Ziele. Die Erforschung der Natur in ihrem unberührten Urzustande ist eine grundlegende Aufgabe der Arbeiter der Station. Das Studium der Gesetze des Pflanzen- und Tierlebens, die Erforschung der Bildungsprozesse des Bodens, des Vegetations-Formationenwechsels, die Klärung der

Gesetze der Neubildungen des Bodens und die Entstehung und Entwicklung von Pflanzen- und Tierformen auf diesen Neubildungen.

Mit der Erforschung der Fauna einzelner Teile dieses Naturschutzgebietes zugleich, wird das Tierreich des ganzen Wolgadelas und der anliegenden Steppen studiert. Das Pflanzenreich dieses Gebietes lässt sich, sowohl durch bedeutende Mannigfaltigkeit der Arten, als auch durch mächtige Entwicklung derselben charakterisieren. Solch eine üppige und stürmische Entwicklung der Pflanzenformen wird durch mächtige Lagen von fruchtbarem Schlamm, die mit einer Menge von Wasser, Wärme und Licht vereint wirken, erklärt. In einem Teile dieses Gebietes ist sogar die Lotosblume (*Nelumbo nucifera*), die geheiligte Blume der Inder und der Völker des fernen Ostens erhalten geblieben!

Zur Zeit sind hier zwei Lotosgewächsgruppen erhalten, welche in den günstigen Bedingungen des Naturschutzgebietes mit jedem Jahre ihr Territorium vergrössern. Und zweifellos werden wir in einigen Jahren umfangreiche, üppig von diesen herrlichen und seltenen Pflanzen bewachsene Flächen in diesem Schutzgebiete haben. Eine grössere Partie dieser Gewächse stellt, während der Blüteperiode, wo das ganze Flussufer von einem Meere von zartrosa Blüten bedeckt ist, ein seiner Schönheit nach bemerkenswertes Bild dar.

Ausser dem Wolgadelta wächst die Lotosblume in Russlands Grenzen nur noch im Transkaukasus, in der Mugansteppe, im Kura-Flussteil, am Sary-su-See und auch im Ussurigebiet.

Das Naturschutzgebiet bei Astrachan ist auch darum besonders interessant und von grossem Wert, weil es ein ausserordentlich grosses Vogelreservat ist und zugleich eine ornithologische Station, die ein grosses Material für das Studium unserer Vogelwelt bietet.

Hier am Strande mitten in zahlreichen Kanälen, Seen (Ilmeni) und Buchten (Satony), im dichten Schilf (*Phragmites communis*) und im Rohrgestrüpp (*Typha latifolia*) finden Unmassen von Vögeln Zuflucht. Kleine aus Weiden allein (*Salix alba*) bestehende Wäldchen sind ebenfalls bevorzugte Nistorte zahlreicher Vögel.

Tausende von Kormorannestern enthaltende Brutkolonien (*Phalacrocorax carbo*), Kolonien von sechs Reiherarten (*Ardea cinerea*, *Ardea purpurea*, *Nycticorax nycticorax*, *Garzetta garzetta*, *Egretta alba*, *Ardeola ralloides*), von Sichlern (*Plegadis falcinellus*) und Löfflern (*Platalea leucorodia*) bieten ein interessantes und originelles Bild. Kolonien von Saatkrähen (*Corvus frugilegus*) sind oft mitten in ähnlichen Nistkolonien zu finden, ebenso wie einzelne Nester von *Milvus migrans*, *Falco subbuteo*, *Pica pica* und *Corvus cornix*. Für verschiedene Arten erscheint die Anordnung der Nester in der Kolonie mehr oder weniger beständig und charakteristisch. So besetzen z. B. die Kormorane immer die ganz dicht am Wasser stehenden Bäume. In einiger Entfernung vom Ufer nisten im Wald-Dickicht die übrigen Bewohner der Kolonie, wobei die grossen Nester der grauen Fischreiher und der Löffler recht weit vom Erdboden

entfernt, oft sogar ganz in der Baumkrone errichtet sind; die Nester der Seidenreiher, der Nachtreiher und Sichler stehen niedriger, gewöhnlich in halber Baumhöhe und schliesslich baut der Rallenreiher seine kleinen primitiven Nester noch näher zur Erde. Die grossen Silberreiher und die Purpurreiher nisten in besonderen Gruppen, indem sie ihre Nester nicht auf Bäume, sondern an dicht bewachsenen Seen (Ilmeni) mitten ins Rohrgestrüpp setzen.

Im Vorfrühling, zur Zeit, wo alle Bäume ohne Laub dastehen und

Phot. S. I. Ognev.

Junge *Phalacrocorax carbo sinensis* (Shaw.) im Neste.
Wolgadelta, 30. V. 1929.

die Erde nur von vorjährigen gelben Rohrstengeln bedeckt ist, beginnt das Leben sich in den alten verlassenen Nistkolonien zu regen, um später, im Laufe des ganzen Sommers bis zum Herbst vielen Tausenden verschiedenartigster Vögel eine Herberge zu gewähren. Von den ersten Tagen des Aprils angefangen, wo die Kormorane und die grauen Fischreiher zu nisten beginnen und bis Ende August, wo die letzten verspäteten Jungen die Heimat verlassen, sind diese Nistkolonien bewohnt.

Des bedeutenden Schadens, welchen die Krähen (*Corvus cornix*) in den Nestern der Kolonie durch die Vernichtung der Eier verursachen, muss hier ganz besonders erwähnt werden. Die Zahl dieser schlaun und klugen Vögel, die sich in diesem Schutzgebiete in voller

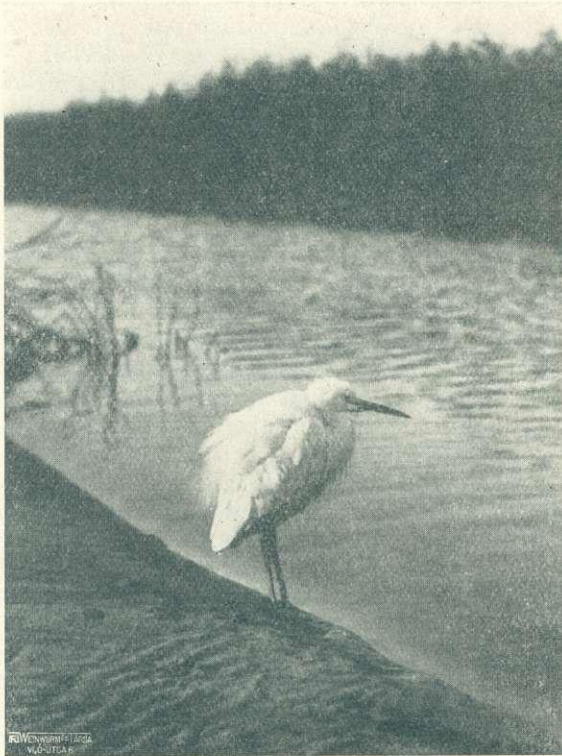
Sicherheit fühlen und günstige Bedingungen für ihre Vermehrung finden, ebenso, wie reichliche Nahrung, ist hier sehr gross. Durch ihre räuberischen Überfälle richten die Krähen in den Nistkolonien grosse Verheerungen an. Gewöhnlich geben sie einem jeden Boote, welches sich der Kolonie nähert, das Geleit und sobald die Kormorane, Nachtreiher, Sichler und die übrigen Bewohner der Kolonie durch die Nähe des Menschen gestört, ihre Nester verlassen, kommen die Krähen augenblicklich herangeflogen und holen die Eier aus den Nestern, oder zerpicken und verzehren dieselben auf der Stelle. Ausser der Zerstörung der Nester in den Kolonien, in welchen die Eier geraubt werden und die junge Brut solcher interessanter und kostbarer Vögel umkommt, wie Seidenreiher, Sichler, Nachtreiher und Rallenreiher u. a. zerstören die Krähen auch noch die Nester der Gänse (*Anser anser*), der Enten und der Blässhühner (*Fulica atra*). Die sehr hübsch gebauten Hängenester der hier sehr zahlreichen Beutelmeise (*Remiz pendulinus caspius*) haben ebenfalls stark von den Überfällen der Krähen zu leiden. Dieselben verursachen nicht nur sehr grossen Schaden durch die Zerstörung der Nester, sondern sie verhindern ausserdem auch noch das wissenschaftlich arbeitende Personal der Station und die Wächter daran die Kolonie zu besuchen; die ersteren zum Zwecke wissenschaftlicher Forschungen und Beobachtungen, die zweiten zum Zwecke des Schutzes dieser Distrikte, denn jeder Besuch der Kolonie durch diese Leute kostet Hunderte von Eiern, welche bei dieser Gelegenheit von den Krähen vernichtet werden.

Nachdem ich im Laufe von einigen Jahren die Fauna einzelner Distrikte dieses Naturschutzgebietes studiert habe und fortwährend die Wechselbeziehungen einzelner, dieselben bewohnender Arten beobachtete, bin ich zum Schlusse gekommen, dass in einigen Fällen das Eingreifen des Menschen in das Leben eines Reservates am Platze sein kann, Meiner Meinung nach müssen die Krähen, die solch' einen augenscheinlichen und bedeutenden Schaden verursachen, auf dem Territorium des Schutzgebietes verfolgt werden, denn widrigenfalls kann ihre schnelle Vermehrung für die Zahl der Vögel desselben verhängnisvoll werden. Es darf nicht vergessen werden, dass das Hauptziel eines jeden Naturschutzgebietes die Erhaltung der einen oder der anderen Art oder eines Komplexes von Organismen, und nicht das Experimentieren an ihrem Kampf ums Dasein vorstellt.

Es ist interessant zu vermerken, dass die Saatkrähen, die in gemeinsamen Kolonien nisten, ebenfalls Nesterraub ausüben (im Moment, wo die berütenden Vögel abgeflogen sind), Eier zerpicken und verspeisen. Nur führen sie diese Räuberei sehr unsicher und zaghaft aus, sich in dieser Hinsicht stark von den Nebelkrähen unterscheidend, welcher Umstand, wie es mir scheinen will, zweifellos darauf hinweist, dass diese Art der Nahrungssuche für die gegebene Art als eine neue, noch nicht fest eingewurzelte Eigenschaft zu betrachten sei.

Eines Tages, am 29ten Mai 1929, hatte ich Gelegenheit zu beobachten, wie Saatkrähen, welche in einer gemeinsamen Kolonie nisteten, aus den Nestern ihrer Nachbarn, der Seidenreiher und Sichler Eier holten und mit denselben ihre Jungen fütterten.

Nach unseren Beobachtungen stehlen die Elstern ebenfalls Eier

Phot. K. A. Werobiew.

Garzetta garzetta (L.). Wolgadelta, 15. X. 1926.

aus den Nestern in den Kolonien, dank ihrer unbedeutenden Zahl aber Verursachen sie dadurch keinen grossen Schaden.

Das rapide Anwachsen der Zahl einer ganzen Reihe von Vogelarten, die eine sehr grosse wissenschaftliche und ökonomische Bedeutung haben, liefert einen guten Beweis für das zweckmässige und erspriessliche Schaffen der Mitarbeiter dieses Naturschutzgebietes. Nur Fasane (*Phasianus colchicus*) und Schwäne (*Cygnus olor*) sind es, die in den Grenzen des Naturschutzgebietes und im ganzen Wolgadelta recht selten vorkommen. Es steht aber ausser Zweifel, dass einige Jahre später die vernichtete Fauna des Deltas,

wo die Zerstörungswut des Menschen in so krassen Formen ausartete, von neuem ebenso reichhaltig und voll an Arten sein wird, wie es vor vielen Jahren der Fall war.

Im Frühling des Jahres 1930 fingen in zwei Distrikten des Reservates zu gleicher Zeit Pelikane (*Pelecanus crispus*) zu nisten an, — zum erstenmal seit dessen Bestehen. Dieser Umstand gibt uns die Veranlassung zu erwarten, dass auch die Schwäne (*Cygnus olor*), die vor Jahren im Wolgadelta nisteten, mit der Zeit ebenfalls hier zum Nisten erscheinen werden. Die Wiederkehr der Pelikane für die Zeit der Brutperiode liefert einen guten Beweis für die allmähliche Wiederherstellung der Fauna des Wolgadeltas, welche dank des Schutzes eines unbedeutenden Territoriums im Delta vor sich geht.

Zur Zeit sind auf der Station des Naturschutzgebietes 225 Vogelarten verzeichnet, aus welcher Zahl nur 57 bestimmt hier nisten. Solch eine unbedeutende Anzahl hier nistender Arten lässt sich durch die Einförmigkeit der ökologischen Bedingungen, die dieses Gebiet charakterisiert, erklären. Höchst wahrscheinlich wird nach eingehenderen Forschungen die Zahl der beobachteten, ebenso wie die Zahl der nistenden Formen sich etwas vermehren.

Zur Charakteristik der ornithologischen Fauna des Bannforstes führe ich ein Verzeichnis der in demselben nistenden Vögel an: *Podiceps cristatus*, *griseigena*, *Phalacrocorax carbo sinensis*, *Pelecanus crispus*, *Platalea leucorodia*, *Plegadis falcinellus*, *Ardea cinerea*, *Ardea purpurea*, *Egretta alba*, *Garzetta garzetta*, *Ardeola ralloides*, *Nycticorax nycticorax*, *Ixobrychus minutus*, *Botaurus stellaris*, *Spatula clypeata*, *Anas strepera*, *platyrhyncha*, *Anser anser*, *Falco subbuteo*, *cherrug*, *Pandion haliaëtus*, *Milvus migrans*, *Haliaëtus albicilla*, *Circus aeruginosus*, *Phasianus colchicus septentrionalis*, *Fulica atra*, *Gallinula chloropus*, *Porzana porzana*, *Rallus aquaticus*, *Charadrius dubius*, *Larus argentatus cachinnans*, *Sterna hirundo*, *Chlidonias leucopareia*, *leucoptera*, *nigra*, *Cuculus canorus*, *Asio otus*, *flammeus*, *Dryobates major brevisrostris*, *Corvus cornix*, *frugilegus*, *Pica pica pica*, *Sturnus vulgaris vulgaris*, *Passer montanus volgensis*, *Cynchramus phyrhuloides volgae*, *Motacilla alba*, *Remiz pendulinus caspius*, *Panurus biarmicus russicus*, *Cettia cetti cettioides*, *Luscinola melanopogon mimica*, *Acrocephalus arundinaceus*, *scirpaceus crassirostris*, *agricola agricola*, *schoenobaenus*, *Locustella luscinioides*, *Saxicola torquata maura*, *Hirundo rustica*.

Aus diesem Verzeichnis ist zu ersehen, dass unter den Brutvögeln hier nur zwei Gruppen, die Reiher und die Rohrsänger besonders gut vertreten sind.

Die wissenschaftlichen Forschungen der letzten Jahre ergaben eine ganze Reihe interessanter und neuer Angaben, die unsere Nachrichten über Bestand und Charakter der ornithologischen Fauna des Wolgadeltas und der anliegenden Steppen bedeutend bereicherten. Ich will hier das Vorkommen von *Sylvia nana nana* zum erstenmal

für das Astrachangebiet erwähnen, dieses für die Wüsten charakteristischen Vogels, der im Süden von Persien, in Transkaspien, Turkestan und in den Wüsten Mittelasiens seine Verbreitung findet. Ausserdem sind zum erstenmal für dieses Gebiet folgende Vögel erbeutet worden: *Sylvia melanocephala mystacea*, *Phylloscopus tristis fulvescens*

Phot. S. I. Ognev.

Plegadis falcinellus (L.). Wolgadelta, 27. V. 1929.

Ph. tristis altaiana, *Hippolais rama*, *Acrocephalus dumetorum*, *Siphia parva*, *Motacilla cinerea caspica*. Interessant ist auch das Vorkommen des Wüstenwürgers (*Lanius excubitor pallidirostris*), als Brutvogel in den Sandgegenden der Astrachansteppen — eines für Transkaspien und Turkestan charakteristischen Vogels,

Die ausserordentlich günstige Lage des Naturschutzgebietes im Wolgadelta, der Hauptarterie des Vogelzuges, gibt uns die Möglichkeit hier interessante Beobachtungen während des Durchzuges der Vögel zu machen: Es werden die Momente des Erscheinens einzelner Arten genau vermerkt, die Anzahl der ziehenden Scharen oder Exemplare

wird notiert, ebenso die Richtung der Vogelzüge, die Sonderheit eines jeden von ihnen, in Verbindung mit verschiedenen meteorologischen Faktoren und überhaupt eine ganze Reihe anderer, nicht weniger interessanter Tatsachen. Im Laufe von vielen Jahren durchgeführte Beobachtungen ähnlicher Art werden mit der Zeit eine Anzahl neuer und wertvoller Schlussfolgerungen ergeben und werden vielleicht zur Lösung einiger ungeklärten Fragen dieser grossartigen Naturerscheinung beitragen. Mit diesen Beobachtungen zugleich wird von der wissenschaftlichen Station dieses Naturschutzgebietes eine Massenberingung der Vögel durchgeführt, zum Zwecke des Studiums ihrer Züge, ihrer Wanderungen und ihrer Siedlungsorte.

Dank den kolossalen Ausmassen der Brutkolonien kann diese Beringung hier in grossem Masstabe durchgeführt werden, ebenso wie auch in der Mauserperiode der Schwimmvögel, welche dieselben in den Gewässern des Delta verbringen.

Bis jetzt sind von der Station 4016 Vögel, die zu 27 Arten gehören, mit Ringen versehen worden. An erster Stelle stehen, nach Zahl der beringten Exemplare, folgende Arten: *Anas platyrhyncha*, *Dafila acuta*, *Anas strepera*, *Nycticorax nycticorax*, *Mareca penelope*, *Spatula clypeata*, *Garzetta garzetta*.

In der Nistperiode werden ausschliesslich die Jungen der in Kolonien nistenden Vögel mit Ringen versehen, wie z. B. verschiedene Reiher (*Ardea cinerea*, *Nycticorax nycticorax*, *Garzetta garzetta*, *Ardeola ralloides*), Löffler (*Platalea leucorodia*) und Sichler (*Plegadis falcinellus*). Diese umfangreichen, aus Tausenden von Nestern bestehenden Kolonien liefern gewöhnlich ein reiches Material für die Beringung. Während der Mauserperiode werden verschiedene Enten und Gänse (*Anser anser*) beringt, welche in den dicht verwachsenen Seen (Ilmeni) mit Netzen gefangen werden.

Von den im ganzen Naturschutzgebiete beringten Vögeln besitze ich zur Zeit Nachrichten über 104 Exemplare. Es wurden 30 Stockenten, 20 Schnatterenten, 19 Spiessenten, 6 Löffelenten, 3 Graugänse, 21 Nachtreiher 3 Löffler, 1 grauer Fischreiher, und Sichler erlegt. Diese Vögel sind zu verschiedenen Jahreszeiten an verschiedenen Orten Europas, Afrikas und Asiens erbeutet worden. Aus Frankreich, Italien, Deutschland, Bulgarien, Griechenland, Rumänien und Persien haben wir Nachrichten über die im Wolgadelta beringten Vögel erhalten. Ich will die durch Beringen erhaltenen Resultate hier nicht eingehender behandeln, da dieses interessante Thema für einen speziellen Artikel bestimmt ist.

Auf Grund der erhaltenen Berichte ist es gelungen einige Orte, an denen die, im Wolgadelta nistenden, Vögel überwintern, zu bestimmen. So z. B. überwintern die Enten (*Anas platyrhyncha*, *Dafila acuta*, *Anas strepera*, *Spatula clypeata*) im Transkaukasus (bei Lenkoran und in der Rion-Niederung), an der südlichen Küste des

Kaspischen Meeres (Persien), in Aegypten (Nildelta) und endlich in Italien und Griechenland.

Ein im Delta, auf seinem Neste am 8. August 1927 beringter Nachtreiher wurde im aequatorialen Afrika am 14. Oktober 1927 erlegt. Ferner ist es gelungen für eine Reihe von Arten ihre Rückkehr zur Brutperiode an den alten Ort festzustellen. Beringte *Dafila acuta*, *Anas platyrhyncha*, *strepera*, *Anser anser* und *Nycticorax nycticorax* wurden öfters im Wolgadelta einige Jahre nach ihrer

Phot. K. A. Worbiew.

Junge *Pelecanus crispus* Bruch. im Neste. Wolgadelta, 13. VI. 1930.

Beringung erbeutet. Andererseits wurde eine ganze Reihe von den in der Wolgamündung beringten Exemplaren in den darauffolgenden Jahren in Westsibirien (Gouv. Tomsk und Tobolsk) und im zentralen Teil des europäischen Russlands während der Nistperiode angetroffen. Interessant ist auch, dass einige Vögel erst einige Jahre nach der Beringung erbeutet wurden. So. z. B. wurde ein im Wolgadelta am 22. August 1927 beringter Nachtreiher daselbst am 10. September 1931 erlegt. Eine Schnatterente, am 27. Juli 1927 beringt, wurde in Westsibirien im Kurgan-Distrikt am 23. April 1930 erbeutet.

Alles obenangeführte ist ein wertvolles und interessantes Material für das Studium der Wanderzüge, der Migration, ihrer Siedlungsorte und der Gegenden, in denen unsere Vögel überwintern.

Folglich wird die Erforschung der Vogelwandernugen in diesem Naturschutzgebiete nicht nur durch Beobachtung, sondern auch mit Hilfe der experimentellen Methode, d. h. durch das Beringen der Vögel durchgeführt.

Es darf hier der Wunsch ausgesprochen werden, dass das in der Nähe von Astrachan gelegene staatliche Naturschutzgebiet in Zukunft das Beringen der Vögel im Wolgadelta in diesem Sinne fortsetzen, erweitern und vervollkommen möge, da die Bedingungen für Massenberingung hier, wie bereits erwähnt, sehr günstig sind und zur Erforschung der Wanderzüge viel beitragen kann.

Was die Fauna der Säugetiere der Distrikte dieses Gebietes anbetrifft, so ist deren Bestand ein ziemlich spärlicher. Der Umstand, dass der ganze dem Meere anliegende Teil des Wolgadeltas alljährlich, nur einzelne kleine Partien ausgeschlossen, im Laufe von zwei Monaten unter Wasser steht, übt eine ungünstige Wirkung auf den Reichtum der Säugetierfauna besagten Rayons aus. Bis zur Zeit ist es mir gelungen folgende 15 Arten in dem von der Station umfassten Gebiete zu konstatieren; *Sus scrofa attila*, *Canis lupus*, *Vulpes vulpes*, *Meles meles heptneri*, *Lutra lutra*, *Mustela erminea aestiva*, *Desmana moschata*, *Crocidura suaveolens*, *Crocidura leucodon*, *Apodemus agrarius*, *Mus musculus hortulanus*, *Micromys minutus*, *Arvicola amphibius*. Zur Winterzeit werden diese Ortschaften noch von *Saiga tatarica* und von *Lepus europaeus caspius* besucht. Von grossen Säugetieren erscheint das Wildschwein (*Sus scrofa attila*), als ein für diese Gegenden sehr gewöhnliches und charakteristisches Tier. Frische Spuren und Stellen, wo die Tiere sich gewälzt haben, kann man hier fast alle Tage sehen. Auf eine grosse Anzahl der Wildschweine weist auch noch der Umstand, dass während eines starken Sturmes im Spätherbst des Jahres 1928, als fast der ganze Obshorowski-Distrikt unter Wasser war, man am hohen Ufer eines Flusses, 1 km weit von der Station, ein Rudel Schweine von mehr als hundert Köpfen sehen konnte. Die durch langes Hungern und Kälte ermatteten Tiere liessen ein starkes Kreischen hören und schwammen von Zeit zu Zeit, ohne Acht auf Menschen und Hunde zu geben, zum Wächterhäuschen heran.

Die Reptilien- und Amphibienfauna ist ihrem Artenbestande nach sehr arm, aber durch eine grössere Anzahl von Exemplaren vertreten. Ich habe hier nur *Emys orbicularis*, *Natrix natrix*, *Natrix tessellatus* und *Rana ridibunda* gefunden. Etwas weiter vom Strande entfernt ist noch *Bufo viridis* zu treffen.

Es ist merkwürdig in wie kurzer Zeit die vom Menschen nicht verfolgte Tierwelt des Reservates, denselben zu fürchten aufhört. Im Frühling des Jahres 1927 z. B., nisteten Gänse (*Anser anser*) in der Nähe des Wächterhäuschens, nur etwa 400 Schritte vom Gebäude entfernt. Eines Tages fand ich das Nest eines Blässhuhnes und das Nest eines Teichhuhnes im dichten Rohrgestrüpp errichtet und nur 35 Meter vom Hause entfernt. Sehr oft lassen sich Sichler, Nacht-

reicher, Rallenreihcr und Zwergrohrdommeln, die Nähe des Menschen nicht scheuend, ganz nahe dem Wächterhäuschen nieder und gehen ruhig ihrer Nahrung nach.

AZ ASZTRACHÁNI ÁLLAMI TERMÉSZETVÉDELMI TERÜLET A VOLGA DELTÁJÁBAN.

Írta: WOROBIEW K. A.

(4 fényképpel.)

Ez a védelmi terület a Kaspi-tenger partján 3 részből áll s együtt 22.788 hektár terjedelmű. A fauna megtartásán kívül főleg tudományos célokra szolgál. A munkatársak itt tanulmányozzák a természetet a maga érintetlen ósállapotában, a növények és állatok életének törvényeit, a talaj-képződés processzusait, a növény-formációk változását, a talaj új képződ-ményeit és ezeken az élet fejlődését. Azonkívül földadatuk az egész Volga-delta s a környező steppék állatvilágának tanulmányozása. Egyik nevezetessége a területnek az indusok szent lotuszvirága, amely 3 helyen is megmaradt és szépen gyarapodik. Másik nevezetessége a nagy madárrezervátum és madártani állomás, ahol nagy fészektelepei vannak a nagy kárókatónának, szürke-, vörös-, üstökös-, kanalassgémnek, batlának, nagy- és kiskócsagnak, vetési varjúnak és egyes fészkei a barna kányának, kabasólyomnak, szürke varjúnak és szarkának. A szürke varjú nagy kárt okoz a tojások elszedésével és szétvagdosásával. Rendesen a fészektelepekhez igyekvő csónakokat követik s mikor a csónakokból kiszálló emberek közeledésére a telepek lakói elhagyják fészkeiket, a szürke varjak rögtön ellepik a gazdátlanul maradt fészekaljákat és elpusztítják a tojásokat. Ezáltal korlátozzák a tudományos személyzet kiszállását, mert minden kirándulás a tojások százainak pusztulását okozza. Olykor a vetési varjú is szedi a tojásokat. 1929 május 29-én megfigyeltem, hogy a telepen fészkelő vetési varjak a szomszédos kis kócsag- és batlafészkekből elcsenték a tojásokat és azokkal fiókáikat etették. Tojástolvaj a szarka is, de kisebb számánál fogva a telepekben nem okoz nagyobb kárt. 1930 tavaszán a rezervátum 2 kerületében a borzas gödény is megtelepedett. Eddig a védett területen 225 madárfajt észleltek, közülük 57 faj fészkelő (utóbbiak jegyzékét l. 32. o.). A tudományos kutatás az utóbbi években több új adattal gyarapította a Volga delta és a környező steppék madárfaunáját. A terület a madárvonulás főere mentén fekszik s így a vonulás szakában érdekes megfigyelésekre alkalmas, azonkívül nagyarányú madárgyűrűzésre is. Egyrészt a telepek fiókáit látják el gyűrűkkel, másrészt a vedlés idején hálókka! fogott caesákat és libákat. Eddig 4016 madarat gyűrűztek 27 fajban. Ezekből 104-et jelentettek vissza. Az emlős fauna meglehetősen szegény, minthogy a delta tengerre nyíló részét évente 2 hónapig csaknem teljesen víz borítja. Fajokban szegény a kétéltűek és csúszómászók faunája is, de egyedekben gazdag.

A BOMBYCILLA GARRULUS A SZABADBAN ÉS A FOGSÁGBAN.

Írta: DOBÓI DOBAY LÁSZLÓ.

Most, hogy egy 31 éves ciklus után, a csonttollú madárral újból összehozott a véletlen, nem lesz talán érdektelen, ha e madárról eddigi megfigyeléseimet s följegyzéseimet röviden az alábbiakban közlöm.

Mielőtt azonban ezt tenném, rövidesen foglalkoznom kell e madár rendszertani helyzetével, amely 1735 óta nagy fejtörést okozott a követő kor csaknem valamennyi ornitológusánál. Ma, úgy látszik, e tekintetben nyugvópontra jutottunk, hogy meddig, nem lehet tudni! Ha időközben valamennyi nevesebb ornitológus más és más helyet jelölt ki a rendszerben madarunk számára, könnyen meg tudom érteni. Egyik a madár külső megjelenését, a másik bonctani sajátosságait, a harmadik biológiai jelenségeit, a negyedik a mult század 40-es éveit, még inkább 1857-től kezdve ismertté vált fészkelesi viszonyait vette alapul, s így próbált megfelelő helyet jelölni ki a madarak nagy rendszerében.

Linné eleinte a keresztcsőrűek és a pintyek közé állította, de már 1758-ban belátta e hely tarthatatlanságát s mint *Lanius bombycilla*-t a gébicsek közé sorozta. Ez időtől kezdve aztán végigjárta az éneklő madarak valamennyi genusát.

Volt már *Corvus*, *Garrulus*, *Coracias*, *Nucifraga*, *Turdus*, *Cinclus*, *Parus*, *Sturnus*, *Hirundo*, *Muscicapa* és egy sereg exotikus madárfajjal rokonságban, míg korunk élő nagy systematikusa Hartert a gébicssfélék és légykapófélek közt jelölte meg azt a legvalószínűbb helyet, mely madarunkat jelen ismereteink mellett legtöbb joggal megilleti.

* * *

1896 januárjában boldogult édesapám egy lőtt példányt kapott részemre D'EMÁR KÁROLY főügyésztől, a helyi adatok pontos megjelölésével. E madarat eddig csak képről és tömött példányokból ismertem, de gyönyörű külseje miatt, régóta élt bennem a vágy, bár volna már egyszer alkalmam kint a természetben is találkozni vele.

Érthető dolog tehát, ha másnap reggelre influenzámból hirtelen teljesen kigyógyulva, keresésükre indultam. A pontos leírás után nem kellett keresnem, egyenesen rájuk találtam.

Egyetlen 16-os söréttel leadott lövés 13 darabnak juttatott birtokába. Túlnyomó részük fiatalabb példány volt, rövid konttyal s nagyon apró „csont”-függvényekkel, de voltak közte gyönyörű öreg példányok is, hátranyúló, hosszú konttyal, nagy, piros toll-díszekkel, 2-nél még a kormánytollak végei is! Valamennyit preparáltam, s mert többre nem volt szükségem, csupán azért látogattam meg őket sűrű egymásutánban többször is, hogy életmódjukat, tevé-
vességüket megfigyelhessem.

A hely Székelyudvarhely várostól 2 km-re, Bikafalva község felé, a Nagyküküllő mellett feküdt. A parton, de a réten is, magányosan és szétszórtan álló magas, vén fűzek, helyel-közzel bokros részekkel, melyekből gyönyörűen piroslott elő a bőségesen ternett *Viburnum opulus* ernyős bogyótömege.

A madarak — becslésem szerint lehettek százhuszan — a legmagasabb fűz tetejét lepték meg, meglehetősen sűrű tömegben, mint a *Sturnusok* szokták, csak hogy sokkal nyugodtabban viselkedtek, helyeiket nem cserélgették folyton, hanem tisztogatták magukat, tollászkodtak, s látszott minden mozdulatukon a megelégedés, melyet a bőséges táplálék mellett az enyhe januári napsütés fénye és melege nekik nyújtott. Hébe-hóba egy-egy felemelkedett rézsútosan 8—10 méternyre a fa koronája fölé, s azzal a mozdulattal, mintha egy bogaracskát, vagy szúnyogot csípett volna el, szárnyesapás nélkül visszaereszkedett korábbi helye közelébe. Ez a mozdulata teljesen *Muscicapára* vall, így tesz igen gyakran a *Muscicapa striata* és *Muscicapa albicollis*, de nagyon gyakran láthatjuk a *Lanius minor*-nál is. Hangjukat csak akkor hallani, ha a csapat valamiért nyugtalanra lesz, vagy táplálék után akarnak leszállani. Ezt a hangot betűkkel visszaadni nem lehet, bármennyire is iparkodtam azt megörökíteni ahogy sem sikerült. Legjobban talán ahhoz a hanghoz volna hasonlítható, melyet sok apró ezüst csengetyűcske egyidejű, mérsékelt rázogatósa ad. E hang rendkívül tiszta, csengő, de nagyon gyenge. Ha a csapat nagyobb távolságra száll, hangtalanul teszi. Röptük zajtalan és hullámzó, az ívelő röpüléssel tovaszálló csoport kedves képet nyújt. Lazább tömegben száll, mint a *Sturnusok* és sohasem magasabban, mint 35—40 méter, tehát a legszálasabb fa tetejének magasságában. Vastag és rövid belei következtében emésztése nagyon gyors, és így nagy mennyiségű táplálékra van szüksége. Átlag minden 5—6 percben esznek. Ez úgy történik, hogy rendszeren olyan fára telepednek, melynek aljában sok a nekik megfelelő bogyo, jelen esetben a *Viburnum opulus*. A fán ülő madarak közül, ha egyet el fog az evés vágya, párszor hallatja csilingelő hangját, s leereszkedik a bogyoernyő mellé. A lehető leggyorsabb tempóban követi valamennyi társa. Meglepik rendszeren ugyanazt a bokrot, s mintha a kenyérirígység hajtaná valamennyit, mindenik azon igyekszik, hogy lehető rövid idő alatt, minél több bogyót nyeljen el a másik elől. A legtöbb, amit egy madár oesophagusában találtam, 9 bogyo volt, piros gyöngyszemek módjára sorakoztak egymás mellé.

Ha már több étel nem fér beléjük, újból felszáll valamennyi, vagy ugyanannak, vagy a szomszéd fának a tetejére s pihennek 5—6 percig s akkor kezdődik újból elülről a leírt jelenet.

Inni és fürödni egyetlen esetben láttam nem folyó vízben, hanem olvadt hó pocsolyájában. Azt hiszem, inkább fürdésről lehetett szó, mert a táplálékkal bőséges nedv kerül szervezetébe. Ezt is valamennyien egyszerre tették, ami szoros társas életük folyománya. Ez egyetlen esettől eltekintve, földön nem láttam soha.

Az éjszakát a legmagasabb fákon töltik, amit elárul az a sok szenny, amit éjnek idején aláhullatnak. Ilyen éjszakázó fák alatt színesre van a hó festve, táplálékuk szerint pirosra (*Viburnum*), ibolyáskékre (*Ligustrum*) vagy zöldre (*Loranthus*, *Viscum*).

Ha az északról érkezett csapat megfelelő területet talál, s ott durvább zaklatásnak kitéve nincs, rendszerint addig marad ott, amíg a táplálék futja, azután tovább vonul; visszavonuláskor azonban más utat választanak, nyilván, mert tudják, hogy maguk után nem hagytak semmi enivalót.

Széttépett madarak részeit két ízben találtam méter magasban fűzfatorzson; a jelek után ítélve, a *Falco columbarius* aesaionnak eshettek áldozatul. Közös hazájukból kelteződik ez a nem kívánatos ismeretség, s úgy látszik, pecsényéjük annyira ízlik, hogyha módjában van, itt sem mond le róluk, az arcticus tájak eme tollas menyétje.

*

Második találkozásom három év multán, 1899 februárjában történt. Ugyanazon helyen találtam rájuk. A csapat mindössze felényi lehetett. Hóállás körülbelül 20 cm, időjárás derült, fagypont körüli.

Ez a csapat rendkívül bizalmasan viselkedett, egész nyugodtan bevárt, míg a fa alá értem, melyen táboroztak.

Az a gondolat érlelődött meg bennem, hogy néhány darabot élve fogok el valamelyes módon, hogy fogságban való viselkedésüket is megfigyelhessem.

Február 7-én egy nagy halom, bogyókkal rakott *Viburnum*-ágot gyűjtöttem egybe, s azt szorosán kérébe kötve, egy karó végébe húztam, s a bogyók közül kinyúló ágvégekre lépve szőket tűzdeltem. Az így kiállított madárfogókészlet úgy nézett ki, mintha egy kis bokorra vérpiros kendőt borítottak volna. Mindez a madaraktól 50 lépésre készült, s minden lépésemet szemmel kísérhették. A karót hegyes végével, amennyire lehetett, a fagyott földbe szúrtam, egy teljesen szabad terecske közepére. Egy vén fűz törzse mellett szándékoztam lesbe állani, de alig értem 30 lépés távolra, a madarak már rávetették magukat a bogyótömegre, s mert egyoldalúan telepedtek rá, az egész fát feldöntötték.

Tizenöt darab maradt fogva a lépve szőkön. Ezekből hét darabot megtisztítva, szabadon engedtem, nyolc darabot magammal vittem, ezekből azonban kettő a vonaton, szállítás közben elpusztult, valószínűleg a fa eldőlése folytán keletkezett sérülés következtében. Hat darab szerencsésen és épen érkezett meg Dicsőszentmártonba, hol másfél évig tartottam fogságban.

A madarakat egy tágas, nagy kalitkában helyeztem el, melynek rácsozata annyira gyér volt, hogy egy léprigó is könnyen átbújhatott volna, de ezek soha meg sem próbálták a szabadulást. Az első pillanattól beletörődtek sorsukba, s látszólag teljes megnyugvással viselték a társas fogságot. Miután a meleget nem szeretik, kint a szabad

levegőn helyeztem el őket. Eleinte bogyókkal tartottam, szívesen vették az Ampelopsis gyümölcsét, örültek a Viburnum lágy bogyóinak, a Juniperus bogyóit azonban csak akkor ették, ha egyéb már nem volt, a vadrózsa apró bogyóit szintén szívesen fogyasztották. Mikor azután vége volt mindenféle bogyónak, kínos alternatíva elé kerültem.

Vagy szabadon engedem valamennyit, s akkor megfosztom magam a nehezen szerzett tanulmányi anyagtól, vagy bármi nehezen és költségesen is, de valahogyan megpróbálom őket életben tartani cseresznyeérésig, tehát május végéig, akkor azután nyert ügyem lesz.

Próbáltam főtt rizst, reszelt sárgarépát, hozzá sem nyúltak; tejből puhított s apróra vagdalt fűgét; néha egy-egy darabot lenyeltek, de gyomrukra nem volt jó hatással. Végére egy cselédem, ki nagyon szerette őket, találta meg azt az egyszerű táplálékot, mellyel másfél évig minden akadály nélkül el tudtam tartani. Kukoricalisztból készült nem túlsűrű pép volt, helyi néven „kevert”, melyet az első kísérlettől utolsó pillanatig oly mohó étvággyal fogyasztottak, mintha örök életükben csak ezt ettek volna.

Nem csipkedték, mint a tyúk, vagy a veréb, hanem kitért a csőrüket a pép közé tolták, s ami közbül került, azt lenyelték; vagy az alsó csőrükévé ásó módjára tolták előre, s ami a szájnyílásba került, mohón fogyasztották el. Nagyon gyorsan és mohón ettek, mintha attól félt volna minden egyes, hogy a többi eleszi előle az ételt. Csőrük ilyenkor nagyon maszatos volt, de ha ülőkéjükre egyszerre felszállottak, gondosan megtisztogatták, hogy pár perc múlva újból kezdjék. Általában táplálkozásukat illetőleg a fogságban is úgy viselkedtek, mint a szabadban; mindent egyszerre csináltak, egyszerre szállottak le enni, egyszerre hagyták félbe azt, s egyszerre szálltak fel ülőkéjükre.

Júniustól kezdve étrendjükben nagy változatosságot hoztak a bogyógyümölcsök. A zelnice (*Prunus padus*), a madárcseresznye (*Prunus avium*), meggy, szamóca, szeder (*Morus*, itt „fái eper”) annyira kedvenc eledelük volt, hogyha ilyennel közeledtem feléjük, harkály módjára valamennyien a kalitka rácsára kapaszkodtak s úgy várták, hogy mikor nyujtom be nekik. Egy ízben egyik türelmetlenségében átbújt a rácson, s kezemre szállva, tépni kezdte az eperesomó gyümölcseit, de a kinyitott ajtón át, a beadott ételre, magától ment vissza fogságába.

A naponként elfogyasztott étel mennyisége igen jelentékeny, pontos számításokat e tekintetben nem végeztem, de gondolom, nem tévedek, mikor azt állítom, hogy egy madár naponként, rendes körülmények között, saját testsúlyának a kétszeresét fogyasztja el táplálékban.

Az elmondottakból önként következik, hogy a madarak emésztése nagyon gyors, akár a halevőké. Éppen ezért a Bombycillát szobamadárnak senkinek sem ajánlanám, mert folytonos utánjárást igényel.

nyel, vagy folyton friss ételt kell nekik készíteni (nagy melegben gyorsan erjed), vagy pedig takarítani utánuk. Kalitkájuk tisztán tartása, különösen nyáron, nem kis gondot ad.

Június közepétől kezdve a társaság hangos lett, egyesek ülőrúdjaikon kecsesen illegették magukat, mások meg a rúdra ereszkedve, kissé megemelt bóbitával, rendkívül halkán énekelgettek, látszólag inkább a saját gyönyörűségükre. Ennél halkabb madáréneket el sem tudok képzelni. Csőrét nem nyitja ki, legfőleg meg-megmozduló toroktollai árulják el, hogy melyiktől erednek a hangok. Éneke rendkívül lágy, csendes, változatokban gazdag, tempója egyenletes, krescendók és dekrescendók nélkül. Ha valaki hallotta március végén a kis Cinclust, mint a patak felfagyott jégparkánya alatt boldogan énekelget, vagy az útszélen szétterjesztett farkkal dürgő búbos pacsirtát, amint kényesen, ide-oda tipegve, hasbeszélő módjára adja elő, nem is utolsó énekét, akkor fogalmat alkothat magának ennek a dalnak a kedvességéről. Újból ismétlem azonban, annyira halk, hogy 4—5 lépésről már alig hallható s csak akkor énekelnek a madarak, mikor teljesen egymagukban érzik magukat, ha valami neszt hallanak, rögtön félbeszakítják azt.

Ez a viselkedésük körülbelül két hónapig tartott. Augusztustól kezdve már alig hallottam éneküket. A forróság nehezükre volt, ha a hőmérő 38—42° R.-ra emelkedett, valamennyien nyitott csőrrel üldögéltek s valósággal lihegtek. Ezen úgy segítettem, hogy a kalitka tetejét, naponta többször is, hideg vízbe mártott vastag kendővel fődtem le s huzatos helyre tettem, hol a levegőnek élénkebb mozgása volt. Itt aztán láthatólag megkönnyebbültek.

Szellemi képességeik nagyon alacsony nívón állanak. Egyebet sem csináltak, mint ettek és pihentek! Még arra is nagyon ritkán vetemedtek, hogy tollaikat, különösen evezőiket, néhanapján megtisztogassák; ha fejük teteje viszkedett, lábaikat szárnyuk mögött emelték fel s úgy vakaródtak. Igaz, hogy már elhelyezésüknél ügyeltem, hogy gyönyörű tollazatuk tisztán maradhasson. E végből egyetlen hosszú ülőkét alkalmaztam, melyen jóllakottan és nagy melegben olyan mozdulatlanul üldögéltek egy irányba fordulva, mintha valamennyien ki lettek volna tömve.

Szeptembertől kezdve gyakran kaptak bodzabogyót s hetenként 1—2-szer, nagyon aprószemű szőlőt. Ez volt legkedvesebb eledelük. Mikor benyújtottam nekik, kezemre, meg a fürtre telepedett az egész társaság s egy-egy szemet csőrükbe fogva, hirtelen rántással tépték le s egészben nyelték le.

Októberben kezdődött vedlésük s tartott csaknem december közepéig, sőt egyes példányok kontyában még karácsony tájban is akadt egy-egy újonnan sarjadt toll.

Nagyjában így éltek 1901 augusztusáig, mikor is egy hét leforgása alatt valamennyi rendre elpusztult. Legnehezebb volt nézni az utolsóinak a vergődését. Végso óráinak szenvedését láthatólag fokozta az, hogy társ nélkül maradt, folyton azokat kereste... , míg

aztán újból csak együvé került a társaság, tövében annak a nagy rózsabokornak, mely alá feleségem gondos keze rendre-rendre eltemette őket...!

Hihetetlen fokú elhízásuk ölte meg őket!

1908 január 21-én Csorváspusztáról (Békés m.) kaptam egy lőtt ♂-et meghatározás végett. Ez a példány hatodmagával napokig egy kastély tőszomszédságában élt, s a falakat befolyt *Ampelopsis* gyümölcseiből táplálkozott, néhány feketerigó társaságában. Pár napra rá nyomtalanul eltűntek.

*

1931 december 26-áig a csonttollúakat hiába kerestem, nem találkozhattam velük. E napon vadásztársaságunk egyik tagjának figyelmét felhívták a soha nem hallott csengetyűhangok, s a 25—30 darabból álló társaságból meglehetősen durva söréttel 3 darabot kilőtt. Negyedóra múlva magam is a fa alatt állottam, melyen a társaság megszállott. 18—20 m magas tölgyeken ültek, melyeknek mindenikéről 3—4 nagy *Loranthus*-bokor csüngött alá, aranysárga gyümölcseivel rakva. A társaság 3—4 fa sudarában oszlott szét. Az egyik fáról egy kenyérírigy léprigó nagy cserregéssel és reszeléssel kergette el a vendégeket s elfoglalván helyét az egyik fagyöngybokorban többé egyetlen madarat sem engedett a fára szállani.

A csonttollúak itt a *Loranthus*-bogyókat kezdték tépdetni sajátos módon, nem ülve, hanem a lecsüngő ágak alatt röpködve, egy helyben szinte függőgetve szaggatták le a bogyókat, ami, tekintettel, hogy egyszerre 8—10 madár tette ugyanezt, nagyon érdekes látvány volt. Később fáról fára hureolkodtak, míg végre az egész csapat egy 8—9 méter magas *Sorbus torminalis*-on telepedett meg. Minden madár kikúszott az ág végére s egy helyből, mint a *Pyrrhulák* szokták, mozdulatlanul annyi bogyót fogyasztott el, amennyit közvetlen közelében kinyújtott nyakkal elért. Teljesen csendben voltak, csak hullatékuk potyogása hallatszott a levelek között.

A madarak legfőlegb még 24 órát tölthettek a dicsőszentmártoni erdőben, mert december 27 és 29-én, dacára a legaprólékosabb utánkeresésnek, sehol sem tudtunk rájuk akadni, s így további megfigyelésekre nem nyílt alkalmunk.

*

A csonttollúaknak viselkedésében nagyon sok közös vonás van a *Coccothraustessal*, melyhez külső megjelenésében is hasonlít, a *Muscicapákkal* és a *Lanius* minorral egyaránt. Tekintettel azonban, hogy mindig kisebb-nagyobb csoportokban él s ezek a társaságok még a költés idejére sem oszlanak fel teljesen, ebben a légykapóktól eltér. A meggyvágónál ez megvan, hasonlóképpen a *Lanius* minornál is. A meggyvágóból a gyulakutai (Maros-Torda m.) erdőben egyetlen napon (1905 május 6) 52 lakott fészket találtam, a *Lanius* minorból Székelyudvarhelyen 17 egymás mellett, csoportban nőtt vadkörtefán 23 fészket, melyeknek valamennyije virágzó *Gnaphalium*-szárakból volt építve, s melyek a szó szoros értelmében illatosak voltak.

Gyűjteményemben a csonttollúnak egyetlen fészekalja van, melyet dr. HJALMAR BJÖRKBOM piteai orvostól kaptam. Találatási adatok: Quickjock 1903, július 2. A Saggar-Träsk mellett körülbelül 900 m magasban fekvő, egyik rendkívül sűrű és sötét mocsaras fenyőben találtatott 5 m magasan, s a fészek 5, kissé már véres tojást tartalmazott.

A tojások alapszíne teljesen azonos a normális színeződésű meggyvágó tojásokéval, csupán mintázásuk más. JOHN WOLLEY angol oológus, ki a múlt század 50-es éveinek végén hosszas kutatás után nagyobb számban gyűjtötte a lappok földjén, az alapszínt lazacszínnek jelzi.

Bár a normális színeződésű tojásokra ez a leírás egyáltalán nem illik, mégis fölötte érdekes adatnak tartom, tisztán abból a szempontból, mert ez a „salmon colour” ritkán a *Coccothraustes*-nél s nagyon kivételesen a *Lanius* minornál is előfordul. Gyűjteményemben mindkét fajból több fészekalj van ilyen kivételes színeződésű.

Fészekaljam tojásainak alapszíne kékesszürke, elmosódó hamvaszürke alsó foltokkal, melyek fölött élesen körvonalazott, többnyire apró, fekete behintés van az egész felületen, csaknem egyenletes megsztással. Ezekből a nagyobbaknak széle sötétbarna köddé oszlik fel, úgy, mint a *Fringilla coelebs*-nél, vagy ritkábban az *Oriolus galbulánál*. E pettyek ritkán összefolynak, ritkán meg lábszárcsont- vagy biscuit-alakban egyesülnek. Egynek tompáján félkörben egy fekete hajszálszerű rajzolat van, mint a *Budytes*-eknél, vagy az *Acrocephalus phragmitis*-nél. A tojások héja gyengén fényes.

Méreteik : Hosszúság	23·3	23·2	23·4	24·7	23·1	mm.
Vastagság	17·8	17·7	18·0	17·4	17·3	mm.
Súlya	0·205	0·203	0·208	0·210	0·200	g.

Átlagban hosszúság 23·54 mm, vastagság 17·64 mm, súly 0·205 g.

Az Északamerikában élő fajnak, a *Bombycilla cedrorum*-nak tojásai kisebb kiadásban teljesen azonosak. Milwaucké-ból és Newbury-ből származó fészekaljaim alapszíne sokkal világosabb, körülbelül, mint az *Acrocephalus palustris*-é s éppen ezért mintázatuk sokkal inkább jut érvényre.

Az új BREHM-ben megjelent azon adatokat, mintha a *Bombycilla* több esetben próbált volna Magyarország területén költöni, teljesen érthetetleneknek, legjobb esetben pedig téves megfigyelésen alapulóknak tartom. Az, hogy itt-ott még május hó folyamán is látták, semmit sem bizonyít, északi hazájában olyan későre költ, hogy májusi itt időzése semmiben sem befolyásolja rendes időben való fészkelését, ha egyszer hazaérkezett.

A *Loxia curvirostra* fenyveseinket helyenként igen nagy számban lakja, gyakori eset, hogy nagy tömegek lepik el télire különösen dombvidékeinket, de síkságainkat is, s fenyőcsoportjainkon, parkjainkban, egészen otthonosan érzik magukat, még májusban is ott

látjuk néha a fenyőtobozok között tornászni, de azért egy pár sem marad vissza költésre, még tévedésből sem, hanem visszahúzódnak havasainkra, a zúgó sötét fenyvesekbe, hol maguk is meglátták az első napvilágot!

Egyelőre nem kell tehát számolnunk azzal a lehetőséggel, hogy a Bombycillák a magyarországi fészkelőmadarak számát szaporítani fogják. Eurasia arcticus tájain egyenesen katasztrofális változásoknak kellene végbemenniök, melyek e nagyon körülírt sajátosságú területeken költő madarat rákényszerítenék arra, hogy mostani költőterületeit a Dunamedence felső szakaszával cserélje fel vagy legalább is bővítsé ki.

VOM SEIDENSCHWANZ IN DER FREIHEIT UND GEFANGENSCHAFT.

VON: L. V. DOBAY.

Beobachtungen des Verfassers aus Siebenbürgen. Im Januar 1896 befand sich eine Schar von etwa 120 Stück auf alten Weiden neben dem Nagy-Küküllő Fluss bei Bikafalva, die von diesen Bäumen in die Büsche des wilden Schneeballs (*Viburnum opulus*) einfiel und die roten Beeren verzehrte. Im Februar 1899 waren wieder Seidenschwänze dort, aber in geringerer Anzahl. Verf. fing mit Leimruten an *Viburnum*-Beeren 15 Stück und steckte davon 6 Exemplare in einen grossen Käfig mit einer Maschenweite des Gitters, durch die eine Misteldrossel leicht hätte durchschlüpfen können. Die Seidenschwänze versuchten jedoch nie zu entrinnen. Fressen gerne Beeren von *Ampelopsis* und *Viburnum*, von *Juniperus* nur, wenn andere nicht mehr vorhanden waren. Nach Ende der Beerenzeit bekamen sie einen aus Maismehl bereiteten Brei. Von Juni an wurden Früchte der Traubenkirsche (*Prunus padus*), Vogelkirschen, Weichseln, Erd- und Maulbeeren gerne genommen. Sobald Verf. sich mit diesen Früchten dem Käfig näherte, wartete die ganze Gesellschaft nach Art der Spechte am Gitter hängend auf diese Nahrung. Anfang Juni begannen einige mit dem leise vorgetragenen Gesang, ohne dabei den Schnabel aufzusperren. Dieser Gesang dauerte bis Anfang August. Im Sommer litten sie viel von der Hitze und Verf. musste ihnen durch ein täglich mehrmals in kaltes Wasser getauchtes Tuch, das er an der Käfigdecke befestigte, Kühlung verschaffen. Von September an bekamen sie oft Hollunderbeeren und wöchentlich 1—2-mal kleinbeerige Weintrauben; letztere waren ihre Lieblingspeise, die Beeren wurden einzeln abgerissen und im ganzen verschluckt. Die im Oktober begonnene Mauser dauerte fast bis Mitte Dezember, einige hatten sogar noch zu Weihnachten einige neugesprossene Federn in der Holle. Im August 1901 gingen dann alle binnen einer Woche ein. Am 21 Jan. 1908 wurde Verf. 1 Exemplar aus Csorváspuszta (Kom. Békés) zugeschickt, welches dort mit 5 anderen und einigen Amseln seit einigen Tagen den Früchten von *Ampelopsis* zugesprochen hatte. Am 26. Dez. 1931 beobachtete Verf. bei Dicsőszentmárton 25—30 Stück, die eben eine Misteldrossel von den reichlich vorhandenen *Loranthus*-Beeren vertrieben hatte und nun auf den 18—20 m hohen Eichen sassen. Interessant war es zu beobachten, wie sie diese Beeren nicht sitzend abbissen, sondern im Fluge, unter den herabhängenden

Zweigen rüttelnd abklaubten. Später setzten sie sich auf einen Elsbeerenbaum (*Sorbus torminalis*) und jedes Exemplar suchte das Ende eines Zweiges auf, hier sovielen Beeren verschlingend, wieviel es von seinem Sitze nur erreichen konnte. Beschreibung und Masse eines Geleges aus Quickjock vom 2. Juli 1903 in Verf. Sammlung. Die in der ungarischen Literatur aufgetauchten Angaben über Brutversuche dieses Vogels in Ungarn hält Verfasser für irrtümliche Beobachtungen.

ZUR ERNÄHRUNGSBIOLOGIE DER VÖGEL.

VON DR. M. SCHLOTT, Greifswald.

(Mit 2 Abbildungen nach Originalaufnahmen des Verfassers.)

Angeregt durch Untersuchungen *Uttendörfers* über die Ernährung der Tagraubvögel und Eulen wurde vom Verfasser gelegentlich ornithologischer Studien im vorpommerschen Ostseegebiete auch das Augenmerk auf Gewöll- und Rupfungsbefunde bei hiesigen Raub- und Eulenvögeln gerichtet, desgl. ganz allgemein auf Magenuntersuchungen. Die interessantesten Ergebnisse seien nachstehend mitgeteilt, in Ergänzung bisheriger Untersuchungen.

In der Brutperiode 1931 hatte ich Gelegenheit, im Wampener Walde bei *Greifswald* (Pommern) einen *Sperberhorst* ziemlich regelmässig zu kontrollieren. Der Horstinhaber entpuppte sich dabei als ausgesprochener Laubsänger-Spezialist. Von den insgesamt 19 Rupfungen, die zur Untersuchung gelangten, stammten nicht weniger als 14 aus dieser Vogelgruppe, und zwar an erster Stelle von Weidenlaubsänger (7), an zweiter Stelle von Waldlaubsänger (4). Bei drei Rupfungen blieb die Artfeststellung offen. Es handelte sich jedoch auch hier unzweifelhaft um Laubsänger-Reste. Das zahlenmässige Artverhältnis dieses Befundes entsprach übrigens recht genau dem Verhältnis der Besiedlungsfrequenz von Weiden- und Waldlaubsänger im Wampener Gebiete. Die übrigen Rupfreste dokumentierten das Schlagen von Goldammer (3), Trauerfliegenfänger (1) und Buchfink (1), ebenfalls typische Besiedler dieser Örtlichkeit. Der Anteil an Säugetieren war in der Ernährung der Sperberbrut nur sehr gering. Der von *Uttendörfer* errechnete normale Durchschnitt von 1.5% wurde mit 1.3% noch nicht ganz erreicht. Die nachgeprüften Beutereste ergaben so gut wie ausschliesslich *Microtus arvalis*, nur je einmal Zwergmaus und Wasserratte. Auch in den Speisezettel von Sperbern zur Zugzeit wurde nach Möglichkeit versucht, einen Einblick zu erhalten. Wie zu erwarten war, enthielt dieser jetzt auch Vogelarten, die, selbst auf dem Durchzuge, sich gerade am jeweiligen Jagdort des Sperbers befanden. So wurde beispielsweise Birkenzeisig und Bergfink Oktober 1931 als Beute Hiddensoer Durchzugs-Sperber festgestellt; im November 1931 Weindrossel (Rupfung) als Opfer eines Sperbers bei Wieck (Pomm.). Ferner wurde auch im gleichen Monat

bei Gristow (Pomm.) ein männliches Tier erlegt, das Seidenschwanz gekröpft hatte. Auch eine Seidenschwanz-*Rupfung* konnte an gleicher Stelle gefunden werden, die vielleicht auch dem erlegten Sperber zugehörte. Da 1931 Seidenschwänze sehr häufige Wintervögel im Greifswalder Gebiete sind, man z. Zt. (November) hier von einer

Phot. Dr. M. Schlott.

Schleiereule an ihrem Ruheplatz mit Beute
im Schnabel.

ausgesprochenen Invasion reden muss (Flüge bis zu etwa 80 Stück und mehr allerorts zu beobachten), erscheint letzterer Befund auch als interessante Bekräftigung des diesjährig starken Auftretens des Seidenschwanzes in Vorpommern.

Weiter seien zwei *Rauhfußbussard*-Mitteilungen wiedergegeben. An einem Zugtage dieser Vogelart auf Hiddensee (23. X. 31) wurde hier ein Stück von seiner Beute hochgemacht. Es hatte ein Jungkaninchen geschlagen, bei der Vorliebe dieser Bussarde für Säugernahrung und bei dem enormen Kaninchenreichtum dieser Ostsee-Insel wohl für die Rauhfüße hier die bevorzugte Beute. Interessant war nun bei der Untersuchung des Frasses die Feststellung, dass

— etwa im Gegensatz zum Habicht — das Kaninchen nur wenig gerupft worden war. Der Rauhfussbussard hatte anscheinend das Fell seiner Beute nur an einer Stelle der Schenkelpartie bearbeitet, bis das Fleisch aufgerissen war. Von hier ab erschien das Kaninchen fast wie „ausgehöhlt“; das Fell war bei dieser Prozedur vom Bussard teilweise auch „umgestülpt“ worden. Es ist dies eine Beobachtung, wie sie *Uttendörfer* in ähnlicher Weise kürzlich vom Mäusebussard mitteilt, insbesondere beim Fressen grösserer Beutetiere. Diese Frassmethode scheint also auch beim Rauhfuss üblich zu sein. Ein im November 1931 dem Zoologischen Institut Greifswald eingeliefertes Rauhfussbussardweibchen von der Anklamer Feldmark hatte im Kropf einen Magen eines kleineren Hühnervogels (vermutlich Rebhuhn) und im Magen Teile einer Feldmaus (mit Kopf) und Reste eines nicht mehr zu bestimmenden Finkenvogels.

Von der *Steppenweihe* gelang im Winter 1930 ein Nachweis: Ich hatte Gelegenheit, ein weibliches Exemplar auf seinen Kropf- und Mageninhalt hin zu untersuchen, das bei Wolgast (Pommern) erlegt worden war (Oktober 1930). Der Kropf war leer, der Magen enthielt Reste von zwei Waldmäusen.

Im November 1930 machte ich bei Wampen an der Boddenküste, in der Nähe der Greifswalder Rieselteiche, einen *Seeadler* hoch, der an einem Fisch gefressen hatte. Die nähere Untersuchung ergab, dass sein Frass aus einem Hecht bestand. Da der Fisch sich bereits in einem ziemlich angefaulten Zustande befand, dürfte es sich um einen von der See angespülten gehandelt haben. Nach stürmischen Tagen findet man ja des öfteren tote Hechte am Boddenstrande. Der Fund dürfte ein erneuter Beweis dafür sein, dass der Seeadler als immerhin ungeschickter Fänger keineswegs Aas verschmäht. Hecht scheint übrigens im hiesigen Ostseegebiete eine recht häufige Nahrung für diesen Raubvogel zu sein, die er auch ohne weiteres lebend zu fangen versteht. Es wurde mir dies auch mehrmals von hiesigen Forstleuten und Fischern bestätigt. Die Angabe *Uttendörfer's* und anderer bezüglich Hechnahrung des Seeadlers finden also durch diesen Befund erneute Bestätigung. Horste konnten bisher leider nicht untersucht werden, dagegen war ich im Sommer 1931 Augenzeuge einer Jagd auf Blässhuhn im Dänischen Wiek bei Greifswald, die allerdings ergebnislos für den Adler verlief. Der Seeadler stiess dreimal fehl auf das als Beute erkorene Stück, das sich durch Tauchen immer wieder zu retten wusste. Schliesslich barg das Blässhuhn sich im Uferschilf, in das der Raubvogel nicht nachfolgte.

An Gewöllen konnte ich 1930 zunächst insgesamt 21 von der *Sumpfohreule* untersuchen, die im Rosental und im Kieshofer Moor bei Greifswald gesammelt waren, wo die Eule in der letzten Oktoberhälfte verhältnismässig häufig auftrat. Die Gewölle, die sich in Form und Gestalt recht verschiedenen zeigten (2.9×2.3 cm bis 7.6×2.6 cm; Gestalt meist länglich, doch einige auch mehr rundlich), enthielten Schädel von 3 Spitzmäusen, 36 Mäusen — nebst anderen Knochen-

lediglich *spicilegus* festgestellt werden konnte, dürften auch die Skelettteile im Schleiereulengewölle dieser „Form“ angehören. Die Beute unserer Eule scheint mit Anbruch der Frost- und Schneeperiode überhaupt vorwiegend die Hausmaus zu bilden, jedenfalls wies frühere Gewöllefunde zu solcher Zeit diesen Nager an erster Stelle auf. So z. B. ergaben vor Jahren Gewölle aus einer Striegauer Mühle (Schlesien) von 789 darin gefundenen Tieren rund 75% *Mus musculus*. Die übrigen feststellbaren Skelettteile bezogen sich auf *Sorex* (etwa 10%), *Microtus arvalis* (5%) und Haussperling (etwa 10%), aller Tiere, die zur Winterszeit an und in menschlichen Gebäuden zu finden sind. Die Schleiereule scheint also dann vorwiegend an solchen Örtlichkeiten zu jagen. Dass bereits Ende Oktober Hiddensoer Gewölle „Hausmaus“ in Überzahl aufwies, ist leicht durch die offensichtliche Minderheit von Feldnagern auf dieser Insel gegenüber der Haus-, bzw. Ährenmaus zu verstehen. Auch die drei Gewölle vom 24., 10. enthielten wieder Hausmaus, daneben *Microtus agrestis* und beträchtlich — Zaunkönig (60%). Es zeigt meines Erachtens schon dieser letzte Befund deutlich, dass die Schleiereule auf solch extremen Wohnraum, wie ihn Hiddensoe darstellt, sich auch ihre Nahrung aus Nachtziehern unter der Vogelwelt mehr als sonst üblich suchen wird, sobald für sie zum Frass geeignete Arten reichlich „greifbar“ sind. Einen Einblick in das Verhältnis von Säuger- zu Vogelbeute zu solcher Zeit lässt dieser eine Fund natürlich noch nicht zu. Dies soll aber in der Folgezeit zu klären versucht werden. Bei der Bevorzugung der Schleiereule von Säugetieren als Nahrung unter normalen Bedingungen, dürfte diese Nachprüfung ernährungsbiologisch immerhin interessante Ergebnisse zutage bringen. Die restlichen zwei Gewölle stammten von einer Feldscheune bei Eldena (Greifswald), Juli 1931. Sie enthielten Reste von *Microtus arvalis*, Wasserspitzmaus und einer Fledermaus (vermutlich *serotinus*).

Im weiteren noch eine interessante *Steinkauz*-beobachtung, die ebenfalls Oktober 1931 im „extremen Wohnraum“ auf Hiddensoe anlässlich von Vogelberingungen auf dem dortigen Leuchtturm gemacht wurde. Es herrschte in der in Frage kommenden Nacht ein sehr starker Schmetterlingsanflug, insbesondere von Frostspanner und *Plusia gamma*. Ein *Steinkauz* machte sich diesen Anflug zunutze und jagte am Leuchtturm nach Schmetterlingen. Das Tier konnte über eine Stunde bei seinem Treiben beobachtet werden. Da an sich schlechter Vogelanflug am Leuchtturm war, hatte ich Musse genug dazu und vermochte auch mehrmals ein Bevorzugen der dicken Eulenschmetterlinge beim Fang des Käuzchens feststellen. Bezüglich event. Vogelnahrung dieser Eule in solchem Gebiet vermochte ich noch keine Feststellungen zu erlangen.¹⁾

¹⁾ Im Frühjahr 1932 wurde der *Steinkauz* wiederum wiederholt am Leuchtturm beobachtet, diesmal auch beim Greifen anfliegender Kleinvögel bis etwa zu Rotkehlchengröße. Besonders bevorzugt wurde Goldhähnchen. (Anmerkung bei der Korrektur. Der Verfasser.)

Zum Schluss noch einige Magenuntersuchungen an Hiddensoer Krähen. Am 22/23. 10. 31. waren Krähenzugtage für Hiddensoe (Nebel-, Saat-, auch einige Rabenkrähen). Von geschossenen Tieren hatte ein Rabenkrähenweibchen (Rastkrähe) Sanddornbeerenmast im Magen, zwei Saatkrähen (Zugtiere) leeren Magen, eine Nebelkrähe (Rastkrähe) dagegen wieder Sanddornbeerenmast. Der Befund dürfte typisch für Hiddensoe sein. Wenn zur Herbstzeit der Sanddorn gut fruchtet, übt er mit seinen fleischigen Beeren einen ganz besonderen Anreiz auf viele Vogelarten der Hiddensoer Zugzeit aus. Er wird dann von einer Unzahl von Kleinvögeln mannigfacher Art aufgesucht, dazu auch von Elstern und Krähen, insbesondere Nebelkrähen. Sie belagerten beispielsweise an den beiden Zugtagen vom 22. und 23. 10. zu vielen Hunderten die fruchtenden Büsche des Sanddorns am Bessin wie bei der Ortschaft Kloster, sodass diese buchstäblich „schwarz von Krähen“ waren. Die rastende Saatkrähe scheint sich *nicht* sonderlich um Beerenfruchtung zu kümmern. Ich sah sie jedenfalls in meiner Herbstbeobachtungszeit auf Hiddensoe viel mehr die Wiesen und Ackerflächen nach Nahrung absuchen als den Sanddornwald.

ADATOK A MADARAK TÁPLÁLKOZÁSI BIOLOGIÁJÁHOZ.

Írta: DR. SCHLOTT M., Greifswald.
2 fényképpel.

Szerző ragadozók, baglyok és varjak táplálékáról nyújt adatokat, köpet-, gyomortartalmak és prédamaradványok alapján, melyeket Előpomerániában, a Keleti tenger partvidékén gyűjtött. 1931-ben karvalyfészek közelében főleg fűzikék maradványait találta. Ősszel átvonuló téli vendégek képezték a prédát. Egy gatyásölyv fiatal üregi nyulat fogott, melyet csak kevéssé kopasztott meg. Egy fakó rétihéja gyomrában 2 erdei egér maradványai voltak. A réti sasnak ott gyakran a csuka a tápláléka. 1930 novemberében egy rétisast csukáról riasztott föl, mely azonban valószínűleg már döglötten került a partra. 1931 nyarán egy példány szárcsára csapott eredménytelenül. 21 réti fülesbagoly-köpetben 3 cickány, 36 egér és 2 madár maradványai voltak. 7 gyöngybagoly-köpetben főleg házi egeret (helyesebben valószínűleg gözüegeret), azonkívül 1 csalitjáró pockot, mezei pockot, vízi cickányt, denevért és ökörszemét talált. 1931 októberében a hiddensoei világítótorny közelében egy kuvik téli araszolókat és gamma-pilléket fogdosott. Hiddensoei varjak (főleg a szürke és fekete varjú, kevésbé a vetési varjú) ősszel a homoktövis bogyoit szedték.

CRACTES INFAUSTUS BUTURLINI NOM. NOV.

(Nomenklaturnotiz.)

VON WL. S. STACHANOW, Moskau.

Im Jahre 1916 sonderte S. A. BUTURLIN¹ die im Jakutischen Gebiet, von Monjero und Oberlauf des Nischnaja Tunguska Flusses, bis zu den Wäldern des Beckens der Flüsse Kolyma und Anadyr und der nördlichen Küste des Ochotskischen Meeres verbreiteten Unglückshäher, unter der Benennung „*Perisoreus infaustus jakutensis*“ (subsp. nov.) ab, die bis dahin „*Perisoreus i. sibericus*“ (Bodd.) genannt wurden.

Der Name „*Corvus Sibericus*“ Boddaert (Tabl. Pl. Enl., p. 37. 1783, ex DAUBENTON & BUFFON), wie S. BUTURLIN (l. cit., p. 39) sehr richtig hinweist, kann auf eine beliebige Rasse von *Cractes infaustus* (L) angewendet werden, da, abgesehen von der Abwesenheit der Angaben des *locus classicus* dieses Vogels, die Abstammung des „*Corvus Sibericus*“ Bodd. aus „Sibirien“, gar nichts beweist, da im Gebiet Nordasiens (und namentlich in Sibirien) eine bedeutende Anzahl geographischer Formen von *Cractes infaustus* Verbreitung hat.

Corvus Sibericus Bodd., wie es S. BUTURLIN (l. cit., p. 39) meint, ist offenbar ein Unglückshäher nicht europäischer Abstammung, sondern ein sibirischer Vogel da, DAUBENTONS' Abbildung von *Corvus Sibericus* Bodd. ungefähr eine hellgefärbte sibirische Rasse von *C. infaustus* darstellt.

Aber auch in diesem Falle ist es unmöglich der Gruppe der hellen Unglückshähern den Namen „*sibericus*“ anzueignen, da diese Gruppe aus einigen mehr oder weniger entfernt stehenden geographischen Formen besteht.

In den Schranken des Areals der geographischen Verbreitung *C. i. jakutensis* Buturl., wie sie uns S. BUTURLIN (l. cit., p. 39) schildert, sonst noch in den anliegenden Gebieten der Ober-Lena und der Umgegend des Baikalsees, sind zwei Formen (entsprechend dem von uns angenommenen Systems—*natio*) ansässig, die sich von einander ein wenig unterscheiden.

Eine von den Formen, welche das Waldgebiet der Kolyma, Jana, Indigirka und Jakutsk bewohnt (*Locus classicus*: Atschitschey, Kolyma Bezirkes und der Umgegend von Sredne-Kolymsk), soll den Namen *Cractes infaustus jakutensis* Buturl. tragen, die andere, aus der Umgegend des Baikalsees und des Bezirkes Werchojansk, dunkler gefärbt, als *C. i. jakutensis* Buturl., die in der Arbeit von P. SUSCHKIN und B. STEGMANN² als „*Perisoreus infaustus sibericus*“ (Bodd.) falsch genannt wird, soll einen neuen Namen erhalten, da die Bezeichnung

¹ S. A. BUTURLIN: Notes on *Perisoreus infaustus* (L.) and subspec., Poliakow's Ornith. Mitteilung., No. 1, p. 39, 1916.

² P. SUSCHKIN(†) und B. STEGMANN: Die paläarktischen Unglückshäher, Journ. f. Ornith., H. 3, pp. 394—395, 1929.

„*Sibericus*“ auch auf andere nicht obligatorisch nur auf den hellen Unglückshäher von Werchojansk, wie z. B. auch auf *C. i. monjerensis* und andere, angewendet werden kann.

Mit andern Worten der Name — *Corvus sibericus*, Bodd. (1783) muss als *nomen delendum* gelten.

Für die in der Umgegend des Baikalsees und im Bezirk der Oberen Lena vorhandenen Unglückshäher, da sie keine spezielle Benennung haben, schlagen wir folgenden Namen vor:

Cractes infaustus buturlini nom. nov. *Syn.*:

Corvus Sibericus Boddaert, Tabl. Pl. Enl., p. 37, 1783
(— ex Daubenton & Buffon) — Ex parte?

Perisoreus infaustus jakutensis Buturlin S., Polijakow's Ornith. Mitt., pp. 39—40, 1916;

Cractes infaustus jakutensis Buturl., Stachanow Wl., Verh. Orn. Ges. Bay., p. 155, 1928 — *pro parte, quoad specimina e regione Baicalensi, Werchojansky Distr., excl. spec. ex Jana, Indigirka, Kolyma atque Jakutsk.*

Perisoreus infaustus sibericus Bodd.—apud. Suschkin & Stegmann B., J. f. Orn., pp. 394—395, 1929.

Locus classicus restrict.: S. W. Kentei—Gebirge, an der Grenze von Transbaikalien und Mongolei. (Nach SUSCHKIN u. STEGMANN, J. f. Orn., p. 394, 1929.)

Ich benenne *Cractes infaustus buturlini* nom. nov. zu Ehren von S. A. BUTURLIN der zuerst auf die Nomenklaturunrichtigkeiten in der Gruppe *Cractes infaustus* (L.) hingewiesen hat.

CRACTES INFAUSTUS BUTURLINI NOM. NOV.

(Nomenklaturai jegyzet.)

Írta: STACHANOW-WL S., Moszkva.

Szerző a Boddaert által 1783-ban föllállított *Corvus sibericus* nevet tör-
lendőnek tartja, mert ez a név több földrajzi alakra vonatkozatható.
A Bajkáltó környékén és a Felső Lena területében élő északi szajkók szá-
mára a *Cractes infaustus buturlini* nevet vezeti be. Terra typica restricta
Suschkin és Stegman nyomán: Kentei-hegység délnyugati része, Transz-
bajkália és Mongolia határán.

DR. JULIUS VON MADARÁSZ †

Am 29. Dez. 1931 starb Dr. Julius v. Madarász, Dirigierender Kustos i. R. des Ung. National-Museums im Alter von 74 Jahren. Er studierte Medizin und promovierte später unter Prof. Margó in der philosophischen Fakultät mit der Dissertation: *Adatok a cinkefélék bonc-és rendszertanához* (Beiträge zur Anatomie u. Systematik der Meisen) Budapest, 1881. 1879 trat er in das National-Museum in Dienst, wo er sich seit 1884 mit der Ornithologie beschäftigte. Er legte dort den Grundstein der Vogelbalsammlung und erweiterte diese zu der grössten derartigen Sammlung ganz Ungarns, welche die Ornis der ganzen Erde umfasst. In den Jahren 1884—1888 gab er auf eigene Kosten die reich illustrierte „Zeitschrift für die gesamte Ornithologie“ heraus, die in ihren vier Jahrgängen zahlreiche noch heute geschätzte Mitteilungen enthält. v. Madarász nahm regen Anteil an den Arbeiten des II. internat. Kongresses zu Budapest, im Jahre 1891 und stellte dort die Vogelfauna ganz Ungarns aus. 1899—1903 gab er sein grosses Werk „Magyarország madarai“ (Die Vögel Ungarns) heraus, das in Ungarn grundlegend ist und im Auslande als Quellenwerk benutzt wird. Seine schöne Kolibri- und Eiersammlung bewahrt das National-Museum. v. Madarász machte mehrmals Sammelreisen, so besuchte er Ceylon, Indien, Ost-Sudan, Süd-Egypten und Nubien. Er verstand es vorzüglich den Pinsel zu führen, seine Vogelbilder sind bekannt und werden geschätzt, auch das Titelbild des „Kócsag“ entstammt seiner Meisterhand. Mit seinem Tode ist der letzte Vertreter eines in der ungarischen Ornithologie eine wichtige Rolle spielenden Triumvirats, bestehend aus Herman, v. Madarász und v. Chernel heimgegangen. Während aber Herman seine Verbindungen als Politiker benützend die Ornithologische Zentrale gründete und damit die ungarische Ornithologie in phaenologische und landwirtschaftliche Bahnen lenkte, wobei ihm v. Chernel als Jagdornithologe mit seinen vorwiegend volkstümlichen Schriften zu Hilfe kam, pflegte v. Madarász, der fachmännisch gebildetste von den Dreien, die Systematik. In den letzten Jahren vor seinem Ruhestande, der 1915 erfolgte, beschäftigten v. Madarász besonders die Vögel Afrikas. Sein Tod bedeutet einen schweren Verlust für die ungarische Ornithologie. Der Name Madarász lebt in seinen Schriften, in den von ihm beschriebenen Vogelformen und in seinen Bildern weiter, der Bund Ungarischer Ornithologen und alle die ihn persönlich kannten bewahren ihm ein ehrendes Andenken. Das Leichenbegängnis fand am 31. Dez. 1931 im Zentralfriedhof von Budapest statt. An der Bahre hielten Trauerreden im Namen des Ung. National-Museums Prof. Dr. Endre Dudich, im Namen des Bundes Ungarischer Ornithologen Dr. Eugen Greschik, 2. Vorsitzender.

Melléklet a „KÓCSAG” V. évfolyamához. I. tábla.

Phot. Kinszki Imre, Budapest.

Fiatál mezei pacsirta, Lepence, 1930 júl. 28.
Junge Fiedlerche.

APRÓ KÖZLEMÉNYEK.

Circus cyaneus (L.) és Falco peregrinus Tunst. közös vadászata. Az elmúlt ősszel többször megfigyeltem e két ragadozó közös vadászatát. Tudvalevően az apróvad (Perdix, Phasianus) nagyrésze — kivéve a magányosokat és tapasztalatlan fiatalokat — úgy védekezik a vándorsólyom támadása elől, hogy meglapul, ha a rettegett szárnyas rablót meglátja közeledni. A vándorsólyom gyorsaságánál fogva nem képes a földön lapuló madarat megfogni. A kékes réti héja ellenben addig csapkod le rájuk — az ügyetlenebbet meg is fogja — míg fel nem repülnek. Ekkor a vándorsólyomnak biztos zsákmányul szolgál egy-egy darab, ha csak biztos buvóhely (ördög-cérna, kökény) nincs a közelében. Gyakran megfigyeltem, amint a lapuló fogolycsapatra a kékes réti héja vágott és felzavarta, ekkor a Circust mintegy 100—120 lépésnyire követő vándorsólyom a gondolat gyorsaságával ott termett és a repülő csapatból leütötte a maga zsákmányát. Ebből ő jólakott, a kékes réti héjának csak a vad értéktelen része jutott. Gyakran láttam, hogy a vándorsólyom az őt zsákmánya elfogyasztásában zaklató kékes réti héjának esetleg gatyás ölyvnek a zsákmányt átengedte és a maga részére ujat fogott.

Graefl Andor, Kétútköz.

Vadlibák számaránya a Hortobágyon 1931 őszén. A múlt őszi folyamán háromízben voltam a Hortobágyon vadlibázáson. Számbelileg a libák között ismét a nagy lilik, *Anser albifrons* SCOP. volt 95%-kal képviselve. A vetési lúd, *Anser fabalis* (LATH.) az összes libáknak csupán 5—6%-át tette.

Graefl Andor.

Téli megfigyelések a Hanságból. Február 2-án bejártam a Hanság sopronmegyei részének keleti oldalát. Ezen körülbelül 30 kilométeres körutamon a következő madarakat figyeltem meg: *Anser fabalis* (két kis csapat); *Anas platyrhynchos* és *Nyroca nyroca* (néhány kisebb csapat; vegyesen is). *Turdus pilaris*, egy 30 tagú csapata a réteken keresgélt. Egy *Lanius excubitor* boglyákon és egyedülálló fákon lesett zsákmány után, közben függőgetett is, mint nyáron, de nem talált semmit, míg figyeltem. Velem szemben igen óvatos volt. A mosonmegyei Frigyes főhercegféle tőzeggyár környékén nagy csapat sirályt láttam repülni, de a távolság miatt a fajt nem tudtam meghatározni. A ragadozók közül egy öreg hím kékes réti-héját és mintegy tíz darab ölyvet láttam, melyeknek körülbelül fele gatyás ölyv, fele egerészölyv volt. A hansági erdőben fészkelő egerészölyv állomány egy része — úgy látszik — az enyhe tél miatt nem vonult el. A Hanság-csatorna mintegy 6 km szakaszán végighaladva többször felvertem egy ölyvet, mely viselkedésével első látásra feltűnt. Elég közelre megvárt, majd lomhán és tétovázva felemelkedett és a réti héjakhoz hasonlóan a csatornaparti nádtorzsok felett fürkészve nem sokkal odébb megint leszállt a bozótba. Mikor utol-utolértem, ezt többször is megcselekedte, míg vagy 5 km üldözés után kis kerülővel a hátam mögé tért vissza. Messzelátómon, amennyire a hatalmas szélben megfigyelhettem, a muszka ölyvre emlékeztetett. Jóval kisebb és karcsúbb volt az egerészölyvnel, színe is hasonló, csak alul és főleg oldalt rozsdavörös; farktollai vörhenyes árnyalatúak, végükön egy széles és egy (vagy talán több) keskeny fekete harántszalaggal. Rokonainál bizalmasabb volt, de lövésnyi távolságra nem várt

meg. Az erdők kihaltak voltak. Egy citromsármány-társaságot láttam s a fák zúgásának orkánján keresztül nagynéha kihallottam egy-egy szén- vagy barátcinege gyámoltalan hívogatását.

Király Iván, Csorna.

Ritkábban megfigyelhető madárfajok hazánkban. *A kigyászölyvről,* *Circus gallicus* (GM.) nem mondható, hogy gyakran kerül szem elé, még kevésbé, hogy mai költőterületei ismertek. 1931 július 3-án a vértésnánai erdőben egy hatalmas öreg hím példány került puszkavégre, melynek vedlése már nagyon előrehaladt. E madarat a székesfehérvári múzeum részére tömettem ki. A vértésnánai erdőben e faj eddig még ismeretlen volt, ottani fészkelése valószínűnek látszik.

Kis sirály, *Larus minutus.* PALL. A Velencei-tó sirály-kolóniáján a tavaszi vonuláskor többször alkalmam volt megfigyelni egy-két párt, melyek a dankasirályok, *Larus ridibundus* L. portyázásaiban is résztvettek. 1931. év május derekán Dinnyésen egy szépen színezett hím példányt lőttem. Arra vonatkozólag, hogy a Velencei-tavon fészkel-e, kutatásokat végeztem — eddig még eredmény nélkül. Éppen ezért megfigyelésre ajánlom ornithologus társaimnak.

A vörösnyakú vöcsök, *Podiceps griseigena* (BODD.) CHERNEL szerint régebben közönséges fészkelő volt a Velencei-tóval összefüggő dinnyési „alsó Förtön”. Részemről megjegyzem, hogy 25 év óta kutatom a tavat, de e fajjal soha nem találkoztam. Még hírért sem hallottam. 1930-ban a közvetlenül Székesfehérvár mellett elterülő Sóstóban fészkeltek egy pár néhány kis vöcsök, *Podiceps ruficollis* (PALL.) társaságában. Értesülésem szerint a vörösnyakú vöcsök mindenütt fogyóban van. Vajjon mi lehet ennek az oka?

A fekete harkály, *Dryocopus martius* (L.) száma délfelé erősen fogy. A vértésnánai erdőben mintegy 2—3 pár fészkel. Az óriási bükkfákban hatalmas odvakat váj, melyek később a kék galamb (*Columba oenas* L.) lakóhelyeivé lesznek.

Ugattyúk, *Burhinus oedienemus* (L.). Ritkán kerül szem elé, amit fokoz még az a körülmény, hogy tollruhájának színe bámulatosan alkalmazkodott környezetéhez. Ugyanez áll fészkeről, illetőleg tojásairól. Nagyobb fennsíkokon és kopár homokos legelőkön, ahol itt-ott csenevész bokrok (pl. galagonya) is vannak, hosszás bolyongás után találkozhatunk a madárral és megtalálhatjuk fészket is. Fészkelve találtam Tápióbicskén, Peszéradacson (Pest m.), valamint Tárnokon és Iszkaszentgyörgyön (Fejér m.).

Radetzky Dezső, Székesfehérvár.

Gyűrűs madarak. *Ardea cinerea* L. 1931 dec. 29-én Sárkeresztúron (Fehér m.) 30—40 tagból álló gémcapatból TAKÁTS JÓZSEF szürkegémeket lőtt, lábán a következő felírású gyűrűvel: Riksmuseum Stockholm M. 10209. RADEZKY DEZSŐ szerint, kinek e jelentést köszönjük, a madár fiatal, 1931. évi költés s valószínűleg egy ott rekedt vonuló madártársaság tagja volt, útban délfelé.

1931 aug. 14-én Szentpéterföldén (Zala m.) szürke gémet lőttem a Madártani Intézet 68.071 sz. gyűrűjével. Fióka korában, 1931 jún. 6-án jelölték meg a kibalatoni gémtelenen. PÁLL MIKLÓS jelentése.

1931 okt. 7-én Viglone mellett, a milánói síkságon egy szürke gémet találtak a Madártani Intézet 56.717. sz. gyűrűjével, melyet fióka korában a kibalatoni gémtelenen jelöltek 1929 május 29-én. B. DONZELLI jelentése.

Falco tinnunculus L. 1932 jan. 15-én Törökbálinton vörösvércse ♂-et lőttek, melyet 1922-ben (tehát közel 10 éve) Tárnokon RADETZKY DEZSŐ a Madárt. Int. 4620. sz. gyűrűjével jelölt. RADETZKY DEZSŐ jelentése.

Lanius collurio L. 1931 okt. 15-én Kythyra szigetén, Peloponnes és Candia között tövisszűrő gébics tojót lőttek a MOSZ HG. ESTERHÁZY madár-vártája, Kapuvár, 526. sz. gyűrűjével, melyet BREUER BÉLA, mint öreg madarat gyűrűzött meg a Sopron melletti HUBERTUS kilátótoronynál 1931 május 23-án. A görög földművelésügyi miniszt. erdőigazgatóságának jelentése.

Ciconia ciconia (L.) 1931 szept. 2-án Nyáradkarácsonyfalván (Maros-Torda m.) VÁLICS JÓZSEF fán fennakadt gólyát fogott, lábán a következő gyűrűvel: Museum Nat. Hist. Leiden Holland 55.324. A gólyát fiatal korban 1931 júl. 22-én jelölték meg Ruinenben, Észak-Hollandiában. Vadász Ujság Marosvásárhely jelentése.

Vanellus vanellus (L.) 1932 márc. 13-án az olaszországi Brescia tartományban, Longhena mellett a Madárt. Intézet 71.679 sz. gyűrűjével a döm-södi Szunyogpusztán 1931 május 6-án öreg korban megjelölt bíbic került kézre. GORLANI ANTONIO jelentése. *Dr. szalóki Navratil Dezső.*

Görögországban kézrekerült házi rozsdafarkú. 1931 jún. 9-én TASCH PÁL Ágfalván egy fiatal házi rozsdafarkút gyűrűzött meg a MOSZ HERCEG ESTERHÁZY PÁL madár-vártája Kapuvár 798. számú gyűrűjével, melyet 1931 aug. 14-én Sgonradesban, Corfu szigetén ALEXANDRA METALLINOS ottani orvos fia egy fára helyezett csapdában megfogott. *Breuer György.*

Bombycilla garrulus (L.) adatok 1931/32 teléről. Lőcsén 1932 jan 24-én nagy csapat csonttollú madár lepte el a berkenyefákat s leszedte a megmaradt bogyókat. Néhány napi itt tartózkodás után eltűntek.

Greschik Viktor.

Szerencsről, Zemplén m. 1932 márc. 3-án 1 darab, Királyszállásról, Fehér m. márc. 28-án 3 darab érkezett FÁBA REZSŐ budai preparatóriumaiba.

Schmitt Zoltán.

Domoszlón, Heves m. 1932 ápr. 10-én lőttek egy ♂-et, mely hozzám került.

Kókai Dezső.

Szentendre környékén 1932 márc. 4-én 50 darab csonttollút figyeltem meg.

Bóth A.

Telkin, Pest m. 1931 dec. 14-étől kisebb-nagyobb csapatokban mutatkozott. 1932 márc. 2-án 60 darab vonult északra, közülük 1 példány a Nemzeti Múzeum gyűjteményébe került.

Stoflitz F.

Máriaremete környékén 1932 január havában egy madarász 4 darabot fogott.

Schmitt Zoltán.

Székesfehérvárra 1932 febr. vége felé a nagyon hideg napok beköszönteésével érkeztek meg és a Szőlőhegyen levő Rácbánya (kőbánya) feletti szőlőskertek bozótjait szállták meg. A társaság mintegy 30—40 darabból állott. A bozótban található 5—6 *Celtis*-fa és vadrózsabokor gyümölcseit az utolsó szemig elfogyasztották, vagy a földre szórták, de ezeket többé fel nem szedték. Azután rátaláltak a városi parkokban levő *Celtis*-fákra és kizárólag ezek gyümölcseit ették. Majd később átbujták, átbogyózták az egész Szőlőhegyet. Éjjeli szállásukat a Rácbányában ütötték fel, ahová

minden délután 5—6 óra tájban érkeztek vissza és az éjszakát egy fenyő oltalmában töltötték. Márc. 13-án számuk 25 darabra olvadt. Márc. 16-án eltűntek.

Radetzky Dezső.

Réde községben Veszprém m. 1932 ápr. 21-én lőttek egy ♂-et, melyet hozzám küldtek tömésre.¹

Óry S.

Felsőgallán, Komárom m. 1932 ápr. 9-én 2 darab csonttollút lőttem, melyeket a Magyar Nemzeti Múzeumba küldöttem.²

Sitányi János.

Bethlenfalván, Udvarhely m. DR. HINLÉDER ÁKOS szerint a boróka, berkenye és bangita termését szedegették.

Keleti Ujság.

Cygnus cygnus (L.) Baranyasellyén. 1932 jan. 28-án GRÓF DRASKOVICH PÉTER Baranyasellyén énekes hattyúhímet lőtt. Méretei : szárny 608, fark 193, csüd 108, csőr 92 mm.

Óry Sándor.

Gypaëtus barbatus aureus (Hablizl) Nagybár mellett. 1931 júl. közepén Nagybár mellett, Hunyad m. egy a Magura-hegy felé átváltó saskeselyút figyeltem meg. A terület közel van a Retyezáthoz, ahol már előbb is észlelték a madarat.

Rainer Irén.

Tyto alba guttata (Brehm) Csömörön. A Magyarországon csak helyenként előforduló gyöngybagoly egy példányát 1931 szept. 12-én Csömörön a szőlők egyik présházának tetején figyeltem meg.

Rainer Irén.

Adat a Rissa tridactyla (L.) előfordulásához Gömörben. Minthogy irodalmunk a hazánkban ritkán átvonuló és telelő háromujjú csüllő gömöri előfordulásáról csak azt a két példányt ismeri, melyet 1894 ápr. 8-án Rozsnyón lőttek, pótlólag közlöm, hogy egy példányt 1905/06 telén Rimaszécsen szalmakazal közelében fogtak, melyet BÁRÁNYOS múzeumi preparátor tömött ki.

Dr. Szabó-Patay József.

Aquila chrysaëtos (L.) Kisszálláson. 1932 febr. 26-án Kisszálláson, Bács-Bodrog m. GERA JÓZSEF alerdész varjak számára kihelyezett, foszforral mérgezett nyúl hullája mellett szirtisast talált holtan. A madár gyomra tele volt a mérgezett nyúl húsával. A szirti sasnak különösen fiatalabbkorú példányai főleg ősztől tavaszig látogatják a Nagy-Alföldet, újabban, sajnos, mind ritkábban. Ilyen kóborló fiatalabb, fejletlen heréjű hím ez a méregtől elhullott példány is. Tollazatán szembeszökő a fark tőfelén kezdődő fehérség nagy terjedelme, a sötét szalag a fark végén csak 95—130 mm széles, legkeskenyebb a közepén. Kormánytollai közül a két középső a legkopotabb, a többi újabb, barnásfekete színű szalaguk fényesebb; hamuszínű gyenge befuttatás csak a szélső tollak külső zászlóján látható. A szárnyon a 7—10. kézező belső fele nagyobb részt fehér, úgy, hogy a kiterjesztett szárnyon fölülről a fedőtollakon jóval túlmenően nagy fehér mező tűnik

¹ Bal heréje 2·5×2, jobb heréje 2·8×1·5 mm, a herék színe világospiros, gyomrában *Viscum album* bogyói. *G.*

² Két kövér tojó fejletlen petékkal. Begyük tele volt a *Viscum album* bogyóival, gyomrukban e bogyók héja. A két madár súlya 67 és 65 g. *G.*

szembe. Ezek a tollak a fiatalokú tollruha maradványai, végükön a barnásfekete szín kopottabb, mint a többi evezőn. Fején a hegyes tollak fakó rozsdássárga színűek, csak a fültájón élénkebb rozsdabarnák. Teste sötétbarna, alul élénkebb csokoládébarna, a tollazat bíborszínű fénye gyenge, még leginkább alul látható. Torkán a legtöbb toll fehér töve kiviláglik, a mellén is néhánynek. Hastollai barnák fehér hegygel. Felső farkfedőinek hegye fehér, többi része világosbarna, azonban fehér tőfelük is látható. Alsó farkfedői fehérek, a szélsők barna és rozsdás foltokkal. Felső szárnyfedői közül a nagyok sötétebb barnák, a többi világosabb barna, valamennyi többé-kevésbé jól látható sárgásfehér hegygel. Az apró fedőtollak a karszárny szélén alul rozsdaszínűek, fölül barnásak, világos szegéllyel. Alsó szárnyfedői közül a nagyok szürkésfeketék, fehér foltokkal, a többi barna vagy rozsdaszínű, hegyükön fehér vagy sárgásfehér apró foltocska. Hónaljtoollai barnák, tőfelükön és hegyükön fehérek. Gatyái barnák, néhány rozsdás foltal, különösen elül; a tollak vége elmosódott fehérszínű. Csüdjen a tollak fehérek, kívül rozsdabarna foltokkal, ezek a foltos tollak szintén fehérhegyűek. Az első 6 kézevező belső zászlóján kivágás, amely azonban a 6. evezőn gyengébb, mint a többin. A madár méretei: hossza 880, szárnya 600, farka 340, csüdje 111, csőre 54, csőre a viaszhártától 41 mm. A lábujjak méretei a karmokkal (közövel mérve): hátsó ujj a karommal 85, a karom külön 50; belső ujj 83, karom 45; középső ujj 92, karom 33; külső ujj 68, karom 21 mm.

Dr. Greschik Jenő.

Branta ruficollis (Pall.) Dunaföldváron. A vörösnakú lúd dunántúli előfordulásáról szóló adatok mindjobban szaporodnak. Eddigi ismereteink szerint elejtették a Dunántúlon időrendben: 1921 nov. 30-án Lovasberényben, Fehér m., 1922 febr. elején Szabadbattyánon, Fehér m., ♂, 1924 jan. 24-én Pálfalván, Moson m., ♀, 1925 jan. 24-én Balfon, Sopron m., ♂, 1927 jan. közepén Békáson, Veszprém m., 1928 nov. 7-én Nemeskéren, Sopron m., 1928/29 telén Bánfalun, Moson m. Azonkívül 1925 febr. első napjaiban észlelték Tata vidékén, Komárom m. s lőttek még egy példányt közelebbi adatok nélkül 1928 őszén a Fertőn. Átkerült Stájerországba is: 1929 febr. 20 Mooskirchen. Míg ezek az elejtési helyek többé-kevésbé mind dunántúli tavaink köré csoportosíthatók, legújabbán, 1932 márc. 13-án DR TÓTH ZOLTÁN egy tojót a Dunán, Dunaföldvár mellett, Tolna m. lőtt egy csapatból, melynek társaságában apácaludak is voltak. A vörösnakú ludat a Duna másik partjáról, Bajáról már ismertük, ott 1929 jan. 13-án lőttek egy példányt, azonkívül előfordult a Csepel-szigeten is. A dunaföldvári példány fölül tompafekete, gyenge zöldes fénnel, legsötétebb a farsíkon, melynek tollai fehéresen szegélyezettek. A fejbűbján és felső nyakon átvonuló sáv mélyfekete, a homlokon barnás. Állán a tollacskák fehér alapja kilátszik. Torka inkább barnásszínű, mint fekete. Mellének alsó része feketésbarna, rozsdabarna csücsszegéllyel a tollakon, amely különösen a szárny közelében szembetűnő. Evező- és kormánytoollai barnásfeketék, utóbbiak fehér csücsfoltokkal, kivéve a középső tollat, amely mélyfekete, fehér csücsfolt nélkül. Fejoldaloltja élénk rozsdavörös, csak mellső alsó szegélyén található néhány apró feketés foltocska a tollak hegyén. A nyak fehér és fekete harántcsíkja alatt kezdődő rozsdás mező az elején mintegy 1 1/2 cm szélességben élénk rozsdavörös, amely a begytájon fokozatosan rozsdabarnába megy át s ott szürkésbarna foltok szakítják meg. A mellső testet átfogó fehér harántgyűrűben a háton több barnásfekete folt található. A nagy- és középső

szárnyfedőkön fehéres szürkésbarna szegély. Combtollai fehérek, az alsók szürkésbarna foltokkal. A lágyéktájon fehér tollak, széles szürkésbarna csüccsal, a felsők (belső) keskeny, a hátsók széles mélyfekete csücsszegéllyel. A hónaljtolak feketésszürkék. Hasa, alsó, és felső farkfedői fehérek, csőre és lábujjai feketék, karmai feketésszürkék. Méretei: hossza 450, szárny 335, fark a közepén mérve 96, oldalt 102, csüd 55, csőr 24, az orrlyukak elülső szélétől a csőr hegyéig 14, a felső káva magassága a homlokon 13, az orrlyuk közepén 11, mm. Lábujjak a karommal: hátsó ujj a karommal 8—9, karom külön 5; belső (bal) ujj 39, karom 7, belső (jobb) ujj 35, karom 7; középső ujj 47, karom 8; külső ujj 42, karom 6 mm. Kiterjesztett szárny mérete 1080 mm, súlya 1120 g. Petefészkekének hossza és szélessége (legnagyobb méretek): 18×8 mm.

Dr. Greschik Jenő.

Fehér búbos pacsirta. 1931 okt. 10-én Tura község határában, Pest m. DR. IFJ. ERŐDI-HARRACH BÉLA egyet. tanár fehér búbos pacsirtát lőtt, melyet kitömve a Nemzeti Múzeumnak ajándékozott. A madár tollazata tiszta fehérszínű, csak fején, hátán és némely evezőjén látható gyenge izabellaszínű befuttatás. Méretei nem érik el a normális színű példányok méreteit. Szárny hossza 95, fark 56, csüd 25, csőr 16 mm. Bóbitája a fején gyengén fejlett.

Dr. Greschik Jenő.

Homokot szedegető keresztcsőrűek. Igen sok madárról, különösen magevőkről tudjuk, hogy rendes táplálékukon kívül fölszednek ásványi anyagokat is: apró kövecskéket, homokot, földet, salakot, vakolatot, sőt, sőt olykor istállók nedves faláról salétromot. Magevő madarak és rigók fészkekben ülő fiókáiknak hordanak már ásványi anyagokat, melyeket gyakran nagyobb mennyiségben találtak zuzájukban, mint az öregekében. A német JACOBI vizsgálatai szerint különböző nagyságú kövecskék állandóan találhatók a magevők zuzájában, ezt azonban az amerikaiak pintyféléken végzett vizsgálatai nem erősítik meg. A kövecskék és homok mechanikai segédeszközök a táplálék, nevezetesen a magvak megőrlésére a zuzában s bizonyos fokig a fogatlan madarakban a rágást helyettesítik. Azonkívül ingerként hatnak a gyomor nyálkahártyájára, bőséges gyomornedv elválasztására serkentik a mirigyes gyomrot. Ezáltal a fölvett táplálék jobban kiaknázható, úgy hogy jelenlétük esetén kevesebb kell belőle, mint ezt MANGOLD, JAECKEL és KATH tyúkokon végzett kísérletei mutatják. Megfigyelték továbbá, hogy télen több ásványi anyagot vesznek föl a madarak, mint nyáron s abból arra következtettek, hogy a kövecskék csökkentik az éhség érzetét. A vakolatot nemcsak a homokszemek kedvéért szedik, hanem a benne található mész kedvéért is. A madarak ásványi anyagszeréről keveset tudunk, csak az látszik bizonyosnak, hogy a szövetekben raktározott különféle anorganikus anyagok nem mind kizáróan növényi eredetűek.

A szabadban, ha kellő figyelmet fordítunk rá, magevő madarainkat olykor meglephetjük ásványi anyagok fölszedése közben. Így számos megfigyelést találhatunk az irodalomban közönségesebb pintyféléinkről is. Keveset tudunk azonban a keresztcsőrűeknek ásványi anyagfölvételéről a szabadban. TICEHURST és WHISTLER angol ornithologusok az Ibis 1927-es évfolyama szerint megfigyeltek 4—5 keresztcsőrűt, amint egy öreg kémény falába megkapaszkodva annak vakolatát szedték. OLIVIER francia ornithologus érdekes esetet említ „Observations sur les oiseaux des Pyrénées Cen-

trales“ című dolgozatában (L'Oiseaux et la Revue Française d'Ornithologie 1931). Ugyanis a Pirenéekben megfigyelte, hogy a keresztcsőrűek csapatosan jártak egy falra, amelybe valóságos járatokat vájtak, hogy a salétromhoz hozzáférjenek. Magam 1929 aug. 28-án az 1350 m magasán fekvő Csorbai-tó mellett a Magas Tátrában a keresztcsőrűek homokszedését figyeltem meg. Ennek az esztendőnek nyarán számos keresztcsőrű, *Loxia curvirostra* L., nagyobbbrézt fiatal, volt a Magas Tátrában és a Lócse—Lublói hegységben a tobozokkal bőségesen megrakott fenyőkön. A tó mögötti fal egy homokos részén 5 keresztcsőrű szedegette a homokot. Közülük egyesek közben a közeli fenyőkre is szálltak, ahol csőrüket tisztogatták, de a homokban maradt társaik hívó szavára ismét leereszkedtek.

Dr. Greschik Jenő.

Madártani megfigyelések Állampusztáról, Pest m. Egész télen néhány, 80—100 darabból álló csapat hősármány, *Plectrophenax nivalis* (L.) tartózkodott vidékünkön, melyből 1932 márc. 8-án néhány példány Budapestre került. Kint a szikes vizes területeken mindig a víz széleit követték, még akkor is, amikor azok befagyva hóval voltak borítva. A seregélyek, *Sturnus vulgaris* L. idén, febr. 18-án érkeztek, márc. 8-án a bóbicek, *Vanellus vanellus* (L.), márc. 10-én a nagy póling, *Numenius arquata* (L.). Márc. 11-e előtt itt már alig lehetett foglyot csapatban látni, mind párosan járt; 11-én viharos hóesés volt s a foglyok ismét csapatba verődtek, mintegy 1 hétig, amíg a hó el nem olvadt. A barázdabillegető, *Motacilla alba* L. és örvös galamb, *Columba palumbus* márc. 16-án, a pajzsos cankó, *Philomachus pugnax* (L.) márc. 18-án jelent meg. E napon 2 füstű fecske, *Hirundo rustica* (L.) is repkedett egy régi, kiszáradt holt Dunaág felett, azután ismét eltűnt s csak ápr. 3-án volt ismét elvéve látható. Szürke gém, *Ardea cinerea* L. márc. 30-án, az első gólya 31-én, csapatosan ápr. 5-én érkezett. Tűzokat dűrögve márc. 25-én láttunk először. Ápr. 5-én 2 gulipánt, *Recurvirostra avosetta* L. figyeltünk meg.

Ecsedi Csapó Ferenc.

Madártani jegyzetek Szolnok és Békés megyéből. 1932 ápr. 16-án Szolnok és Szajol között a kiöntött Tiszán nagyszámú szárcsán kívül, melyek már párosan usztak, csak néhány búbos vöcsköt láttam. A vízből kiálló fűzfákon sok szarka röpködött ide-oda nyugtalanul, azonkívül 2—3 kékes réti héja keringett az ártérhez közeli réteken. Egy magas vízállású pocsolya mentén néhány nagy póling tartózkodott. Tovább a réteken 4—5 fehér gólyát láttam, melyek a falvakban már elfoglalták fészkeiket. Vésztőn, Békés m. ápr. 16-án 2 nagy őrgébicset figyeltem meg fűzfákon egy csatorna mellett. Ápr. 17-én egy rétről 8 darú vonult erős kurrogással északkeletnek. Ugyanezen a napon Békés megye egy másik részén, lucernatáblán mintegy 250 darabból álló tűzókifalkát láttam. A tyúkok nagy területen szétszórva, a kakasok inkább tömegben. Dürgésük megkezdődött, a csoportból egyszerre 25—30 kakas dürgött. Dürgésüket látszóval nézegetve, megfigyeltem, hogy az egyik kakas dürgés közben hirtelen félfordulattal alácsüggesztett szárnya végével megérintette a tojót. Helyből is fölszálltak s repülés közben nyitva tartották csőrüket, egyesek dudáláshoz hasonló hangot hallattak.

Kókai Dezső.

KURZE MITTEILUNGEN.

Gemeinschaftliches Jagen von *Circus cyaneus* (L.) und *Falco peregrinus* Tunst. Vorigen Herbst konnte ich öfters das gemeinsame Jagen dieser beiden Raubvögel beobachten. Bekanntlich schützt sich ein Teil des Kleinwildes (*Perdix*, *Phasianus*), ausgenommen einzelne versprengte Exemplare und unerfahrene Junge, gegen die Angriffe des Wanderfalcken dadurch, dass es sich auf den Boden drückt, sobald der gefürchtete Feind naht. Der Wanderfalke kann seines reissenden Fluges wegen den auf den Boden gedrückten Vogel nicht ergreifen. Die Kornweihe hingegen stösst so lange auf die erspähte Vogelkette, bis sie ein ungeschickteres Stück fängt oder die Schar zum Auffliegen bewegt. Im letzteren Falle wird ein Stück die sichere Beute des Wanderfalcken, wenn kein Versteck (Bocksorn-, Schlehensträucher) in der Nähe ist. Öfters beobachtete ich nun, dass, sobald eine Kornweihe die sich drückende Rebhuhnkette attackierte und zum Auffliegen brachte, ein Wanderfalke, welcher der Weihe auf etwa 100—120 Schritt folgte, mit reissender Geschwindigkeit zur Stelle war und aus der fliegenden Schar seine Beute schlug. Nach Sättigung liess er der Kornweihe nur wertlose Reste übrig. Auch konnte ich öfters beobachten, dass ein Wanderfalke einer ihn während des Mahles störenden Kornweihe oder einem Rauhfussbussard die Beute überliess und sich neues Wildpret holte.

Andreas v. Graefl, Kétütköz.

Zahlenverhältnis der Wildgänse auf der Hortobágyer Puszta im Herbst 1931. Im vergangenen Herbst war ich dreimal auf der Hortobágyer Puszta um auf Wildgänse zu jagen. Unter letzteren war wieder *Anser albifrons* Scop. mit 95% vertreten. Die Zahl von *Anser fabalis* (LATH.) betrug nur 5—6% sämtlicher Gänse.

Andreas v. Graefl.

Winterbeobachtungen aus der Hanság. Am 2. Februar beging ich den östlichen Teil der Hanság im Soproner Komitate. Auf dieser etwa 30 km langen Strecke beobachtete ich folgende Vögel: Zwei kleine Flüge *Anser fabalis*, einige kleinere Gesellschaften *Anas platyrhynchos* und *Nyroca nyroca*, auch gemischt. 30 *Turdus pilaris* suchten auf einer Wiese Nahrung. Ein *Lanius excubitor* spähte von Häufen und einzeln stehenden Bäumen nach Beute, zuweilen wie im Sommer rüttelnd, ohne etwas zu fangen. Bei einer Torffabrik zog eine grosse Schar Möwen vorbei, doch konnte ich die Art aus der Entfernung nicht feststellen. Von Raubvögeln sah ich 1 altes ♂ Kornweihe und etwa 10 Bussarde, von denen die Hälfte Rauhfussbussarde waren. Neben dem Hanságkanal stöberte ich mehrmals einen Bussard auf. Schwerfällig und zögernd erhob er sich und strich nach Art der Weihen über die Rohrstopeln um sich bald darauf wieder zu setzen. Soweit ich denselben mit dem Feldstecher bei dem starken Wind beobachten konnte, erinnerte er mich an den Steppenbussard. Obgleich er weniger scheu war, als die übrigen, gelang es mir nicht ihn in Schussnähe zu erreichen. In den Wäldern war es ganz still, nur eine Gesellschaft Goldammer kam zur Beobachtung und vereinzelte Kohl- oder Nonnenmeisen-Stimmen klangen aus dem Sturm zu mir herüber.

Iván Király, Csorna.

Vögel, die in Ungarn seltener beobachtet werden. *Circaëtus gallicus* Gm. wird seltener gesehen und wenig weiss man über seine Horstplätze. Am 3.

Juli 1931 wurde bei Vértesnána ein starkes ♂ in fortgeschrittener Mauser erlegt; sein dortiges Horsten ist wahrscheinlich.

Larus minutus PALL. In der Lachmöwenkolonie am Velenceer-See konnte ich während des Frühjahrzuges mehrmal 1—2 Paare beobachten. Im Mai 1931 wurde bei Dinnyés ein ♂ erlegt. Meine Bestrebungen, das Nisten dieser Art am Velenceer-See festzustellen, blieben bisher erfolglos.

Podiceps griseigena (BODD.). Soll nach v. CHERNEL früher auf dem „Unteren See“ bei Dinnyés ein gemeiner Brutvogel gewesen sein. Ich besuche schon seit 25 Jahren den See, konnte jedoch diesen Vogel noch nie antreffen und auch keine Nachrichten erhalten. 1930 brütete am Sóstó bei Székesfehérvár ein Paar in Gesellschaft einiger Zwergsteissfüsse. Meines Wissens ist der Rothalsteissfuss überall im Rückgang, was mag die Ursache sein?

Dryocopus martius (L.) ist gegen Süden seltener anzutreffen. Im Walde bei Vértesnána brüten etwa 2—3 Paare. Sie hauen in die mächtigen Buchen grosse Höhlen, die später den Hohлтаuben zur Wohnung dienen.

Burhinus oediconemus (L.) Wird selten beobachtet, auch darum, weil die Farbe seines Federkleides der Umgebung wundervoll angepasst ist. Dasselbe gilt für Nest und Eier. Auf grösseren Flächen, trockenen, sandigen Brachen mit ärmlichem Weissdorngebüsch können wir nach langem Suchen den Vogel und sein Nest finden. Ich fand ihn brütend bei Tápióbieske, Peszéradacs (Kom. Pest), Tárnok und Iszkaszentgyörgy (Kom. Fehér).

Desiderius Radetzky.

Ringvögel. *Ardea cinerea* L. Bei Sárkeresztúr, Kom. Fehér wurde am 29. Dez. 1931 aus einer Schar von 30—40 St. ein Fischreiher geschossen mit dem Ringe am Lauf: Riksmuseum Stockholm M 10.209. Nach D. RADEZKY, dem wir die Nachricht verdanken, ist es ein junger Vogel und gehörte zu einer wahrscheinlich steckengebliebenen Gesellschaft, die auf der Reise nach dem Süden begriffen war.

Am 14. Aug. 1931 wurde in Szentpéterföldre, Kom. Zala, ein Fischreiher erlegt, der den Ring 68.071 des Ung. Ornith. Institutes trug. Er wurde als Nestling am 6. Juni 1931 am Kisbalaton beringt. Mitteilung von M. PÁLL.

Am 7. Okt. 1931 wurde bei Viglione in der Milanoer Ebene ein Fischreiher aufgefunden mit Ring 56.717 des Ung. Ornith. Inst. Derselbe wurde als Nestling am 29. Mai 1929 am Kisbalaton bezeichnet. Mitteilung von B. DONZELLI.

Falco tinnunculus L. In Törökbálint erlegte man am 15. Jan. 1932 ein ♂, das D. RADEZKY 1922 bei Tárnok mit Ring 4620 des Ung. Ornith. Inst. bezeichnete. Der Vogel trug also den Ring fast 10 Jahre. Mitteilung von D. RADEZKY.

Lanius collurio L. Am 15. Okt. 1931 wurde auf der Insel Kythira, zwischen Peloponnes und Candia ein Dorndreherweibchen erlegt, das den Ring trug: MOSz hg. ESTERHÁZY madárvártája Kapuvár 526 und von B. BREUER als Altvogel bei Sopron am 23. Mai 1931 beringt wurde. Mitteilung der Forstdirektion des griech. Ackerbauministeriums.

Ciconia ciconia (L.) Am 2. Sept. 1931 wurde in Nyárádkarácsonyfalva, Kom. Maros-Torda ein Storch von einem Baume herabgeholt, der den Ring trug: Museum Nat. Hist. Leiden Holland 55.324. Er wurde als Jungvogel in Ruinen, Nord-Holland am 22. Juli 1931 beringt. Mitteilung von „Vadász Ujság Marosvásárhely“.

Vanellus vanellus (L.) Am 13. März 1932 wurde in der Provinz Brescia in Italien, bei Longhena ein Kiebitz mit dem Ring 71.679 des Ung. Ornith. Institutes erbeutet, der auf der Szunyogpuszta bei Dömsöd am 6. Mai 1931 als Altvogel beringt wurde. Mitteilung von ANTONIO GORLANI.

Dr. Desider Navrátil v. Szalók.

Ungarischer Hausrotschwanz auf Korfu erbeutet. Am 9. Juni 1931 beringte PAUL TASCH in Ágfalva, Kom. Sopron, einen jungen Hausrotschwanz mit dem Ring : MOSz hg. ESTERHÁZY PÁL madárvártája Kapuvár 798. Der Vogel wurde bereits am 14. August 1931 in Sgonrades, Insel Korfu in einer Falle gefangen, die der Sohn des Arztes A. METALLINOS auf einen Baum gestellt hatte.

Georg Breuer.

Vorkommen von *Bombycilla garrulus* (L.) im Winter 1931/32. In Leutschau erschienen am 24. Januar 1932 Seidenschwänze in grosser Menge auf den Vogelbeerbäumen und klaubten die noch vorhandenen Beeren ab. Nach einigen Tagen verschwanden sie.

Viktor Greschik.

Präparator R. FÁBA erhielt am 3. März 1932 1 St. aus Szerencs, Kom. Zemplén, am 28. März 3 St. aus Királyszállás, Kom. Fehér. Zoltán Schmitt.

In Domszló, Kom. Heves wurde am 10. Apr. 1 ♂ geschossen, das mir übersendet wurde.

Desider Kókai.

In der Umgebung von Szentendre beobachtete ich 50 St. am 4. März 1932.

A. Bóth.

Bei Telki, Kom. Pest zeigten sie sich vom 14. Dez. 1931 in kleineren und grösseren Gesellschaften. Am 2. März 1932 zogen 60 St. gegen Norden, von diesen kam ein Stück in das National Museum.

F. Stoflitz.

Bei Máriaremete, Kom. Pest fing ein Vogelfänger im Januar 1932 4 Stück.

Zoltán Schmitt.

Nach Székesfehérvár kamen sie gegen Ende Februar 1932 mit Eintreten der sehr kalten Tage und besetzten das Gebüsch der Weingärten am „Szőlőhegy“. Die Gesellschaft zählte etwa 30—40 Stück und verzehrte die Früchte der Zürgelbäume und Wildrosen. Nachdem sie diese aufgezehrt hatten, begaben sie sich in die öffentlichen Anlagen der Stadt und nährten sich auch hier von den Früchten der Zürgelbäume. Die Nachtruhe hielten sie in einem Steinbruch im Schutze eines Nadelbaumes. Am 13. März schmolz ihre Zahl auf 25 Stück. Am 16. März verschwanden sie.

Desider Radetzky.

Bei Réde, Kom. Veszprém wurde noch am 21. April 1932 ein ♂ erlegt, das mir zum Ausstopfen übersandt wurde.¹

Alexander Öry.

In Felsőgalla, Kom. Komárom schoss ich am 9. April 1932 2 Stück, die ich dem National Museum einsandte.²

Johann Sitányi.

In Bethlenfalva, Kom. Udvarhely nährten sie sich nach DR. A. HINLEDER von den Früchten des Wachholders, Vogelbeeren und Schlingbaumes.

„Keleti Ujság.“

¹ Linker Hoden 2.5×2, rechter 2.8×1.5 mm, Farbe der Hoden lichtrot, Magen mit *Viscum album* Beeren gefüllt. G.

² Zwei fette Weibchen mit ruhendem Eierstock. Ihr Kropf war mit Beeren von *Viscum album* gefüllt, ihr Magen enthielt nur Schalen dieser Beeren. Gewicht der beiden Vögel: 67 und 65 g. G.

Cygnus cygnus (L.) bei Baranyasellye. Am 28. Januar 1932 erlegte GRAF PETER DRASKOVICH bei Baranyasellye ein Singschwan-Männchen. Masse: Flügel 608, Schwanz 193, Lauf 108, Schnabel 92 mm.

Alexander Öry.

Gypaëtus barbatus aureus (Hablizl) bei Nagybár. Mitte Juli 1931 beobachtete ich bei Nagybár, Kom. Hunyad einen Bartgeier, der gegen den Magura-Berg hinüberwechselte. Der Ort der Beobachtung befindet sich in der Nähe des Retyezát, wo der Vogel auch früher vorgekommen ist.

Irene Rainer.

Tyto alba guttata (Brehm) in Csömör. Ein Exemplar der in Ungarn nur stellenweise vorkommenden Schleiereule sah ich am 12. Sept. 1931 am Dache eines Kelterhauses in Csömör, Kom. Pest.

Irene Rainer.

Zum Vorkommen von Rissa tridactyla (L.) im Komitate Gömör. Da über das Vorkommen im Kom. Gömör der in Ungarn selten durchziehenden und überwinterten Dreizehennöwe die Literatur nur diejenigen beiden Exemplare erwähnt, die am 8. April 1894 bei Rozsnyó geschossen worden sind, teile ich hier nachträglich mit, dass ein Exemplar im Winter 1905/06 in Rimaszécs in der Nähe eines Strohschobers gefangen wurde und von Museumpräparator BÁRÁNYOS ausgestopft worden ist.

Dr. Josef Szabó-Patay.

Aquila chrysaëtos (L.) bei Kiszállás. Am 26. Febr. 1932 wurde bei Kiszállás, Kom. Bács-Bodrog neben einem mit Phosphor vergifteten und für Krähen ausgelegten Hasenkadaver ein Steinadler verendet aufgefunden. Sein Magen war mit dem vergifteten Fleische angefüllt. Die Grosse Ungarische Tiefebene pflegen besonders jüngere Steinadler hauptsächlich vom Herbst bis Frühling zu besuchen, doch geschieht dies in neuerer Zeit leider immer seltener. Ein solches herumstreichendes jüngeres Exemplar mit unentwickelten Hoden war auch dieses durch Gift getötete Männchen. Sein Schwanz ist grösstenteils weiss, die dunkle Endbinde nur 95—130 mm breit, in der Mitte am schmalsten. Steuerfedern neu, ausgenommen die beiden in der Mitte, die stark abgenützt sind; nur an der Aussenfahne der äussersten Federn ein schwacher aschgrauer Anflug. Am Flügel Innenhälfte der 7—10. Handschwinge grösstenteils weiss, so dass am ausgebreiteten Flügel oben ein grosser weisser Fleck neben den Deckfedern sichtbar ist. Diese Federn sind Reste des Jugendkleides, das Braun an ihrem Spitzendrittel sieht abgetragen aus, als auf den übrigen Schwingen. Am Kopf die spitzen Federn fahl rostgelb, nur in der Ohrgegend lebhafter rotbraun gefärbt. Körper dunkelbraun, unten lebhafter schokoladebraun mit schwachem Purpurschimmer. An der Kehle die weisse Basis der meisten, auf der Brust einiger Federn hervorschauend. Bauchfedern braun mit weisser Spitze. Spitzen der Oberschwanzdecken weiss, übrige Teile lichtbraun, doch ist auch ihre weisse Wurzel sichtbar. Unterschwanzdecken weiss, die äusseren braun mit röstlichen Flecken. Grosse Flügeldecken dunkelbraun, die übrigen lichter braun, sämtliche mit mehr-weniger gut sichtbaren gelblichweissen Spitzen. Kleine Deckfedern am Armrand unten röstlich, oben braun, mit lichten Rändern. Die grossen Unterflügeldecken grauschwarz mit weissen Flecken, die übrigen braun oder rostfarben, and den Spitzen weisse oder gelblichweisse kleine Fleckchen. Axillaren braun, an der Basis und Spitze weiss. Hosen braun mit einigen rostfarbenen Flecken, besonders vorn, alle

Hosenfedern mit undeutlichen weissen Spitzen. Laufbefiederung weiss, aussen mit rostbraunen Flecken, deren Federn ebenfalls weisse Spitzen tragen. Die Innenfahne der ersten 6 Handschwingen ausgeschnitten, Ausschnitt der 6. Schwinge schwächer als auf den übrigen. Masse des Vogels: Länge 880, Flügel 600, Schwanz 340, Lauf 111, Schnabel 54, Schnabel von der Wachshaut 41 mm. Zehen samt Krallen mit Zirkel gemessen: Hinterzehe 85, Kralle allein 50; Innenzehe 83, Kralle 45; Mittelzehe 92, Kralle 33; Aussenzehe 68, Kralle 21 mm.

Dr. Eugen Greschik.

Branta ruficollis (Pall.) bei Dunaföldvár. Die Zahl der Erlegungsorte von Rothalsgänsen im Gebiete jenseits der Donau kann wieder vermehrt werden, denn am 13. März 1932 erlegte Dr. Zoltán v. Tóth bei Dunaföldvár, Kom. Tolna, ein jüngeres Weibchen. Während aber die bisher bekannte gewordenen Erlegungsorte sich mehr-weniger in Nähe der Seen dieses Gebietes befinden: Lovasberény 30. XI. 1921; Szabadbattyán, Kom. Fehér Anf. II. 1922, ♂; Pátfalva (Podersdorf), Kom. Moson 24. I. 1924, ♀; Balf (Wolfs), Kom. Sopron 24. I. 1925, ♂; Békás, Kom. Veszprém Mitte I. 1927; Nemeskér, Kom. Sopron 7. XI. 1928; Bánfalu (Apetlon), Kom. Moson Winter 1928/29, ausserdem beobachtet bei Tata, Kom. Komárom Anf. II. 1925 und noch 1 Exemplar geschossen ohne nähere Angaben am Fertősee im Herbst 1928 — wurde das Exemplar von Dunaföldvár an der Donau erlegt, wo es sich mit anderen Rothals- und Nonnengänsen aufhielt. Am andern Ufer der Donau wurde diese Gans bereits am 13. I. 1929 geschossen und kam auch auf der Insel Csepel vor. Das Exemplar von Dunaföldvár ist auf der Oberseite mattschwarz, mit schwachem grünlichen Glanz, am dunkelsten am Bürzel, dessen Federn weisse Ränderchen haben. Der vom Oberkopf am Hals entlang laufende Streif tiefschwarz, auf der Stirn bräunlich. Am Kinn leuchtet die weisse Basis der Federchen hervor. Kehle mehr bräunlich als schwarz. Unterbrust schwarzbraun mit rostbraunen Spitzenrändern, die besonders seitlich vor den Flügeln zu Tage treten. Schwingen und Steuerfedern braunschwarz, letztere mit weissen Spitzenflecken, ausgenommen die mittelste Feder, die tiefschwarz ist und keinen weissen Spitzenfleck besitzt. Kopfseitenfleck intensiv rostrot, nur am vorderen unteren Rande mit einigen kleinen schwärzlichen Fleckchen an der Spitze der Federn. Die unter dem weissen und schwarzen Querstreifen des Halses beginnende rostbraune Partie etwa 1.5 cm breit intensiv rostrot, von da allmählich in der Kropfgegend in ein mattes Rotbraun übergehend, welches durch graubraune Flecken unterbrochen ist. Der weisse Querring am Vorderkörper ist am Rücken durch mehrere braunschwarze Flecken getrübt. Die grossen und mittleren Flügeldeckfedern mit weislich graubraunen Spitzenrändern. Schenkelfedern weiss, die untersten graubraun gefleckt. Weichenfedern weiss, mit breiten graubraunen Spitzen, die obersten (innersten) mit schmalen, die hintersten mit breiten tiefschwarzen Spitzenrändern. Axillaren schwarzgrau. Bauch, Unter- und Oberschwanzdecken weiss, Schnabel und Füsse schwarz, Krallen schwärzlichgrau. Masse: Länge 450, Flügel 335, Schwanz in der Mitte gemessen 96, seitlich gemessen 102, Lauf 55, Schnabel 24, vom vorderen Nasenlochrand bis zur Schnabelspitze 14, Höhe des Oberkiefers bei der Stirn 13, bei der Mitte der Nasenlöcher 11 mm. Zehenmasse samt Kralle: Hinterzehe 8—9, Kralle allein 5; Innenzehe (linke) 39, Innenzehe (rechte) 35, Kralle 7; Mittelzehe 47, Kralle 8; Aussenzehe 42, Kralle 6 mm. Flugbreite 1080 mm, Gewicht 1120 g. Eierstock (grösste Länge und Breite) 18 × 8 mm.

Dr. Eugen Greschik.

Weisse Haubenlerche. Am 10. Okt. 1931 schoss bei Tura, Kom. Pest, PROF. DR. BÉLA ERŐDI-HARRACH eine weisse Haubenlerche, die er ausgestopft dem National Museum schenkte. Das Exemplar ist bis auf einen schwachen isabellfarbenen Anflug auf Kopf, Rücken und einigen Schwungfedern rein weiss. Seine Masse erreichen die Masse normal gefärbter Stücke nicht. Flügellänge 95, Schwanz 56, Lauf 25, Schnabel 16 mm. Der Schopf am Kopfe ist schwach entwickelt.

Dr. Eugen Greschik.

Sand aufnehmende Kreuzschnäbel. Von vielen Vögeln, besonders Körnerfressern ist es bekannt, dass sie neben ihrer gewöhnlichen Nahrung auch Mineralstoffe: Steinchen, Sand, Erde, Schlacke, Mörtel, Salz und von nassen Mauern der Stallungen sogar Salpeter aufnehmen. Körnerfresser und Drosseln tragen ihren noch im Neste sitzenden Jungen die nötigen Mineralstoffe mit dem Futter im Schnabel herbei und es sind im Muskelmagen von Nestlingen öfters mehr Mineralstoffe gefunden worden, als im Magen der Alten. Nach den Untersuchungen von JACOBI könnte man glauben, dass der Magen der Körnerfresser eigentlich nie leer von Steinchen sei, was jedoch amerikanische Untersuchungen an Kernbeissern nicht bestätigen. Steinchen und Sand sind mechanische Hilfsmittel, die im Muskelmagen das Zermahlen der Nahrung, besonders der Körner erleichtern und gewissermassen das bei den zahnlosen Vögeln fehlende Kauen ersetzen. Ausserdem üben sie einen mechanischen Reiz auf die Magenschleimhaut aus, wodurch eine reichlichere Absonderung des Magensaftes durch den Drüsenmagen erfolgt. Da also bei ihrer Anwesenheit die aufgenommene Nahrung besser ausgenutzt werden kann, wirken sie futtersparend, wie dies aus den Untersuchungen von MANGOLD, JAECKEL und KATH an Hühnern hervorgeht. Im Winter scheint eine regere Steinchenaufnahme stattzufinden, als im Sommer, woraus man schliessen kann, dass sie auch zur Beschwichtigung des Hungergefühls dienen. Mörtel wird nicht nur der Sandkörner wegen aufgenommen, sondern auch des darin enthaltenen Kalkes wegen. Über den Mineralstoffwechsel der Vögel wissen wir wenig, nur das scheint festzustehen, dass die in den Geweben des Körpers gespeicherten verschiedenen anorganischen Stoffe nicht ausschliesslich pflanzlichen Ursprungs sind.

Im Freien können wir zuweilen unsere Körnerfresser bei der Aufnahme von Mineralstoffen überraschen. Daher finden wir auch über unsere gemeineren Finkenvögel ziemlich zahlreiche Stellen in der Literatur, die von derartigen Beobachtungen berichten. Wenig wissen wir aber, wie sich diesbezüglich die Kreuzschnäbel im Freien verhalten. Nach Ibis, Jahrg. 1927 beobachteten TICEHURST und WHISTLER 4—5 Kreuzschnäbel, die sich an die Wand eines verfallenen Schornsteins anklammerten und dort Mörtel aufnahmen. OLIVIER berichtet in seiner Arbeit „Observations sur les oiseaux des Pyrénées Centrales“ (L'Oiseau et la Revue Française d'Ornithologie 1931) über eine Beobachtung, wonach in den Pyrenäen Kreuzschnäbel scharenweise eine Wand besuchten, in welche sie ganze Gänge gruben, um nach Salpeter zu suchen. Ich kamte am 28. August 1929 bei dem 1350 m hoch gelegenen Csorber-See in der Hohen Tatra die Sandaufnahme von Kreuzschnäbeln beobachten. Im Sommer des erwähnten Jahres waren an den mit Zapfen reich behangenen Fichten in der Hohen Tatra und im Leutschau—Lublauer Gebirge zahlreiche Kreuzschnäbel, *Loxia curvirostra* L., besonders Junge. An einer sandigen Stelle im Hintergrunde des Sees sasssen 5 Kreuzschnäbel und nahmen Sand auf. Zuweilen flogen einige auf die Äste

der nahen Nadelbäume und putzten sich den Schnabel, doch das eifrige Locken ihrer zurückgebliebenen Kameraden veranlasste sie die Stelle wieder aufzusuchen.

Dr. Eugen Greschik.

Vogelbeobachtungen bei Állampuszta, Kom. Pest. Den ganzen Winter hielten sich in der Gegend Scharen von 80—100 St. *Plectrophenax nivalis* auf, von denen einige am 8. III. 1932 nach Budapest gesendet wurden. Sie gingen immer den Wasserläufen nach, auch dann noch, als diese einfroren und mit Schnee bedeckt waren. Die Stare erschienen heuer am 18. II., Kiebitze am 8. III., grosse Brachvögel am 11. III. Vor dem 11. III. waren hier die meisten Rebhühner bereits paarweise anzutreffen, am 11. III. trat starker Schneefall ein und die Rebhühner rotteten sich wieder zu Scharen zusammen, dies dauerte etwa 1 Woche, bis der Schnee schmolz. Es wurden beobachtet: weisse Bachstelze und Ringeltaube 16. III., Kampfläufer 18. III. An letzterem Tage flogen 2 Rauchschwalben über einem trockenen toten Donauarm, die wieder verschwanden und erst am 3. IV. sah man neuerdings einige Rauchschwalben. Fischreiher 30. III., erster Storch 31. III., in Scharen 5. IV., Balzende Grosstrappen wurden zum erstenmal am 25. III. beobachtet, 2 Säbelschnäbler am 5. IV.

Franz Csapó v. Ecsed.

Ornithologische Notizen aus den Komitaten Szolnok und Békés. Am 16. April 1932 sah ich auf der Wasserfläche der aus ihren Ufern getretenen Theiss zwischen Szolnok und Szajol ausser vielen Blässhühnern, die bereits paarweise herumschwammen, nur einige Haubensteissfüsse. Die aus dem Wasser ragenden Äste der Weidenbäume hatten zahlreiche Elstern besetzt, die erregt hin- und herflogen. Auf den nahen Wiesen strichen 2—3 Kornweihen umher. Neben einem grösseren Tümpel hatten sich einige grosse Brachvögel niedergelassen. Weiter suchten 4—5 Störche nach Nahrung, die in den Dörfern bereits ihre Nester besetzt hatten. Bei Vésztő beobachtete ich an diesem Tage 2 Raubwürger auf Weidenbäumen neben einem Kanal. Am 17. April flogen 8 Kraniche laut rufend gegen NO. Ebenfalls am 17. April sah ich auf einem Luzernenfeld im Békéser Komitat einen Flug Grosstrappen, der etwa 250 Stück zählte. Die Hennen standen zerstreut, die Hähne dichter beisammen. Es balzten zu gleicher Zeit etwa 25—30 Hähne. Mit dem Feldglas konnte ich beobachten, wie ein Hahn in Balzstellung plötzlich eine halbe Wendung machte und mit der Spitze des niedergesenkten Flügels die Henne berührte. Sie erhoben sich auch ohne Anlauf in die Luft und hielten während des Fluges den Schnabel offen, einige liessen hierbei gurrende Laute ertönen.

Desider Kókai

I R O D A L O M.

Dr Ivar Hortling, Ornitologisk Handbok med beskrivningar över alla i Finland anträffade fågelarter och raser jämte avbildningar och enkom utförda ving-och äggmått m. m. samt namnförklaringar. Helsingfors 1929—1931. 1142 p.

HORTLING ebben a svéd nyelven megírt kézikönyvében, melyet a finn parlament által a svéd irodalom támogatására megszavazott összeg fölhasználásával adott ki, Finnország madarait dolgozta föl a jelen kor követelményeinek megfelelően. A finn madarak iránt érdeklődő ornitológusnak most

már nem kell WRIGHT és PALMÉN „Finlands Foglar“ régen megjelent és ezért elavult munkájára visszanyulnia, mert HORTLING gondosan készült kézikönyve kitűnően tájékoztatja a fölmerülő kérdésekről. A szerző munkája megírásánál WITHERBY A Practical Handbook of British Birds című művét vette alapul, melynek nomenklaturáját is jórészt követi. A formakörök (fajok) binár, a földrajzi rasszok trinár nomenklaturával vannak jelölve. A rend, család és a nem rövid jellemzése után táblázat következik az illető nemhez tartozó fajok, földrajzi rasszok meghatározására. Az egyes formák tárgyalásánál a szöveget szakaszokra osztotta, amelyek a ♂ és ♀ téli és nyári tollazatát, a fiókák és a fiatal madár tollazatát ismertetik. Más szakaszok a madár szokásait, fészkelését, táplálékát, elterjedését és vonulását írják le. A madár tulajdonságait, szokásait tárgyaló szakasz egyike a legjobbaknak, mert itt a szerző saját megfigyeléseinek gazdag tárházából merített. Minden madárfejezet végén a madár latin, svéd, finn, angol, német és francia nevét közli, etimológiai magyarázatok kíséretében. A finn madarak méretei a finn zoológiai múzeumban készültek, a finnországi tojásokból nem állottak nagyobb sorozatok a szerző rendelkezésére, azért úgy segített magán, hogy átvette az irodalomból azokat az átlagméreteket, amelyeknek kiszámításánál finn tojások is szerepeltek. A kézikönyvekben szokásos általános rész a madarak morfológiájával HORTLING munkájából kimaradt. A használt rövidítések magyarázata után s egy rajz után, mely a madár orismológiáját szemlélteti mindjárt a rendszertani tárgyalásba fog. A könyv végén a finn madarak szisztematikus jegyzéke található, mely gyorsan tájékoztat a fészkelőkről, ősszel vagy tavasszal átvonulókról vagy csak véletlen vendégekről, valamint a szinonimákról. Összesen 311 madárformát ismertet. A finn faunára újak: *Parus atricapillus lönnbergi* Zedlitz, *Phylloscopus trochilus eversmani* (Bonaparte), *Calidris alpina pusilla* (Falk), *Charadrius hiaticula tundrae* (Lowe), *Podiceps griseigena schiøleri* Hortl. A fölhasznált irodalom felsorolása s betűsoros névjegyzék zárja a munkát. A szöveghez csatolt képek többnyire kitömött s csoportba állított madarak nyomán készült fényképek, azonkívül ragadozók röpképei. A szerző rövid 3 év alatt készült el a hatalmas anyaggal. Szakemberek bizalommal nyulhatnak HORTLING könyvéhez. Kár, hogy a kis területre szorítkozó svéd nyelv akadályos szélesebb körű elterjedésének. *Dr. Greschik Jenő.*

James Lee Peters, Check-List of Birds of the World. Volume I. Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press 1931. Pp. XVIII+345. Price, \$ 3.50.

A föld összes madarait eddig két névjegyzék foglalta össze. Az egyik a leggyakrabban használt SHARPE: A Handlist of the Genera and Species of Birds című, melynek 5 kötete 1899—1909-ig, indexe 1912-ben jelent meg (az előtt GRAY 3 kötetes 1869—1877 között megjelent „Handlist“-jét használták), a másik DUBOIS: Synopsis Avium, Nouveau Manuel d'Ornithologie című 2 kötetes munkája, megjelent 1902—1904-ig. Mindkét névjegyzék az évek során elavult. Idők jele, hogy a szükségessé vált új névjegyzéket Amerikának köszönhetjük. PETERS, a Harvard College összehasonlító zoológiai múzeumának ornitológusa fogott bele ebbe a nagyszabású munkába, amely 10 kötetre van tervezve s amelyből eddig az I. kötet jelent meg. Csak a recens madarakat tartalmazza, a fosszilis madaraknak csupán rendjeit és családjait említi s a szövegben gót nyomással tünteti fel. A rendszerben az amerikai WETMORE beosztását követi, az alsóbb kategóriákban bizonyos változtatásokkal. Minthogy a genusok elhatárolása sokat vitatott kérdése a

rendszernek s nagyjából egyénileg változó, a szerző ebben a kérdésben a következő álláspontot foglalja el: a genus a rokonság kifejezésére használandó, a kisebb strukturabeli különbségeket csak faji vagy legfeljebb subgenerikus értékeknek kell tekintenünk. A névjegyzék a madaraknak csak tudományos latin nevét közli az International Code of Zoological Nomenclature szabályai szerint a 28. paragrafus kivételével. Két egyidőben föllállított név körül nem azt tartotta meg, amelyet az első revideáló szerző választott, hanem azt, amelyről kimutatható, hogy korábbi név, még akkor is, ha ugyanazon az oldalon csupán sorral előzi meg a másikat. A fajokat kettős, az alfajokat hármassal névvel jelöli. A genusnál és subgenusnál az első leírás helyét és a típust, a fajknál és alfajknál az első leírás helyét, a terra typicát és rendes előfordulási területüket közli. A szinonimák közül csak azokat említi, amelyek SHARPE „Handlist“ I. kötetének megjelenése óta, tehát 1899 óta megjelentek, továbbá azokat, amelyek a „Catalogue of Birds of the British Museum“ című munkában nem találhatók. A genusoknál olyan újabbkori munkák címeit közli, amelyek a genus revíziójával kapcsolatosan fontosak. Az egyes genusokon belül a fajok filogenetikai sorrendben, az alfajok földrajzilag Északról Délre és Nyugatról Keletre következnek. A névjegyzékbe fölveendő madarak neveit a szerző 1930 dec. 31-én lezárta, az azontúl leírt madarak nevei nem szerepelnek a munkában. Az I. kötet a következő recens rendeket tartalmazza: Struthioniformes, Rheiformes, Casuariiformes, Apterygiformes, Tinamiformes, Sphenisciformes, Gaviiformes, Colymbiformes, Procellariiformes, Pelecaniformes, Ciconiiformes, Anseriformes, Falconiformes, összesen mintegy 300 genus és 1700 speciest és subspeciést említ. Kívánjuk a szerzőnek, hogy ezt a rendszertani kérdésekkel foglalkozó vagy múzeumi munkát végző minden szakember számára nélkülözhetetlen munkáját minél rövidebb idő alatt szerencsésen bevégezze.

Dr. Greschik Jenő.

E. M. Nicholson. The Art of Bird-Watching. A Practical Guide to Field Observation. Illustrated by Photographs, Maps and Diagrams. The Sports and Pastimes Library. H. F. and G. WITHERBY, 326 High Holborn, London, W. C. 1931 Pp. 218. Price 10/6 net.

Nagyon sokan végeznek ma madártani megfigyeléseket, ezek legtöbbje azonban csak alkalmi megfigyelés, melyekből általános következtetések nem vonhatók le. Az alkalmi megfigyelések helyett tudományos módszerekkel tervszerűen végzett megfigyelésekre van szükségünk, melyeket a mindjobban tökéletesedő technikai segédeszközök megkönnyítenek. Hogy ezekben a megfigyelésekben rendszert teremtsen s a megfigyelések végzése közben szükséges tudnivalókat összefoglalja, NICHOLSON a fenti címen könyvet adott a field ornitológusok kezébe s a munka áttanulmányozása után mondhatjuk, hogy a szerző, aki részt vett az oxfordi egyetem 1928. évi expedícióján Grönlandban és 1929-ben Brit-Guianában s ott értékes megfigyeléseket végzett, azonkívül már eddig is több madártani munka írójaként ismeretes, hasznos szolgálatot tett vele a megfigyelőknek s a madártannak egyaránt. Kezdi a fölszerelést, ismerteti a táv- és látésöveket, jegyzetek bejegyzésére szükséges zsebkönyveket, irodalmat s azt, hogyan ismerjük föl a madarakat. Azután arra ad fontos tanácsokat, hogyan végezzük a megfigyeléseket: irodalom használata, madárénekek tanulmányozása és lejegyzése, madár-csapatok és egyedek megfigyelése, gyűrés és madárfogás, vonulás. Igen érdekes fejezete a munkának a madárszámlálásról szól, melyben még arra is megtanít, hogyan becsülhetjük meg vonaton utazva valamely vidék madár-

világát. Figyelmébe ajánlja a megfigyelőknek az oekológiai vizsgálatokat, különösen más állatokkal, növényekkel s egymás közötti kapcsolatban. Ez a botanikusok működésével szemben az ornitológiában még úgyszólván teljesen ismeretlen terület, azért tanulságos táblázatban mutatja be az angolországi biotopokat. Majd hasznos útbaigazítást ad a fészkek melletti megfigyelésekhez. Egy fejezet a helyes témaválasztásról, a megfigyelt jelenségek helyes magyarázatáról és a meglévő adatokba való beillesztéséről szól. Arra figyelmeztet, hogy bizonyos jelenségek megfigyelésénél ne ruházzuk föl mindjárt a madarakat emberi szellemi képességgel. Az antropomorf irány a madártanban kiírthatatlannak látszik, azonban „we are ignorant in a positive sense of what bird-mind is like, but we know what it is not like, and that is the pale imitation of a human mind which many naturalists have up to very lately assumed. While birds are probably by no means automata they are at the mercy of stimuli, internal and external, to an extent not easily overrated. This conclusion comes inevitably from experimental interference.“ Ne kövessük azoknak az ornitológusoknak szokását, akik csak a ritkább madarak fészkelő területeit keresik föl s egyik helyről a másikra vándorolnak tapasztalatok gyűjtése végett, mert ezeknek működése hasonlóan gyermekes, bár kevésbé káros, mint az „oologus“ jelszava alatt tudományos fölkészültség nélkül működő tojásgyűjtőé, vagy még inkább mint az autogramm- és bélyeggyűjtőé. A madármegfigyelő igyekezzon módot találni a botanikusokkal és entomológusokkal való együttműködésre, jól teszi, ha figyelmét bizonyos kérdésekre koncentrálja, de munkáját legtöbbször a terület dönti el. Az utolsó fejezet a madármegfigyelés hasznáról szól s ebben a szerző ismerteti a megfigyelés és a madárvédelem közötti kapcsolatot. Rámutat, hogy az angol Royal Society for Protection of Birds még mindig azon az állásponton van, hogy azért védendő csaknem valamennyi madár, mert az emberre hasznos, jölehet ezzel szemben a madárszámlálás és a táplálékvizsgálatok mind arra mutatnak, hogy a madárélet jó vagy rossz értelemben vett jelentősége sokkal szövevényesebb és valószínűleg kevésbé fontos, mint eddig hitték. NICHOLSON e munkájával igen hasznos szolgálatot tett a madártannak, biztosra vesszük, hogy sokan merítenek útbaigazítást belőle.

Dr. Greschik Jenő.

William Rowan. The Riddle of Migration. Baltimore, The Williams and Wilkins Company, 1931. Pp. XIV+151. Price \$ 2.00.

A madárvonulással foglalkozó s újabban egyre szaporodó könyvek, referátumok, értekezések sorában szerzőnek ez a könyve egészen különleges helyet foglal el. Adathalmazok, elméletek és spekulációk helyett, melyek legjobb esetben csupán a vonulás egyes fázisairól, az érkezésről, elvonulásról, a vonulás irányáról, a téli szállásról, a vonulás magasságáról, gyorsaságáról stb. tájékoztatnak, ROWAN könyve arról akarja meggyőzni az ornitológusokat, hogy a madárvonulás rejtélyének megfejtéséhez szükség van az anatómus, fiziológus, biokémikus és biofizikus laboratóriumi és mikroszkópi munkájára is. Kiindul a madártest anatómiai és fiziológiai sajátságai-ból, azután ismerteti a környezet hatását a múltban és a jelenben a vonulásra. A vonulás ősrégi szokása a madaraknak, mely földünk északi féltekéjén már a jégkorszak előtt kifejlődött. Velejében ma is hasonlóak az állapotok. Nem a táplálékhiány és a hőmérséklet csökkenése készíteti ősszel elvonulásra a madarakat, hanem a mindinkább rövidülő nappalok. A nappali világosság csökkenésével nagy mértékben kevesbedik az ibolyántúli kisugárzás is, amely a madárszervezetre fontos D vitamin termeléséhez

szükséges. A multban azok a madarak, melyek természetes terjeszkedési ösztönüknél fogva tavasszal északra vonultak, ott a napfény növekvő mennyiségének hatása alatt kedvező életfeltételekre akadtak. Télen azonban délre kellett visszavonulniok, mert azok a madarak, amelyek ezt nem tették, elpusztultak. Idők folyamán így vált a vonulás öröklött tulajdonsággá. Ha már most azt kutatjuk, hogy mi indítja meg a vonulást, akkor szerző szerint csak egy olyan tényezőre akadunk, amely párhuzamosan halad a vonulással s ez a nappalok évszakok szerint változó hossza. A nappalok rövidülése és hosszabbodása az a külső mechanizmus, mely a vonulást szabályozza. De van egy belső, élettani faktor is, egy hormon, melyet az ivarszervek interstitialis szövete termel. Ez az interstitialis szövet akkor nyeri el legnagyobb fejlettségét, mikor az ivarszervek a téli nyugalmi állapot után növekvőben vannak és ismét akkor, amikor fogyóban vannak, ami összeesik a tavaszi és őszi vonulás idejével. Legkisebb térre szorítkozik az interstitialis szövet költés idején, mikor az ivarszervek a legfejlettebbek és télen, mikor az ivarszervek a legkisebbek. Ennek bizonyítására a szerző a kanadai Alberta tartományban fekvő Edmontonban kísérleteket végzett sármánypintyekkel, *Junco hyemalis connectens* és varjakkal, *Corvus brachyrhynchos brachyrhynchos*, mind a kettő vonuló madár. Ezeket befogásuk után a szabadban fölállított nagy madárházakba helyezte s ősszel, a nappalok rövidülésével a házak egy részét villanylámpákkal megvilágította annyi ideig, amennyi a nappalok tavaszi meghosszabbodásának megfelelt, a házak másik részét nem világította meg, ebben voltak a kísérlet ellenőrzésére szolgáló példányok. A villanylámpák közönséges lámpák voltak s a szerző velük csak azt akarta elérni, hogy a madarakat mozgásra készítse. Télen azután szabadon bocsátotta a madarakat. A sármánypintyek közül a meg nem világítottakat úgy szólván mind sikerült megint befogni a madárházak környékén, nem vonultak dél felé, a hiányzókat pedig valószínűleg ragadozók pusztították el. A megvilágítottak eltűntek, ezeknek ivarszerve növekvőben vagy fogyóban volt. A varjak közül 69 kísérleti- és 18 kontrollpéldányt bocsátott ki nov. elején. Az utóbbiak közül 6 helyben maradt, 8 elvonult. Az elvonult 8 példányból 6-ot jelentettek vissza, 2-öt a környékről, 4-et délkeletre fekvő területekről, egészen 200 mérföldnyi távolságról. A 69 kísérleti, tehát megvilágított házban tartott varjúból 41 elvonult, 28-at 3 napon belül ismét elfogtak helyben. Ezeket 2 hét múlva ismét eleresztette, közülök 13 elvonult, 15-öt két napon belül megfogtak. Tehát a 54 példányból 28-at jelentettek vissza és pedig 12-öt a környékről 10 mérföldnyi körzetben, 8-at északról és északnyugatról (legtávolabb került 2 példány, 100 mérföldnyire északnyugatra Edmontontól), 8-at délről és délkeletről, azonkívül láttak még varjúcsapatokat északnyugaton, de ezekről nem bizonyos, hogy a kísérleti példányokhoz tartoztak. Beteg ivarszervű varjak nem vonultak el. A kísérletek eredményei nem erősítik meg a szerző föltevését, hogy az ivarszervek megduzzadása és megkisebbedése befolyással van a vonulás irányára. Kísérleteit folytatni akarja kasztrált madarakkal is.

Szerzőnek az a nézete, hogy a madárvonulás a nappali világosság változásával magyarázható, nem új, mert már régebbi szerzők is erre a lehetőségre gondoltak, sőt azt is tapasztalták már, hogy fogságban tartott vad madarak mesterségesen meghosszabbított világítás és jó táplálék mellett már karácsonykor vagy január elején éneklésre készíthetők, boncolásuk alkalmával megduzzadt ivarszerveket találtak, de ezzel szemben vonulási ösztönük nem mutatkozott ilyen korán, hanem csak a rendes tavaszi időben. Kétségtelen, hogy a nappali világosság nagy hatással van az egész élő

világra s így a madarak számos életnyilvánulására, tehát a vonulásra is. Más kérdés azonban, vajjon az útrakelés tényleg összefüggésbe hozható-e az ivarszervek megduzzadásának és lelohadásának bizonyos fázisaival, illetőleg az interstitialis sejtek fejlettségével. Eltekintve attól, hogy az ivarszervek hormonjáról a madarakban semmi pozitívet nem tudunk, a nehézségek egész sora merül föl ROWAN föltevésével szemben. Itt csak néhányat említhetünk. Így, mint ROWAN is fölemlíti, azok a madarak, amelyeknek téli szállása az aequatoron túl a déli mérsékelt övben van, amikor tőlünk öszszel elvonulnak, ott növekvő nappalokra akadnak; ivarszervüknek tehát ott ROWAN elmélete szerint meg kellene duzzadnia, ezzel szemben a legkisebb nagyságra kisebbedik. Azután itt vannak az elsőéves fiatalok, melyeknek ivarszerve még nem működött, tehát őszi elvonulásuk alkalmával nem kisebbíthetett meg, az állandó madarak s a domesztikált fajok, melyeknek ivarszervében KUMMERLÖWE szintén talált interstitialis sejteket, eltűnésüket pedig nem figyelte meg. Azonkívül STIEVE is beható vizsgálatok alapján kimutatta, hogy a madarak petefészkeének ciklusos változásai közben az interstitium az év folyamán semmi különösebb változáson nem megy keresztül. ROWAN Amerikában föltűnést keltett vizsgálatainak mindenestre az lesz az eredménye, hogy a megkezdett kísérleteket folytatni fogják, amitől számos fölmerült kérdés közelebbi megvilágítását várhatjuk.

Dr. Greschik Jenő.

Proceedings of the VIIIth International Ornithological Congress at Amsterdam 1930. Under direction of the President published by PROF. DR. L. F. DE BEAUFORT. Amsterdam, July 1931. Pp. VII+527.

Ez a kötet az 1930 jún. 1—7-ig Amsterdamban megtartott VII. Nemzetközi Madártani Kongresszuson tartott előadások gyűjteménye és arról tesz tanúságot, hogy a madártanban a szigorúan tudományos irány mindjobban tért hódít. LÖNNBERG elnöki megnyitójában a faj és alfaj fogalmát boncolgatja. A 47 értekezés közül itt csak a következőket említhetjük: STRESEMANN: A madáranatómia és fiziológia haladásáról (túlrövid, csak egyes kérdéseket érintő referátum, össze sem hasonlítható FÜRBRINGER 1891. évi referátumával); LAMBRECHT: A palaeo-ornitológia haladásáról; KLEINSCHMIDT: Érintkező pontok az ornitológia és a zoológiai tudomány más területei között; GROEBBELS: A madártáplálék anyagcsereje és biológiai jelentősége; BENJAMINS: A vesztibuláris készülék működése a madarakban; PORTELJE: Kísérlet a pajzsos cankó, *Philomachus pugnax* (L.) dürgés alkalmával mutatkozó viselkedésének pszichológiai magyarázatára; HEINROTH: A vedlés; BIERENS DE HAAN: A madarak beszédének pszichológiai értéke; RENSCH: A trópusi klíma hatása a madárra; MANGOLD: A madarak emésztése; DUNCKER: Öröklési viszonyok a madaraknál; KUMMERLÖWE: Jobboldali csiraszöveti rudimentumok megmaradásáról és szerkezetéről nőnemű madarakban; CHODZIESNER: Ami a házityúkkal veleszületik s amit megtanul; SCHÜZ: A madárgyűrűzés eredményei; GEYR V. SCHWEPPENBURG: A madárvonulás terminológiájához; DROST: A világosság befolyása a madárvonulásra, különösen a nappali elindulás idejére; LANDBOROUGH THOMSON: A kacsák „elvándorlásáról”; SKOVGAARD: Az izlandi madarak vonulása és hozzáfűzött megjegyzések a madárvonulásról Európában; SALOMONSEN: Diluviális izoláció és fajképződés; HENS: Subspecieskérdések Hollandiában; STEGMANN: Délkelet Szibíria ornitogeografiájához és faunatórténetéhez; WETMORE: Florida pleistocaen madárfaunája. A kötet ára M. 25.

Szabó István dr. Élettartam és Öregedés. Novák Rudolf és társa kiadása. Budapest, 1932. XI+344 o. Szerző ebben a könyvében, melyet a tihanyi Magyar Biológiai Kutató Intézet megalapítójának, KLEBELSBERG KUNÓ GRÓFNak ajánlott s melyhez DR. GORKA SÁNDOR egyet. tanár írt előszót, a modern biológia egyik legérdekesebb fejezetét tárja a magyar olvasó közönség elé. Élettartam, növekedés, megöregedés, megfiatalítás, halál és az ezzel kapcsolatos kérdések régen foglalkoztatják az emberiséget és ezeknek magyarázatára a legkülönbözőbb elméleteket állították föl. Kísérleti úton azonban csak újabban fogtak hozzá a sokat vitatott kérdés-komplexumok tisztázásához. A külföldnek erről gazdag irodalma van, részint szakdolgozatok alakjában, részint összefoglaló munkákban. Hazánkban is többen szóltak hozzá, hol biológiai, hol orvosi szempontból, újabb összefoglaló könyvünk azonban eddig nem volt. SZABÓ könyve e tekintetben hézagot pótló s jó áttekintést nyújt a külföldi és hazai idevágó irodalom fontosabb eredményeiről. Házatlan csigákon, testvéreivel, SZABÓ MARGITTal együtt végzett tenyésztési kísérleteit és azok eredményét is belefoglalta könyvébe, melyek eddig különféle külföldi szakfolyóiratokban jelentek meg. Tartalmáról az egyes fejezetek címei tájékoztatnak: Az élettartam fogalma; adatok az élettartamra, az élettartam okára vonatkozó elméletek, az egyének élettartama, az öregedési elváltozások, a növények élettartama és öregedése, öregedés és megfiatalodás az egysejtűeknél, a potenciális halhatatlanság kérdése, az élettartam meghosszabbítása és a megfiatalítás, a halál. A madarak életkoráról is találunk adatokat könyvében, melyeket jórészt MITCHELL, FLOWER és PEARL nyomán közöl. Könyvéből sok eszmét meríthetnek ornitológusaink is.

S. Prentiss Baldwin. *Bird Banding by Systematic Trapping.* Scientific Publications of the Cleveland Museum of Natural History. Vol. I, No. 5, pp. 125—168, plates XIX—XXV. 1931. — Szerzőnek két régebben megjelent dolgozatának új lenyomata. Az első tanácsokat ad a gyűrűzés végzésére: csalétek, csapdák, madaran tartasuk a megfogott madarat kezünkben, azonkívül tartalmazza a szerzőnek azon eredményeit, amelyeket 1915—1917-ig Thomasvilleben és 1914—1918-ig Clevelandban gyűrűzéseivel elért. E dolgozat alapján adta ki a Bureau of Biological Survey első útmutatóját a madarak gyűrűzésére. A másik dolgozat a Trogodytes Aëdon család életéről hoz adatokat. Tanulságos fényképek teszik érthetőbbé a szöveget.

Hans Virchow. *Wirbelsäule und Bein der Pinguine.* Morphol. Jahrb., Bd. 67, 1931 (Göppert-Festschrift II), S. 459—565. Mit 32 Abbild. im Text und 8 Abbild. auf den Tafeln 2—4. — A stellingeni állatkertben végzett megfigyelések és anatómiai vizsgálatok alapján a szerző a pinguinek gerincoszlopának és lábának szerkezete és működése közötti összefüggést ismerteti. A gerincoszlop bonctanán kívül behatóan tárgyalja, hogy mely irányban mozgatható és méréseket is közöl. Vizsgálatai szerint a pinguinek gerincoszlopára jellemző: az episztrofeuszon a fog és kraniális fölület elferdült, a gerincoszlopon nincsenek elasztikus szalagok, a nyaki gerincoszlopnak csak dorzálisan hajlítható szakaszán a tövisnyúlványok hiányzanak, a háti csigolyák teste elül domború, hátul homorú. Tüzetesen ismerteti a pinguinláb csontjait, izmait és a térdizület mechanizmusát. Ismeretes, hogy a pinguinek csüdje rövid és széles csont, amelynek dorzális és plantáris oldalán a 3 lábközépcsont határát 2 nyílás és barázdák jelölik, ami FÜRBRINGER szerint azonban csak pseudoprimitív jelleg.

A pinguinek elődei ugyanis repülni tudtak s csak később, a vízi életmódhoz alkalmazkodva veszítették el repülőképességüket. Ezzel megterheltek lábukat, csüdjük a nehezebb munka végzése következtében csontvázában megváltozott, olyan állapotra tért vissza, amely más madarakban csak embrionális korban fordul elő. Szerzőnek egy *Pygoscelis* papuán végzett vizsgálatai szerint a fiatal pinguinek csüdjén a lábközépcsontok között még hasadékok vannak. Rajzok és kitűnő fényképek könnyítik meg a szöveg megértését.

Dr. Greschik Jenő.

Hans Kummerlöwe. Vergleichende Untersuchung gegenüber das Gonadensystem weiblicher Vögel. Mit besonderer Berücksichtigung des Persistierens von rechtsseitigen Keimgewebselementen im normalen Weibchen. Teil I. *Columbalivia domestica*. Mit 43 Textabbild. Zeitschr. f. mikr.-anatom. Forschung, Bd. 21, 1930. S. 1—156. Teil II. *Passer domesticus* (L.) Mit 61 Textabbild. Ibid. Bd. 22, 1930. S. 259—413. Teil III. Ausgewählte Beispiele aus verschiedenen Vogelordnungen. Mit 88 Textabbild. Ibid. Bd. 24, 1931. S. 455—631. Örömmel üdvözljük KUMMERLÖWE nagyszabású munkáit a madarak női ivarszervéről, mert eddig szövettani vizsgálatokra alkalmas anyag nehézszerzése következtében — szerző még a verébről is ebben a panaszban tör ki VAN DURMEVEL: Le moineau est presque impossible à obtenir — csak a tyúk ivarszervét dolgozták föl hiánytalanul. Ezeknél a vizsgálatoknál fontos a madár korának pontos ismerete, ezért csak sajnálhatjuk, hogy fiókkorukban gyűrűzött és később megfogott vagy elejtett madarak eddig nem kerültek friss állapotban hisztológus kezébe. Ontogenetikai áttekintés után a szerző mindazokkal a nézetekkel foglalkozik, melyek a jobboldali petefészek hiányát a madarakban magyarázni igyekezzenek. Olykor azonban a jobboldalon is található petefészek, leginkább rudimentumokban. E tekintetben a madarak 2 csoportot alkotnak. Az egyik csoportban a jobboldali petefészek előfordulása kivétel, a másokban rendes jelenség. Ez utóbbi csoporthoz tartoznak a ragadozók, de ezeknél is csak azt az egy esetet ismerjük, melyet STIEVE a héjáról említ, hogy a jobboldali petefészek tényleg működésben volt. Szerző a lótt, a helgolandi világítótorony mellett elfogott madaraknak vagy a tojásból kipreparált embrióknak veséjét a Wolff-féle testekkel, illetőleg parovariumokkal, petefészekkel és a kivezető járatokkal egészben rakta a rögzítő folyadékokba. Legjobbakknak bizonyultak: Zenker-, Stieve-féle folyadék, szublimát-jégecet, Bouin-, Carnoy-féle folyadék, kevésbé jóknak: 4 és 10% formol, formol — 100% alkohol-jégecet, Tellyesniczky-féle folyadék. A rögzítőekben az anyag nagysága szerint 5—24 óráig maradt. Mérés 96% alkoholban, beágyazás metylbenzoat segítségével paraffin-celloidinba PÉTERFI szerint, különösen nagy darabok REICHARDT és WETZEL szerint. Metszetek vastagsága rendszeren $7\frac{1}{2}$ μ , festés: Mayer-féle haemalaun, Delafield-féle haematoxylin-Eosin, Orange G vagy $\frac{4}{5}$ Eosin + $\frac{1}{5}$ Orange G, olykor Heidenhain-féle vas-haematoxylin — Fuchsin S, Erythrosin vagy Lichtgrün; MALLORY, GEIDIES módosítása; Weigert-féle Resorcin-Fuchsin; Flemming-féle hármastestés WINIWARTER és SAINMONT módosítása. Minthogy témája szerint elsősorban a női ivarszervrendszer fejlettségi fokát akarta követni és összehasonlítani különféle madarakban, különös tekintettel jobboldali csirveszöveti elemeknek megmaradására normális tojóknak, a fősúlyt a poszt-embrionális időszakra fektette. Jó rajzok és fényképek kíséretében tüzetesen

ismerteti a petefészkek s esetleg a jobboldali rudimentumok alakját, topográfiáját és szövettanát. Vizsgálataiból megismerjük a tojásokat még nem érlelt és a már érlelt petefészkek alakját. 6—8 napos galambembrió neme makroszkópiusan még meg nem állapítható, csak a 10. nap elején. 2 megvizsgált Fulmaris glacialis glacialisban meglehetősen jól fejlett jobboldali ováriumot talált. A karvaly vizsgálatánál megállapítja ENGELMANN nézetével szemben, hogy 2 petefészkek jelenléte esetén is meghatározható idősebb embriók neme: baloldali petevezeték előfordulása ♀-re, hiánya ♂-re vall, azonkívül hímeknél a here határozottan bab- vagy hengeralakú. Kibúvás előtt álló karvalyembriók nagysága ivar szerint nem különbözik, pehelytollaik sárgásfehérek. A számos kérdést érintő alapos tanulmány a 2. és 3. dolgozat végén bő irodalmi jegyzéket közöl.

Hans Kummerlöwe und Hans Froböse. Ein linksseitiges Oviduktrudiment (Müllerscher Gang) bei einem erwachsenen Starmännchen (*Sturnus vulgaris* L.). Mit 3 Textabbild. Zeitschr. f. mikr.-anatom. Forschung, Bd. 22, 1930. S. 414—426. Greenwood vizsgálataiból tudjuk, hogy a házityúk hím embriójában a Müller-féle járatok már a kotlás 12. napja körül degenerálódnak. Hím madarakban a petevezeték megmaradása az élet későbbi szakán rendkívül ritka s eddig csak a házikakasból és — galambból ismertük. 1928 aug. 19-én a mettnau-radolfzelli vártán seregély hímeket lőttek, melynek baloldalán csökevényes petevezetékét találtak, nyálkahártyával bélelt egyszerű cső, izomzat nélkül. *Dr. Greschik Jenő.*

G. J. van Oordt und C. J. J. van der Maas. Kastrationsversuche am Truthahn. W. Roux' Arch. f. Entw. mechanik der Organismen, Bd. 115, 1929 S. 651—667. 8 Textabbild. 3—4 hónapos korokban kasztrált pulykakasokon nem fejlődött nagy fejdísz, sarkantyú, nem dūrögtek, nem mutattak harci kedvet, nem lubluboltak, azonban elérték a kakasokra jellemző tetemes testnagyságot, tollazatuk zöldeesen csillogott s mellükön az ecsetszerű toll is kifejlődött. Pajzsmirigyükben több kolloiddal telt túsó volt, hasonlóan a tojóéhoz.

G. J. van Oordt und C. J. A. C. Bol. Zum Orientierungsproblem der Vögel. Kastrationsversuche an Brieftauben. Biolog. Zentralblatt, Bd. 49, 1929. S. 173—186. 2 Abbild. Kasztrált postagalambok rövidebb idő alatt értek vissza a kibocsátás helyére, mint normális példányok. Az ivari hormon semmi befolyással nincs a postagalambok tájékozódó képességére.

G. J. van Oordt und G. C. A. Junge. Die hormonale Wirkung des Hodens auf Federkleid und Farbe des Schnabels und der Füße bei der Lachmöwe (*Larus ridibundus* L.). Zoolog. Anzeiger, Bd. 91, 1930. S. 1—7. 1 Abbild. Az első téli tollazatban kasztrált hím dankasirályon nem fejlődik nászruha, a csőr és láb nem lesz kárminpiros színűvé, szarubarna marad. Ha azonban a testisszövet csak kissé is regenerálódik, nászruha fejlődhet s a csőr és láb színe a teljesen kasztrált és normális példányoké között áll.

G. J. van Oordt. Studien über die Gonaden übersommernder Vögel. III. Das Verhältnis zwischen dem mikroskopischen Bau der Gonaden übersommernder Schnepfenvögel (*Calidris canutus*, *Calidris*

alpina und Arenaria interpres) und dem Federkleid. Zeitschr. f. mikrosk.-anat. Forschung, Bd. 25, 1931. S. 539—560. 1 Tabelle und 10 Textabbild. Északhollandiában nyáron át tartózkodó, de ott nem fészkelő fenti 3 faj legtöbbször téli ruhát hordott, melyen részint a fiatalkori tollazat, részint a nyári tollazat bélyegei voltak. Különösen föltűnt ezeken a példányokon sok olyan toll, amely a téli és nyári tollazat bélyegeit egyaránt viselte. A legtöbb madár ivarszerve nyugalmi állapotban volt, csak a Calidris alpina heréjében talált spermiocytákat. Föltehető tehát, hogy a madarak azért maradtak nyáron távol fészkelőhelyeiktől, mert ivarszervük nem érte el a szaporodási időszakra jellemző fejlettséget. Ivar szerint a gyűjtött madarak között volt: 7 izlandi partfutó közül 6 ♂, 1 ♀; 6 havasi partfutó közül 3 ♂, 3 ♀; 15 kőfogató közül 12 ♂, 3 ♀.

Franz Groebbels. Bausteine zu einer Physiologie und Histophysiologie des Zugvogels. I. Physiologische Untersuchungen an Helgoländer Zugvögeln. Zeitschr. f. vergl. Physiologie, Bd. 12, 1930. S. 682—702. A helgolandi világítótoronynál éjjel fogott madarak hőmérséklete feltűnően alacsony, a maximum a nappali testhőmérséklet minimumát nem éri el, gyomruk üres, pepsintartalmuk nagy, vércukormennyiségük kevés, ami arra vall, hogy ezek a madarak már több órája éheztek. Nappal, kertben, tehát táplálékfölvétel közben u. o. fogott madarak hőmérséklete általában magas, a kerti rozsdafarkúé délután 1—4 óra között a legmagasabb, amikor eléri a 45—45,5 fok C-t, gyomruk tele van, pepsintartalmuk kevés, vércukormennyiségük többnyire nagy. Tápláltság tekintetében a két helyen fogott madarak között nem volt különbség, nagyon jól tápláltak mellett akadtak éppen csak az életminimumot elérők is, melyek legalább 20 órája éhezhettek. Rovarevők, karvaly és csörgőréce között a testsúlyhoz viszonyított májsúly a legnagyobb volt az ökörszemben, a legkisebb a csörgőréceben és karvalyban. *Dr. Greschik Jenő.*

E. Schüz. Wann wird der Storch (*Ciconia ciconia*) fortpflanzungsfähig? Der Vogelzug, Jahrg. 3, 1932. S. 24—29. Az eddigi fölfogás szerint a gólya 5—7 éves korában ivarérett. Szerző gyűrzött példányok alapján eseteket említ Németországból, amelyek szerint a gólya már 3 éves, sőt talán már 2 éves korában ivarérett. Ezzel összhangban áll, hogy a mi nyarunkon át Délafrikában visszamaradó gólyák csaknem valamennyien 1 éves példányok.

P. Skovgaard. La France et le passage des migrants danois. Alauda, 3e Année, 1931. S. 483—500. Összefoglaló jelentés dán gyűrzött madarak elejtéséről Franciaországban, térképekkel, melyek az elejtés helye mellett a madár korát is föltűntetik.

H. Tho. L. Schaanning. Den internasjonale ringmerkning av trekkfugler og de foreliggende resultatet for Norge. Stavanger Museum Årshefte 39—40, 1931. 1—38. Beszámoló Norvégiában gyűrzött madaraknak elejtéséről és azokról a madarakról, melyeket más országokban gyűrztek s Norvégiában kézrekerültek; térképekkel.

Joh. Morbach. Vögel der Heimat. I. Raben, Stare Kurzfußstare. II. Die Eulenvögel. Esch-Alzette 1929, 1931.

Szerző, a „Ligue Luxembourgeoise pour la Protection des Oiseaux“ főtitkára, ezekben a füzetekben Luxemburg varjúféléit, seregélyét, sárgarigóját és baglyait ismerteti, kiterjeszkedve gazdasági szerepükre is. A szöveghez színes táblákat és fényképeket csatolt.

F. A. Cerva. Brütende Kronenkraniche (Balearica gibbericeps Rehw.) im Budapester Zoo. Mit 5 Abbild. Der Zoolog. Garten, N. F., Bd. 4, 1931. S. 9—13. 1912-ben Német-Kelet-afrikából beszerzett koronásdarvak 1918 augusztusában a budapesti állatkertben mesterséges gólyafészkekben 3 tojást raktak. A ♂ a délutáni órákban segített a kotlásban, 22 nap múlva kibujtak a fiókák a tojásból.

Zimmermann Gusztáv. A kanárimadár (Serinus canarius) csontos váza. 26 képpel 5 táblán. Annales Mus. Nat. Hungarici, XXVII. köt., 1930—31. 30—70 o. Német összefoglalás 65—69 o.

H Í R E K.

A MOSz. tisztújító közgyűlése a Magyar Nemzeti Múzeum Állattára ülés- termében 1931 dec. 3-án.

DR. SZALÓKI NAVRATIL DEZSŐ elnök üdvözli a megjelent tagokat és megállapítja a közgyűlés határozatképességét. Röviden megemlékezik a Szövetség megalakulásáról és eddigi működéséről. A Szövetség 1928 márc. 18-án alakult meg az Országos Kaszinóban s eleinte a budai „Öreg Diófa“ című vendéglőben, majd 1930 januárjától CSIKI ERNŐ, a M. Nemz. Múzeum Állattára igazgatójának jóvoltából a Múzeum Állattárának üléstermében tartotta meg havi üléseit. A sok nehézség ellenére, amellyel a Szövetségnek állandóan küzdenie kellett, már fennállása első évében megindította a „Kócsag“ című madártani szakfolyóiratot, mely DR. GRESCHIK JENŐnek, a Szövetség ü. v. alelnökének fáradhatatlan és szakavatott közreműködésével tekintélyes és ismert tudományos folyóirattá fejlődött. A „Kócsag“ eddig negyedréteg alakban jelent meg, 1932-től kezdve azonban helymegtakarítás céljából nagy nyolcadrétegben fog megjelenni. A Szövetség tudományos működésének alátámasztására eddig 7 madárvárta áll a tagok rendelkezésére. Ezekben a madarak gyűrzése is megkezdődött. Kegyelettel adózik hazánk elhunyt nagy ornithologusai emlékének és ennek kapcsán fölemlíti, hogy a MOSz. eddig a következő hazai ornithologusoknak állított emléktáblát, illetőleg emlékművet: 1929 okt. 10-én HERMAN OTTÓnak emléktáblát Lilafüreden, 1930 május 29-én a K. M. Természettudományi Társulat, a M. Néprajzi Társaság s a M. Állatvédő Egyesület anyagi támogatásával HERMAN OTTÓnak emlékművet a M. Nemzeti Múzeum kertjében Budapesten, 1931 jan. 15-én PETÉNYI SALAMON JÁNOSnak emléktáblát Cinkotán, 1931 május 31-én FÁSZL ISTVÁNNak emléktáblát Sopronban, és CHERNEL ISTVÁNNak emlékművet Kőszegen, azonkívül koszorút helyezett 1930 okt. 12-én BRASSAY SÁMUEL emléktáblájára Szegeden. A Szövetség kitűzött földadatainak előmozdítása körül szerzett érdemek, valamint egyéb kiválóságok jutalmazására a HERMAN OTTÓ-érmet alapította, amellyel számos hazai és külföldi szaktekintélyt és közéleti kitünőséget kitüntetett és dísztagjai sorába iktatott. Újabban a szorosán vett ornithologia művelésén kívül a természetvédelem propagálását is fölvette programjába.

Ennek az iránynak zászlóbontása 1931 nov. 3-án Székesfehérváron volt. Az elnök beszámolója után átadja a szót DR. GRESCHIK JENŐ ü. v. alelnöknek.

DR. GRESCHIK JENŐ beszámolóját a „Kócsag“ pályafutásának ismeretével kezdi. Az I. évfolyam 1928-ban indult meg s 3 számból áll, 108 oldalon 19 cikket, 1 színes táblát, 3 arcképet s 5 szövegrajzot tartalmaz. A II. évfolyam 1929-ben jelent meg, 4 számában 172 oldalon 48 cikket, 22 irodalmi ismertetést, 4 táblát (3 színes), 3 arcképet s 3 szövegrajzot találunk. A III. évfolyam 1930-ban megjelent 4 számában 150 oldalon 62 cikk, 10 irodalmi ismertetés, 3 tábla s 14 szöveggép van. A IV., 1931-es évfolyam 4 száma 146 oldalon 50 cikket, 11 irodalmi ismertetést, 2 táblát s 18 szöveggépet tartalmaz. A 4 évfolyamban tehát 576 negyedréti oldal összesen 179 cikk, 43 irodalmi ismertetés, 10 tábla s 47 szöveggép jelent meg. Azután rátér a „Kócsag“ cseréjére. Földrészek és országok szerint csoportosítva felsorolja mindazokat az ornithologiai és természetvédelmi társulatokat, számszerint 50-et, melyeknek folyóirataival a MOSz. hivatalos közlönye csereviszonyban áll. Majd visszapillant a MOSz. tudományos működésére, kiemeli a várták jelentőségét s rámutat a hazai madártan fájó sebére: elmaradottságunkra a magyar madárfauna kutatása terén. Kéri a tagokat, hogy a jövőben az ország bármely részében történő biologiai, madárvonulási megfigyeléseiknél, az élethelyek és életközösségek tanulmányozása közben, vadászaton, nagyobb figyelmet szenteljenek a madarak gyűjtésének is. A begyűjtött madarakat küldjék a Nemzeti Múzeum Állattárába, ahol szakszerű preparálásukról, megőrzésükről és földolgozásukról gondoskodnak. Csakis madárvilágunk rendszeres begyűjtésétől várhatjuk, hogy a hazánkban előforduló madárformákról, azok elterjedéséről a mai ornithologia követelményeinek megfelelő pontos képet nyerjünk. Ez pedig fontos érdeke mindnyájunknak, bármilyen ágát műveljük is a madártannak. Az ü. v. alelnök azután fölhívja a közgyűlés figyelmét a madarak fényképezésére, amellyel — meglepő ellentétben a külfölddel — hazánkban egy-két kísérlettel eltekintve alig foglalkozott valaki behatóbban. Szakirodalmunknak nagy szüksége van hazai eredetű jó madár-, fészek- és fiókafényképekre, azonkívül fényképekre, melyek a hazánk madárvilágára jellemző különféle biotopokat mutatják be. Módot kell találnunk továbbá, hogy a mindjobban terjedő kis film segítségével mozgó fényképeket is készítsünk. Bejelenti, hogy a madárfényképezés fölkarolása érdekében máris érintkezésbe lépett a Magyar Amatőrfényképezők Országos Szövetségével és javasolja, hogy nagyobb propaganda kifejtése céljából tartson a MOSz. az amatőrök szövetségével a közel jövőben együttes ülést, amelyen főleg a szabadban történő madár fényképezésnek a gyakorlatban bevált módszereit kell ismertetnünk. A közgyűlés az ü. v. alelnök javaslatát egyhangulag elfogadja s az együttes ülés időpontját 1932 jan. 7-ére tűzi ki.

PAWLAS GYULA pénztárosi jelentése után az elnök köszönetet mond a tisztikarnak, választmánynak s tagtársaknak a szíves támogatásért, CSIKI ERNŐ igazgatónak a M. Nemzeti Múzeum Állattára üléstermének átengedéséért a MOSz. ülései számára és bejelenti, hogy a tisztikar három évi megbízásának lejártával az alapszabályok értelmében visszalép tisztségétől. A választás idejére CSIKI ERNŐ veszi át az elnöklést, fölolvassa a megválasztásra ajánlott tisztikar névsorát, melyet a közgyűlés egyhangulag elfogad. Ennek következtében a választás elnöke kihirdeti, hogy a MOSz. 1932—1934-ig megválasztott tisztikara a következő: Elnök DR. SZALÓKI

NAVRATIL DEZSŐ, ügyvezető alelnök DR. GRESCHIK JENŐ, pénztáros PAWLAS GYULA, főtitkár KÉZDIVÁSÁRHELYI BENKÓ PÁL, titkár SCHMITT ZOLTÁN, jegyző RADETZKY ZOLTÁN, ügyész DR. SEKERES ISTVÁN, ellenőr THAISZ LAJOS, pénztárvizsgálók HALWA SÁNDOR és UJHELYI JÓZSEF.

A közgyűlés éljenzéssel fogadja a választás eredményét, majd MESZ-LENY PÁL emelkedik szólásra és a választmány és tagok nevében köszönetet mond az elnöknek és ü. v. alelnöknek eddigi önzetlen és fáradságot nem ismerő munkálkodásukért, mely tettekben és eredményekben gazdag volt, kívánja, vezessék a jövőben is sikeresen a Szövetség ügyeit, üdvözli az új tisztikar többi tagjait.

Az újból megválasztott elnök megköszöni az irányában és a tisztikar irányában újból megnyilvánult bizalmat s ígéri, hogy a tisztikar, miként a múltban, úgy a jövőben is eleget fog tenni a kívánalmaknak s megfelel a hozzáfűzött reményeknek. Minden igyekezete odairányul, hogy a MOSz.-t a bel- és külföldön ne csak megtartsa jelenlegi magas színvonalán, hanem még emelje is.

A tisztújítás befejezése után DR. GRESCHIK JENŐ előadást tart a hazánkat ősszel és télen kisebb-nagyobb számban meglátogató zsebsékről. A Nemzeti Múzeumban őrzött példányok alapján bemutatja a különböző fajokat, illetve földrajzi fajtákat, ismerteti életmódjukat és vándorlásukat. Kéri a tagokat, hogy megjelenésüket kísérjék figyelemmel, az elejtett példányokat pedig küldjék a Nemzeti Múzeumba, hogy a tisztázásra váró kérdéseket megoldhassuk.

Az elnök köszönetet mond a jelenlevő tagoknak a figyelemért és érdeklődésért, amellyel a beszámolókat, javaslatokat s az előadást kísérték és a közgyűlést bezárja.

A Magyar Ornithologusok Szövetségének és a Magyar Amatőrfényképezők Országos Szövetségének együttes ülése 1932 jan. 7-én. Az elnök, DR. SZALÓKI NAVRATIL DEZSŐ napirend előtt üdvözli KAÁN KÁROLY volt államtitkárt, a magyar természetvédelem nagynevű bajnokát és CERVA FRIGYES ny. állatkerti főfelügyelőt, a kiváló madártenyésztőt s átadja nekik a HERMAN OTTÓ díszérmet. KAÁN KÁROLY meleg szavakkal köszöni meg a kitüntetést. Elnök a választmány hozzájárulását kéri, hogy a díszérmet a megjelenésében akadályozott KARAFIÁTH JENŐ, vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek is átadhassa. A választmány örömmel hozzájárul. Elnök azután megilletődéssel emlékezik meg hazánk nagynevű ornithologusának, DR. MADARÁSZ GYULÁNAK 1931 dec. 29-én történt elhunytáról. Lelkes szavakkal méltatja a nagy tudós érdemeit, melyekkel nevét a madártnban megörökítette. A MOSz. mindenkor kegyelettel fogja őrizni emlékét.

Elnök üdvözli a Magyar Amatőrfényképezők Országos Szövetségének megjelent tagjait s a vendégeket, a napirend értelmében fölkéri KANKOVSKY ERWINT, a MAOSz. alelnökét előadásának megtartására. KANKOVSKY előadásában az állatfényképezés technikáját ismerteti s előadását saját felvételű szép állatkerti madárképek s múzeumi rovarképek vetítésével kíséri, melyek közül különösen művészi keselyű-, köcsag- és sirályképei nyerik meg a hallgatóság tetszését, azonkívül bemutat még kitömött emlősökről és madarokról készült képeket is.

DR. GRESCHIK JENŐ, a MOSz. ü. v. alelnöke „A madarak fényképezése” című előadásában áttekintést nyújt az idevágó szakirodalomról, főlemlíti

DR. SZLÁVY KORNÉL úttörő munkásságát hazánkban, azután évtizedekre visszanyúló saját tapasztalatai alapján ismerteti a madárfényképezésre alkalmas különböző kamarákat, lencsákat, záratokat, állványokat, szől a beállításról, lemezekről, filmekről, ezeknek előhívásáról és a különféle másolópapírokról. Majd áttér a gyakorlati fogásokra a szabadban : hogyan csaljuk a lencse elé a madarat, hogyan fényképezzük a fészkeket, tojásokat, fiókákat, a szülőket fiókáik etetése közben, a fészkekből kiszállt fiókákat s a madarakat röptükben. Behatóan tárgyalja a madarak fényképezését a téli etetőn, fészkekodvak, itatók, buhukunyhó, dög- és más csalétek mellett. Röviden felsorolja a hazánk madárvilágára jellemző vagy pusztulófélben levő fajokat s azokat különösen figyelmébe ajánlja az amatőröknek. Előadását BREUER, DORNING, FÖLDVÁRY, GRESCHIK, KEGLEVICH GRÓF, KIRÁLY, LINTIA, MIHÁLYI, PAWLAS, POLGÁR, SZLÁVY és THAISZ hazai amatőrök válogatott madárfényképeinek, azonkívül ALLEN, BENGT BERG, BROOK, HEINROTH, HOYT, LLOYD, LODGE, OGNEY, PETTINGILL, SCHLOTT, SKOVGAARD, TEPE, WALCOTT, WILSON és WOROBLEW külföldi madárfényképezők szebbnél-szebb főlvételeinek vetítésével fejezte be s vetítés közben még külön fölhívta a hallgatóság figyelmét az egyes szerzők speciális technikájára. (DR. GRESCHIK JENŐ fenti előadását a Magyar Amatőrfényképezők Országos Szövetségének meghívása folytán 1932 márc. 11-én a MAOSz. ülés-teremben megismételte.)

DÓZSA DEZSÓ százados, a MAOSz. főtítkára meleg szavakkal köszöni meg DR. GRESCHIK JENŐ igen tanulságos előadását s azt a reményét fejezi ki, hogy a két szövetség között a kapcsolat a jövőben szorosabbá fog válni.

A MOSz havi ülései. 1932 febr. 4-én elnök, DR. SZALÓKI NAVRATIL DEZSÓ napirend előtt üdvözli DR. MÁGOCY-DIETZ SÁNDOR ny. egyetemi tanárt és DR. VÉGH GYULÁT, az Iparművészeti Múzeum főigazgatóját, a hazai természetvédelem két lelkes hívét s átnyújtja nekik a HERMAN OTTÓ díszérmet. DR. MÁGOCY-DIETZ SÁNDOR társa nevében is hálásan köszöni a kitüntetést. Az elnök azután beszámol a pénztáros jelentéséről, amely szerint a tagdíjak befizetése a folyó esztendőre megkezdődött, valamint a „Kócsag” előfizetési díjának beküldése is. Kéri a tagokat, hogy ezekben a nehéz időkben mindenki igyekezzen legalább még egy előfizetést szerezni a „Kócsag”-nak. DR. GRESCHIK JENŐ ü. v. alelnök bemutatja KALMÁR ZOLTÁN II. éves bölcsészettanhallgató 1200 színes madárképet tartalmazó gyűjteményét, melyet szerző maga készített. Üdvözli a páratlan szorgalomról tanuskodó gyűjtemény szerzőjét s kéri, hogy ez irányú munkásságát folytassa, a fősúlyt azonban élő madarak rajzolására és festésére fektesse. Az ü. v. alelnök azután fölhívja az ülés figyelmét az amerikai BENT ARTHUR Cleveland nagyszabású munkáira, amelyekben eddig 275 szerző és munkatárs segítségével az északamerikai madarak életrajzát igyekszik összefoglalni. Eddig 8 kötet jelent meg, mely a vízi madarakat tárgyalja. A legutóbb megjelent : *Life Histories of North American Shore Birds* 2 kötete a limicolákkal foglalkozik és mint az előbb megjelent kötetek kiterjeszkedik az egyes fajok jelenlegi előfordulási körülményeire általában, tavaszi vonulására, életszokásaira fészkelő helyén, fészkelésére, tojásaira, tollruhájának pelyhes korától évszakok szerinti különbözőségére, vedlésére, táplálékára, repülésére, esetleg úszására s víz alá bukására, általános életszokásaira, hangjára, bélyegeire, amelyek alapján fölismerhető a szabadban, őszi vonulására, esetleg vadászatára, téli szokásaira. Azután tárgyalja elterjedését,

költő területeit, téli szállását, föltünteti a tavaszi megérkezés korai s a tavaszi elvonulás késői dátumait a megfigyelési hely fölemlítésével oly mértékben, hogy világos képet nyújtson a vonulás rendes menetéről. Ugyanilyen adatokat közöl a madár őszi vonulásáról is. Fölsorolja azokat a helyeket és dátumokat, hol és mikor figyelték meg a madarat rendes előfordulási területein kívül. Végül közli, mikor találták fészkaljait. A szövegen kívül a szerzőtől s másoktól eredő fényképek mutatják be a madarat, fészket, a tojásokat, fiatalokat s a fészkelő területet. BENT munkássága páratlan a madártani irodalomban, munkái hézagpótlók. Nem egyszer jobban tájékoztatnak olyan európai madarak biológiájáról is, amelyek Amerikában csak ritkán fordulnak elő, mint a közközben forgó Európában megjelent madártani munkák.

THAISZ LAJOS maga szerkesztette cinegetetőt mutat be, amely úgy készült, hogy a verebek hozzáférni nem tudnak. Befejezésül néhány vetített képpel illusztrálja előadását. DÓZSA DEZSŐ, a MAOSz. főttkára BALOGH RUDOLF, KERNY ISTVÁN és KINSZKI IMRE gyönyörű állatfelvételeit mutatja be, melyek általános tetszést keltenek.

Márc. 3-án DR. SZALÓKI NAVRATIL DEZSŐ elnök megnyitván az ülést, DR. GRESCHIK JENŐ „A magyarországi cankókról“ című előadását tartja meg. Ismerteti a Nemzeti Múzeum gyűjteménye alapján a fajokat, különösen kiemelve azokat a bélyegeket, amelyek segítségével a szabadban föl ismerhetők, tárgyalja biológiájukat és ezzel kapcsolatosan rámutat azokra a hiányokra, amelyek e téren hazánkban fennállanak. Egyes fajok hazai fészkeléséről semmit sem tudunk, azonkívül a nálunk gyakran fészkelő fajok fészkek körüli viselkedéséről is elégtelenek a megfigyelések, ezért kéri a tagokat, hogy a közeledő fészkelési időszakban nagyobb figyelemmel kísérjék e madarakat. Előadását képek vetítésével fejezi be, melyek egyrészt a biotopokat és fészkeket, másrészt THORBURN remek színes képei nyomán a fajokat szemléltették. KANKOWSKY ERWIN „A kócsag családi élete“ című előadásában állatkerti szép kócsagképeit vetíti, 2. előadásában „A fényképész, a madárbarát és a fényképező madár“ címűben, főleg a galambok fényképezési célokra való fölhasználását ismerteti. KINSZKI IMRE szép és tanulságos állatfölvételeit vetíti s a képeket néhány magyarázó szóval kíséri. A képek kapcsán CSIKI ERNŐ a csajkó életmódjáról mond el érdekes dolgokat. WALTNER BERTA gyönyörű löfölvételeit hozta el az ülésre, melyeknek nagy részét vetíti. Képei nagy mértékben keltik föl a hallgatóság figyelmét és általános tetszésben részesülnek. Végül DR. GRESCHIK JENŐ mutat be néhány igen jó madárfényképet CERVA FRIGYES gyűjteményéből, melyeket STEWARD, HÖLZEL GYULA és MÜLLNER JÁNOS készített.

Ápr. 7-én DR. SZALÓKI NAVRATIL DEZSŐ elnök beszámol a várták jelen állapotáról s kéri a tagokat, hogy a MOSz. ezen hasznos intézményeit minél gyakrabban vegyék igénybe megfigyeléseik végzésénél. Szól az idei elkésett jszalonkahúzásról s egy Olaszországban kézrekerült magyar gyűrűs bíbicet elent. Az elnök kérésére azután RADETZKY ZOLTÁN fölolvassa ECSEDI CSAPÓ FERENC madártani jelentését Állampusztáról. CSIKI ERNŐ üdvözlí az elnököt kormányfőtanácsosi címének elnyerése alkalmából, amit az elnök megköszön, majd sajnálattal jelenti, hogy el kell távoznia az ülésről s CSIKIT kéri föl a további elnöklésre. DR. GRESCHIK JENŐ fehér búbospacsirtát mutat be és ennek kapcsán szól az albinizmus és leucizmus közötti különbségről. Kéri a tagokat, hogy fehér madarak elejtésénél mindjárt a helyszínen jegyezzék föl a szem irisének és pupillájának

valamint a lábak és csőr színét, mert csak ezeknek ismeretével dönthető el kétséget kizáróan vajjon albinizmussal vagy pedig leucizmussal van-e dolgunk. Azután egy ÖRY SÁNDOR preparatóriumából származó gyönyörűen kitömött szirti sast mutat be, ismertetve e ragadozó tollruhájának fejlődését. Majd „Amerikai kísérletek a madárvonulás megfejtésére“ című előadásában áttekintést nyújt a levegőben könnyen mozgó madár szervezetének anatómiai tulajdonságairól és élettani működéséről a legújabb kutatások alapján, súlyt fektetve különösen azokra a szervekre, amelyek a madárvonulás megfejtésére irányuló kísérleteknél a multban számbajöttek és azokra, amelyek a jelenlegi kutatásoknál sikerrel kecsegtetnek. Azután áttér azoknak a kísérleteknek részletes ismertetésére, melyeket ROWAN Kanadában a vonulás indító okának föl kutatására sármánypintyekkel és varjakkal kezdett meg és amelyek arra mutatnak, hogy az indító okot a nappali világosság időtartamában kell keresnünk, illetőleg az utóbbival kapcsolatos hosszabb vagy rövidebb mozgási lehetőségben és az ibolyántúli sugarak hatásában az ivarszervekre. Végül bemutatja FODOR ÁRPÁD tagtársunktól behozott „Das Bayerland“ című folyóirat külön kiadású füzetét, amely WENGLEIN KÁROLY schwabachi madárvédelmi ültetvényének ismertetését tartalmazza.

*

A MOSz. Soproni Körzetének havi összejövetelei, a nehéz gazdasági viszonyok ellenére, soha nem tapasztalt érdeklődésnek örvendenek. „A madár lelki élete“ címen indított vita élénken foglalkoztatja a Körzet tagjait. Előadók: DR. VARGA LAJOS, MAYER ZOLTÁN, TASCH PÁL, DR. STRASSER ÁRMIN, DR. GRAESER FRIGYES.

*

A MOSz. elnökének, DR. SZALÓKI NAVRATIL DEZSŐ országgyűlési képviselőnek, a Kormányzó úr Ófőméltósága a m. kir. kormányfőtanácsosi címet adományozta.

*

Szövetségünk idei nagygyűlését pünkösdkor, május 15—16 Pécsen tartja.

*

A MOSz. csepeli madárvédelmi társulatának vezetését folyó évi március 15-én DR. DARÁNYI ÁRPÁD rendőrfogalmazó vette át. Címe: Csepel, Rendőrség.

*

Franciaországban jelenleg a következő jelölőállomások működnek: Station Ornithologique du Muséum national d'Histoire naturelle, Ménagerie, 57, rue Cuvier, Paris (V)^e. (M. le prof. Bourdelle). Gyűrűfözlírás: OISEAUX MUSEUM PARIS, vagy OIS. MUSEUM PARIS, vagy csak MUSEUM PARIS. — Service des Vertébrés (Institut des Recherches agronomiques), Etoile de Choisy, Route de St-Cyr, Versailles, Seine-et-Oise. Gyűrűfözlírás: I. R. A. VERSAILLES, FRANCE. — Societé nationale d'Acclimatation de France, 198, boul. Saint-Germain, Paris (VII)^e. Gyűrűfözlírás: PROTEGOISEAU, PARIS.

*

A Zala megyében 1931 áprilisában lőtt mandarinréccékkel kapcsolatosan (l. Kócsag 1931. évf. 73. o.) jó volna tudnunk: ki szállított 1928—1930

januárig mandarinrécéket hazánkból vagy a szomszédos Ausztriából Angliába, honnan, hány példányt és mikor, hol lettek azok kiköltve s milyen koruak voltak? A mandarinrécék eddigi tudásunk szerint ugyanis Középeurópa parkjainak tavairól tavasszal észak felé veszik útjukat, mint vadonélő testvéreik Keletáziában, azért a zalamegyei eset föltűnést keltett az irodalomban. Érdekes, hogy abból a mandarinréce-csapatból, melyet WITHERBY 1930 jan. 20-án Londonban meggyűrűzött, 1931 szept. elején egy tojót a svédországi Valsta mellett is lőttek. Kérjük olvasóinkat, hogy értesítsék szerkesztőségünket, ha e récék szállításáról valamit megtudnak.

*

Angliában WITHERBY szerint 1909 óta 287.401 madarat gyűrűztek. A kézrekerült gyűrűs madarak legnagyobb része várakozás ellenére nem vizi madár, hanem, sajnos, ragadozó. Vezet a vándorsólyom, második helyen áll a kis sólyom.

*

Fájdalmas veszteség érte a magyar ornithológiát NEMESKISFALUDI DR. MADARÁSZ GYULA, a M. Nemzeti Múzeum ny. igazgató-örének 1931 dec. 29-én, 74 éves korában bekövetkezett halálával. Orvosnak készült, majd MARGÓ professzor mellett letette a bölcsészeti doktorátust. 1879-ben lépett a M. N. Múzeum szolgálatába, ahol 1884 óta a madarakkal foglalkozott. Megvetette ott a madárbörgyűjtemény alapját s azt hazánk legnagyobb ilyenmű gyűjteményévé fejlesztette, amely felöleli az egész föld ornizát. 1884—1888-ig saját költségén kiadta a „Zeitschrift für die gesamte Ornithologie“ című folyóirat négy évfolyamát, melynek szakdolgozatai ma is becsek. Tevékeny részt vett a II. nemzetközi madártani kongresszus munkálataiban s bemutatta ott az egész magyar madárfaunát. 1899—1903-ig kiadta „Magyarország Madarai“ című nagy munkáját, mely hazánkban alapvető mű s melyet a külföld is forrásmunkának használ. Szép kolibri- és tojásgyűjteményét a Nemzeti Múzeum őrzi. Többször járt külföldi gyűjtőúton. Így Ceylonban, Indiában, Kelet-Szudánban, Dél-Egyiptomban és Nubiában. Kitűnően kezelte az ecsetet, madárképei ismertek, „Kócsagunk“ címképét is neki köszönjük. Halálával a magyar madártanban nevezetes szerepet játszó Hármás: HERMAN—MADARÁSZ—CHERNEL utolsó tagja szállt sírba. Míg azonban HERMAN politikai összeköttetései fölhasználásával megszervezte az Ornithologiai Központot és ezzel a hazai madártant fenológiai és gazdasági irányba terelte, amiben CHERNEL, mint főleg vadászati szakíró és a madártan népszerűsítője segítségére jött, addig MADARÁSZ, a triász legképzettebb tagja a madarak szisztematikáját művelte. Munkássága utolsó éveiben főleg Afrika madárvilága foglalkoztatta. Neve munkáiban, az általa leírt új madárfajokban és képeiben tovább él. Emlékét Szövetségünk hálásan őrzi. Dec. 31-én temették a Kerepesi-út melletti temetőben levő családi sírboltba. Ravatalánál a M. Nemzeti Múzeum nevében DR. DUDICH ENDRE egyet. m. tanár, a MOSz. nevében DR. GRESCHIK JENŐ ü. v. alelnök búcsuztatta.

*

1931 dec. 21-én a Mura melletti Bruckban meghalt KNOTEK JÁNOS, az ottani erdészeti tanintézet tanára, vadászati szakíró, aki REISER OTMÁRRAL a Balkán természetrajzi föltárásában vett részt. Madártani cikkeinek egy része az „Ornithologisches Jahrbuch“-ban jelent meg.

SKOVGAARD P. dán ornithologus Skovboból 11 gyűrűmintát küldött szerkesztőségünkbe. A gyűrűkön a következő fölírás van : P. SKOVGAARD Viborg Danmark, a gyűrű nagyságát jelző betű és szám. Gyűrűivel jelölt madarak elejtésekor értesítést kér.

HANSGEORG ECKE, Rittergut Tschammendorf, Post Obermois (Bez. Breslau), 1931-ben a sziléziai Tschammendorfbán magánjelölőállomást létesített. Gyűrűinek fölírása : H. ECKE Tschammendorf Germania, betű, szám és ez a szó : retour. Minthogy sok sziléziai madár vonul át Magyarországon, arra kéri a hazai ornithologusokat, értesítsék őt, ha gyűrűivel ellátott madár kerül kezükbe.

„Weltbund der Natur- und Vogelfreunde Eschenbach-Schwabach E. V.“ címen Bajorországban természet- és madárvédelmi szövetség alakult, amely nemzetközi alapon igyekszik célját elérni. A szövetség protektora WENGLEIN KÁROLY kereskedelmi tanácsos, elnöke EBNER VON ESCHENBACH PÁL BÁRÓ. Évi tagdíj 1 márka.

Fényképezéssel foglalkozó tagjaink figyelmébe ajánljuk a „Magyar Amatőrfényképezők Országos Szövetségét“ Budapest, VII., Erzsébet-körút 9. Havi képes folyóirata a „Fotoművészeti Hírek“, mely a fényképezés minden ágáról tájékoztat. Évi tagdíj 24 P, melynek fejében a tagok a folyóiratot kapják, használhatják a laboratóriumot, könyvtárt s látogathatják a különféle tanfolyamokat.

Olvasóink a „Kócsag“ jelen kettős számát az eddigi negyedrétt helyett nagy nyolcadréttben kapják kézhez. Ezzel megvalósítottuk a már két éve beígért formátumváltást. Fölvívjuk olvasóink figyelmét, hogy ezzel az újítással folyóiratunk belső terjedelme nem csökkent, sőt gyarapodott.

